

เอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

Journal of East Asian and ASEAN Studies

ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 (2022) กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ISSN : 1686-378X (Print)

ISSN : XXXX-XXXX (Online)

เอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

East Asian and ASEAN Studies, Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.
Vol. 22 No. 2 July - December 2022

ISSN : 1686-378X (Print)

ISSN : XXXX-XXXX (Online)

ปีที่พิมพ์ : ธันวาคม 2565

Year : December 2022

© 2019 by Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา- มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2565.

1.วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา. I. ศูนย์การเมือง สังคมและ
อาณาบริเวณศึกษา, เจ้าของ. II. ชื่อเรื่อง.

ISSN 2697-598X

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาเกี่ยวกับสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณานิคมศึกษา (Area study) วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษาใช้การกลั่นกรองบทความก่อนลงตีพิมพ์แบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Tripple-blind Peer Review) โดยแต่ละบทความต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษาลงพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ม.ค.-มิ.ย. และ ก.ค.-ธ.ค.)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง บริหารรัฐกิจ นโยบายสาธารณะ
2. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิผลิตผลงานทางวิชาการเผยแพร่ต่อสาธารณชนในรูปแบบบทความทางวิชาการและบทวิจารณ์หนังสือ
3. เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และนักวิจัย
4. เป็นเอกสารประกอบการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวความคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์
บทความเข้าเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบ
ของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยรามคำแหง

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา
Journal of East Asian and ASEAN Studies
ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565)
ISSN 1686-378X (Print)
ISSN XXXX-XXXX (Online)

เจ้าของ ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผศ.สาธิต สุนทรพันธุ์

คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง

ผศ.วุฒิสักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์

ที่ปรึกษาคณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

ผศ.ดร.กานต์ บุญยะกาญจน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการประจำฉบับ

อ.ดร.กิตติพิศ พุทธิวินิช

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

ภายนอก

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ้มมณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.วรศักดิ์ มหัทธโนบล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.วันชัย มีชาติ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.ศิริลักษณ์ ตันตยกุล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.อรุณี สันฐิตาวิชย์
ผศ.ดร.ปราณี ทิพย์รัตน์
รศ.ดร.วัชรพล พุทธรักษา
ผศ.ดร.วิระ หวังสัจจะโชค
ผศ.ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์
อาจารย์ ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมิ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภายใน

รศ.ดร.ศิริลักษณ์ ตันตยกุล
ผศ.ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์
ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์
อาจารย์ ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก
อาจารย์ ดร.ศกลรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ภายนอก

Prof. Duan Lisheng
Prof. Zhang Xizhen
Prof. Dr. Masao Ayabe
Prof. Dr. Xiao Ying
Assoc. Prof. Dr. Pavel A. Slutsky
Dr. John Blaxland
อ.ดร.ณัฐญาณี จันทพลาบูรณ์
อ.ดร.ชนิษฐา สุขสง

Yunnan University
Beijing University
Tokyo Metropolitan University
Yunnan University
St. Petersburg State University
ANU College of Asia and the Pacific
คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
วิทยาเขตหนองคาย
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน

ผศ.ดร.อภิรดี วงศ์ศิริ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดร.สิริวิทย์ อีสโร

คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภายใน

รศ.ดร.จักรี ไชยพิณิจ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รศ.ดร.ศิริลักษณ์ ต้นตยกุล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.กานต์ บุญยะกาญจน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.ผกาวิทย์ สุพรรณจิตวนา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ ดร.ชฎานันท์ ศุภชลาศัย

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์.ดร.ศกลรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ ดร.ปรีชญา ยศสมศักดิ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์.ดร.กิตติพิศ พุทธิวนิช

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้จัดการ

คุณวราลี แสงนาค

พิสูจน์อักษร

คุณวราลี แสงนาค

ออกแบบปกและจัดทำรูปเล่ม

คุณวราลี แสงนาค

พิมพ์ที่

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา จัดพิมพ์โดยศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เดิมทีจัดทำขึ้นในเล่มขนาดเล็กเป็นภาษาไทยในชื่อ จุลสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษา ปีละ 1 ฉบับ ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ได้พัฒนาขึ้นเป็น รูปเล่มขนาดใหญ่ พร้อมเนื้อหาที่หลากหลาย และตีพิมพ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งบทความ เป็นภาษาอังกฤษและจีนเช่นกัน ในนามวารสารศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียง นับจากปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป การจัดพิมพ์ปรับเปลี่ยนเป็นปีละ 2 ฉบับ มีวัตถุประสงค์เพื่อ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและกลุ่มประเทศอาเซียน ในยามที่กลุ่มกำลังเคลื่อนตัวเข้าใกล้ขีดกันยิ่งขึ้น มีหลากหลายมิติในเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ครอบคลุมทางด้านการเมือง ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ ปรัชญา สังคม กฎหมาย อัตลักษณ์ด้าน ศาสนา ชาติพันธุ์ การสื่อสาร ภาษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วรรณกรรม ชุมชน ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และธรรมาภิบาล เป็นต้น

ก่อนหน้าในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงค่อย ๆ พัฒนามาอย่างช้า ๆ แต่ต่อเนื่อง หลังจากก่อตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2539 (1996) ด้วยเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในทาง วิชาการ และได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย East Asia Academic Cooperation Council (EACC) เมื่อเริ่มต้น โดยมีกรมอาเซียนเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ ผลักดัน EACC เป็นคณะกรรมการความร่วมมือด้านวิชาการเอเชียตะวันออกเฉียง ที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมบทบาทของไทยในเวทีวิชาการต่างๆ ในกรอบอาเซียน+3 และชุมชนวิชาการนานาชาติทั้งนี้ ศูนย์ฯ ในฐานะหนึ่งในผู้มีส่วนร่วมเมื่อแรกเริ่มของคณะกรรมการ EACC โดย ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีบทบาทเป็นรองประธานในช่วง 2 ปีแรก ได้ตระหนักดีว่า การส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียน จำเป็นต้องดำเนินการพร้อมกับความร่วมมือ ของนักวิชาการจากหลากหลายแหล่ง แม้จะมีจุดหมายร่วมและความคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม แต่ละแห่งต่างมีอัตลักษณ์และมุมมองเฉพาะตน อีกทั้งจำเป็นต้องเชื่อมโยง เป็นเครือข่ายกับหลายสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศ รวมไปถึงกับสถาบันในระดับนานาชาติ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน หนึ่งในบรรดาหลากหลาย ช่องทางนั้นคือ การจัดพิมพ์วารสารวิชาการที่คณะผู้จัดทำพยายามส่งเสริมในทิศทาง ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นเวทีวิชาการและทางออกสำหรับเพิ่มพูนความรู้ ปะทะสังสรรค์ทางปัญญา โต้แย้ง และแลกเปลี่ยนระหว่างกัน

คณะบรรณาธิการตระหนักดีว่า งานวารสารทางวิชาการนั้นเป็นงานท้าทายที่ต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะ อีกทั้งต้องการเป็นเวทีทางความคิดที่ได้รับความร่วมมือ ร่วมใจจากนักวิชาการหลายสถาบัน เพื่อผลิตผลงานและชี้แนะ เสริมสร้างให้ผลงานทางวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการสะท้อนภาพองค์ความรู้ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษา ซึ่งมีพลวัตทั้งในเชิงภูมิปัญญา

อัตลักษณ์และวิถีแห่งความเป็นโลกตะวันออก (Eastern World) มีเสน่ห์ ดึงดูดพลังทางความคิดของปัญญาชนให้ร่วมสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการสืบไป

ดั่งนับบทความต่างๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย การเผยแพร่งานวิจัยงานค้นคว้าในหลายแง่มุมและระดับของแนวการวิเคราะห์ จากนักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการจากต่างสถาบันทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยรวมทั้งจากต่างประเทศในภาษาไทย ภาษาอังกฤษและอื่นๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย รองรับกับความเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21

Journal of East Asian and ASEAN Studies

Purpose and objective

The Journal of East Asian and ASEAN Studies is an academic journal published by Centre of Politics, Social and Area Studies Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University. Initially, it was published in a small format of booklet primarily in Thai language on a yearly basis. But from 2012 onwards, the volume of the Journal has been enlarged with varieties of contents to include articles in English as well in Chinese language. Beginning from 2015 the publication is scheduled to be published twice yearly to accommodate with the increasing demands for research publication requirement.

The purpose of this Journal aims to disseminate knowledge on the region of East Asia including ASEAN countries in various disciplines, as this part of Asia is moving closer together towards a tightly link area. As a multi-disciplinary publication with emphasis mainly on Social Science and Humanity, the Journal's principal focus covers sub-disciplines such as sociology, politics, security, history, international relations, economics and cooperation, business, philosophy, law, religious and ethnic identities, cultural studies, language and literature, local community, environment, public-private management and governance etc.

After founding in 1996, our East Asian Studies Center has taken a long road with slow pace but steady progress with firm objective to advance academically despite limited resources. The center was acknowledged and has been the member of the East Asia Academic Cooperation Council (EACC), a forum initiated by Department of ASEAN Affairs, MFA, since its inception in May 2007. The aims of the EACC forum is to encourage Thai scholars to participate in their intellectual capacity in a broader academic forum of ASEAN Plus Three (APT). During the first two years, the director of our East Asian Studies Centers had participated as vice-chairman of the forum.

We realize well that in order to further the studies of East Asia and ASEAN as a region and in a separate entity, this effort cannot be done solely without the cooperation among academics and partnership with other like-minded institutions. Although many share common interests with similar objectives, however each center, particularly ours, has its own identities, perspectives and agendas to

pursue. The necessity to build a network of relationship with other academic institutions both inside the country and abroad is indispensable to advance the study and exchange of knowledge. And one of several channels is to publish this journal on a regular basis. Our editorial teams put effort in this direction to achieve academic standard requirement by attracting the contributors from different disciplines and serve as an outlet for researchers, academic community to express their views and approaches on the subject matters. With the aims to offer a diversity of views, the journal would serve as an open space for intellectual discussions, exchange of criticism and dissemination of research results.

We are well aware that publishing a journal is already a challenge that needs patience and perseverance. With the aims to attain nationwide academic recognition, this journal as a forum of thought has been achieved with the collaboration of eminent intellectuals from different academic institutions who patiently peer reviewed with useful recommendations and suggestions, but then the final responsibility rests with the authors. This would contribute to reflect the state of knowledge on the region which is undergoing the dynamic change in term of wisdom, identity deriving from Eastern world of thinking that need to be reexamined and attract intellectuals to reconstruct in the present context of 21st century.

บทบรรณาธิการ

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษาได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างมาจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของงานวารสารวิชาการ โดยในฉบับที่ 2 ของปี 2022 นี้ มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญอยู่สองประการ ประการแรก คือมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของศูนย์การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งดูแลวารสารฉบับนี้อยู่ และการเปลี่ยนแปลงระบบผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ จากเดิมคือบทความละสองคน เปลี่ยนเป็นบทความละสามคน เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้ จึงอาจมีเหตุขัดข้องและความยากลำบากอยู่หลายประการ กว่าที่จะสามารถทำให้วารสารฉบับนี้ตีพิมพ์ออกมาได้

วารสารฉบับนี้มีบทความวิจัยและบทความวิชาการตีพิมพ์ที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความอยู่ 5 บทความ ซึ่งมีความหลากหลายตั้งแต่เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การเมืองรัสเซียกับสงครามรัสเซีย-ยูเครน จินตนิพนธ์ใหม่ในภาพอีสานของไทย เรื่องทางปรัชญา/ศาสนา อย่างเรื่องการศึกษาวีระราชภัฏดรหัสความสุข 4 ด้านของพระพุทธเจ้า ไปจนถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารรัฐกิจ เช่น แนวทางการจัดตั้งองค์กรเพื่อให้ความช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ และบทบาทของกองทุนการออมแห่งชาติ

กิตติพิศ พุทธิวินิช
บรรณาธิการ

Editorial

The Journal of East Asian and ASEAN Studies has been kindly support by the Faculty of Political Science, Ramkhamheang University for publishing academic works. During the process of this issue, there were 2 significant adjustment in the journal. The first change was the structural adjustment of the Centre of Politics, Social and Area Studies, which directs this journal. The second change was about the peer system from double-blinded review to tripple-blinded one because of the changing condition of Thai academic and curriculum standard. Consequently, there were many difficulties in finishing this issue.

In this issue, there are 5 academic articles and research papers that passed the standard of tripple-peer review. Their topic are very varied, including International Relations: Russian Domestic Politics and Russo-Ukrainian war; and new Chinese immigrant in the Northeastern part of Thailand, Philosophy and Religions: four aspects of happiness of the Buddha's Life, and Public Administration: Guideline for Establishing an Organization to Assist Transnational Migrant Worker and National Savings Fund (NSF).

Kittipos Phuttivanich

Editor

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ	x
แหล่งที่มาภายในและการเมืองภายนอก: สงครามรัสเซีย - ยูเครนในฐานะส่วนต่อขยาย ของการเมืองในประเทศ ปรีห์ปราง ฌนอมศักดิ์ชัย	1
ชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน: สถานการณ์ แรงจูงใจ และการประกอบอาชีพ กุลนรี นุกิจรังสรรค์	51
การศึกษาวิเคราะห์ถอดรหัสความสุข 4 ด้าน ของพระพุทธเจ้า วิไลพร สุจริตธรรมกุล พงษ์ศิริ ยอดสา	73
Guideline for Establishing an Organization to Assist Transnational Migrant Worker Pongsan Srisomsap Piyanush Ngernklay Pakarang Chuenjit	100

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

กองทุนการออมแห่งชาติ: บทบาทการลดความเหลื่อมล้ำ ระบบบำนาญในประเทศไทย จุฑารัตน์ ยกถาวร	119
แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความ	141

Table of Content

	Page
Editorial	xi
The Internal Sources of International Politics: Russo-Ukrainian War as the Extension of Domestic Politics in Russia Preeprang Thanomsakchai	1
New Chinese Immigrant in the Northeastern Part of Thailand: Situation, Migration Motivation, and the Occupations Kulnaree Nukitrangsan	51
A Study and Analysis on the Four Aspects of Happiness of the Buddha's Life Wilaiporn Sucharitthammakul Pongsiri Yodsa	73
Guideline for Establishing an Organization to Assist Transnational Migrant Worker Pongsan Srisomsap Piyanush Ngernklay Pakarang Chuenjit	100

Table of Content (Continue)

	Page
National Savings Fund (NSF): The Role of Reducing Inequality in the Pension System in Thailand Jutharath Yoktaworn	119
Guideline for Submission	141

แหล่งที่มาภายใน ของการเมืองภายนอก: สงครามรัสเซีย-ยูเครน ในฐานะส่วนต่อขยาย ของการเมืองในประเทศรัสเซีย*

ปรีห์ปราง ฌนอมศักดิ์ชัย**

บทคัดย่อ

สงครามรัสเซีย-ยูเครน ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการประกาศปฏิบัติการพิเศษทางการทหารของรัสเซียในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 นำไปสู่ความพยายามของนักวิชาการที่จะอธิบายปัจจัยที่เป็นสาเหตุของสงครามดังกล่าวจำนวนมาก โดยอาจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มโดยอาศัยจินตภาพสามแบบของ Waltz อย่างไรก็ดี บทความชิ้นนี้เสนอว่าการอธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซียภายใต้จินตภาพเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของนักวิชาการที่ผ่านมาไม่อาจให้ภาพที่สมบูรณ์ของสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงนำเสนอข้อเสนอลักษณะที่ประกอบด้วยคำอธิบายสองชั้นในฐานะคำอธิบายที่เป็นทางเลือก โดยด้านหนึ่งได้นำกรอบคิดเรื่อง “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” ของ Gourevitch มาอธิบายควบคู่กับกรอบจินตภาพแบบที่สองของ Waltz และกรอบคิดที่รู้จักกันในชื่อ “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” ในอีกด้านหนึ่ง โดยคำอธิบายชั้นแรกคือการพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกที่วางเงื่อนไขให้ตัวแสดงทางการเมืองภายในของรัสเซียคือประธานาธิบดีปูตินที่ต้องการกระชับอำนาจทางการเมืองภายใน กับกลุ่ม siloviki ที่นำเงื่อนไขเดียวกันไปใช้ในการเกลี้ยอำนาจภายใน Kremlin ขึ้นเหนือกลุ่มเสรีนิยม ส่วนชั้นที่สองมุ่งพิจารณาผลลัพธ์อันเกิดจากชัยชนะทางการเมืองภายในของประธานาธิบดี Putin และ siloviki ที่มีต่อแนวทางการทำสงครามกับยูเครนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเมืองภายในตามที่ตั้งไว้ และบีบให้รัสเซียจำเป็นต้องตั้งต้นทำสงครามต่อไปด้วยท่าทีที่แข็งกร้าวและไม่ยืดหยุ่นต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: สงครามรัสเซีย-ยูเครน; การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง; การเมืองภายในประเทศรัสเซีย

* ได้รับการสนับสนุนจากทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชาเฉพาะ ประจำปีงบประมาณ 2566

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการปกครองและบริหารจัดการท้องถิ่น ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล: Preepang.t@ku.th

The Internal Sources of International Politics: Russo-Ukrainian War as the Extension of Domestic Politics in Russia

Preeprang Thanomsakchai*

Abstract

The so-called Russo-Ukrainian War that occurred after Russia declared special military operations on 24th February 2022 sparked academics worldwide to identify the causes of the war, which can be divided into three groups according to Waltz's three Images. However, this paper argues that delineating the causes of the Russo-Ukrainian War under each image by most academics may give a partial picture of what happened. Therefore, it proposes twofold arguments as an alternative explanation based mainly on Gourevitch's 'second image reversed' on the one hand, and Waltz's second image together with the so-called framework of the 'two faces of state action' on the other hand. Firstly, the article considers the interactions between external factors, that lay conditions for domestic politics, and internal actors in Russian Politics: President Putin, who has been eager to strengthen internal political power; and the siloviki, who have seized the same opportunity to overshadow the liberals in Kremlin. The second argument focuses on the consequences of Putin and the siloviki's internal political victories on the Russian operation and direction in the War with Ukraine in order to achieve their goals, which in turn has forced Russia to continue waging war harshly and inflexibly in the future.

Keywords: Russo-Ukrainian War; Second Image Reversed; Domestic Politics in Russia

* Lecturer at the Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.
Email: Preeprang.t@ku.th

1. บทนำและสภาพปัญหาของการวิจัย: 24 กุมภาพันธ์ 2022 กับการเปิดฉากสงครามครั้งใหม่

เมื่อเวลา 11.21 น. (ตามเขตเวลาตะวันออกในสหรัฐฯ) ของวันที่ 20 มกราคม 2022 หรือวันแรกของการเริ่มปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประธานาธิบดีสหรัฐฯ ของนาย Joe Biden โดยในระหว่างที่กำลังจะเริ่มการประชุมคณะทำงานเฉพาะกิจด้านการดำเนินการตามแนวนโยบายโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Implementation Task Force) เพื่อให้เป็นไปตามรัฐบัญญัติว่าด้วยโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure Law) ฉบับใหม่ของสหรัฐฯ ที่เพิ่งประกาศใช้ อันเป็นวาระที่แทบไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศใดเลยนั้น แต่ปรากฏว่าคำพูดประโยคแรกในที่ประชุมดังกล่าวของประธานาธิบดี Biden กลับกลายเป็นประเด็นเรื่องกรณีประเทศรัสเซียกับยูเครนแทนที่จะเป็นเรื่องโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศ โดยประธานาธิบดี Biden แสดงออกถึงความกังวลอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการระดมกำลังตามแนวชายแดนของรัสเซีย และได้กล่าวต่อสื่อมวลชนที่มาสัมภาษณ์ว่า ตนได้หารือและกล่าวกับประธานาธิบดี Vladimir Putin ของรัสเซียอย่างชัดเจนไปแล้วว่า “หากมีกองกำลังของรัสเซียแม้เพียงหน่วยเดียวก้าวข้ามชายแดนยูเครนเข้ามาเมื่อใด เมื่อนั้นสหรัฐฯ จะถือว่าการกระทำดังกล่าวคือการรุกราน” (The White House, 2022d) และรัสเซียจะต้องเผชิญกับการตอบโต้ด้วยมาตรการทางเศรษฐกิจที่รุนแรงจากสหรัฐฯ และบรรดาชาติพันธมิตรซึ่งได้พูดคุยตกลงกันในรายละเอียดถึงการเตรียมพร้อมหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นจริง และประธานาธิบดี Biden ได้กล่าวสรุปว่า “ไม่ต้องสงสัยใดเลยที่ว่า รัสเซียจะต้องจ่ายบทเรียนราคาแพงอย่างยิ่งหาก Putin ตัดสินใจรุกรานยูเครน” (The White House, 2022d)

ต่อมาหน่วยงานความมั่นคงระดับสูงของสหรัฐฯ ได้ออกมาเปิดเผยต่อสาธารณะและกล่าวเตือนไปยังประชาคมระหว่างประเทศว่ารัสเซียอาจตัดสินใจบุกเข้าไปในประเทศยูเครนในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2022 (BBC News, 2022) แม้ในเวลานั้นหลายฝ่ายยังคงตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดการรุกรานดังกล่าว รวมถึงฝ่ายรัสเซียเองที่ออกมาปฏิเสธทำนองดังกล่าวในตอนแรกโดยอ้างว่าเป็นเพียงการซ้อมรบในบริเวณชายแดน (Lee, Madhani, & Jordans, 2022) จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2022 ที่นาย Jake Sullivan ที่ปรึกษาด้านความมั่นคง

แห่งชาติของสหรัฐฯ ได้ออกมาแถลงเตือนอีกครั้งหนึ่งว่าตรชนนี้ชัดทุกตัวล้วนแล้ว แต่บ่งชี้ว่ามีความเป็นไปได้อย่างชัดเจน (distinct possibility) ว่ารัสเซียกำลังจะเข้า โจมตียูเครน (The White House, 2022b) และต่อมาไม่นานประธานาธิบดี Biden อ้างว่า “ความรู้สึกของเขาบอกให้รู้ว่า การรุกรานดังกล่าวจะเริ่มขึ้นอีกเพียงไม่กี่วัน ข้างหน้า” (The White House, 2022c)

เพียง 7 วันหลังจากนั้น สิ่งทั้งหลายฝ่ายโดยเฉพาะสหรัฐฯ และ Biden คาดการณ์ก็ปรากฏให้เห็นเป็นจริงในวันพฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 เมื่อ ประธานาธิบดี Putin แถลงอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับการดำเนินการที่รัสเซียเรียกว่าเป็น “ปฏิบัติการพิเศษทางการทหาร” (Special Military Operation) ใน อาณาบริเวณพื้นที่แคว้น Donetsk และ Lugansk ของประเทศยูเครน โดยรัสเซีย อธิบายความชอบธรรมหรือ *jus ad bellum* ในการเริ่มดำเนินการปฏิบัติการ ทางทหารดังกล่าวว่าวางอยู่บนหลักการ “ป้องกันตัวเอง” (self-defense) ตาม มาตรา 51 ในหมวด 7 ของกฎบัตรสหประชาชาติ (The UN Charter) (The United Nations, 1945, p. 10) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวจากการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ (genocide) และการทำทารุณกรรมอื่น ๆ ซึ่งใน จำนวนนี้ยังประกอบไปด้วยพลเมืองของสหพันธรัฐรัสเซียด้วยเช่นเดียวกัน และยังเป็นไปเพื่อให้ประชาชนในแคว้นเหล่านั้นได้มีสิทธิเลือกตัดสินใจปกครองตนเอง (self-determination) ตามที่ประชาชนเหล่านั้นประสงค์อันเป็นไปตามบทบัญญัติ ในมาตรา 1 ของกฎบัตรสหประชาชาติเช่นกัน (Kremlin, 2022a)

ความชอบธรรมที่วางอยู่บนหลักการป้องกันตนเองของรัสเซีย นั้น ใน ด้านหนึ่งนอกจากจะมีนัยหมายถึงการปกป้องคุ้มครองรวมหมู่ (collective self-defense) ของประชาชนและพลเมืองรัสเซียที่อาศัยอยู่ในแคว้น Donetsk และ Luhansk ตามที่แถลงการณ์ของ Putin อ้างแล้ว ยังมีนัยอีกด้านที่หมายถึงการ ปกป้องชาติของตนเอง (individual self-defense) ที่วางอยู่บนการพิทักษ์รักษา บูรณภาพของรัสเซียในด้านความมั่นคงระหว่างประเทศจากภัยคุกคามที่อ้างว่าเกิดขึ้น มาจากการขยายตัวของพันธมิตร NATO เข้ามาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงกรณีของ ประเทศยูเครน (Green, Henderson, & Ruys, 2022, pp. 4-30) โดยนัยแบบ หลังนี้ปรากฏให้เห็นในแถลงการณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ ของรัสเซียอย่างชัดเจน โดย

เฉพาะข้อความที่ว่า

สำหรับสหรัฐอเมริกาและชาติพันธมิตรสิ่งนี้อาจเป็นเพียงนโยบายป้องปรามรัสเซียอันวางอยู่บนการแบ่งแยกทางภูมิรัฐศาสตร์อย่างชัดเจน แต่สำหรับประเทศของเราแล้ว สิ่งนี้เป็นเรื่องของความเป็นความตาย เป็นเรื่องของการหยุดยั้งต่อไปในอนาคตในฐานะประเทศชาติหนึ่ง และนี่มิใช่การกล่าวอย่างเกินเลย หากแต่เป็นข้อเท็จจริงทั้งสิ้น (Kremlin, 2022a)

แม้ *jus ad bellum* ในการปฏิบัติการพิเศษทางการทหารที่รัสเซียอ้างจะวางอยู่บนความชอบธรรมของการป้องกันตนเองตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับนำไปสู่แรงปฏิกิริยาอีกฝั่งอย่างรุนแรง เพราะการกระทำเดียวกันของรัสเซียในสายตาของสหรัฐฯ และชาติพันธมิตรในองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organization) หรือ NATO กลับกลายเป็นเพียงอาชญากรรมของการรุกรานประเทศอื่น (act of aggression) ซึ่งขัดต่อหลักกฎหมายระหว่างประเทศอย่างร้ายแรง โดยทั้งสหรัฐฯ และพันธมิตรต่างออกมาประณามและเรียกปฏิบัติการดังกล่าวของรัสเซียในยูเครนว่าเป็น “การรุกรานผู้อื่นก่อน” (unprovoked attack) ส่วนในกรณีของสหรัฐฯ คือฝ่ายที่เป็นผู้เริ่มต้นอธิบายการกระทำของรัสเซียว่าเป็นการรุกรานผู้อื่นตั้งแต่อ่อนหน้าทีรัสเซียจะประกาศการปฏิบัติการพิเศษทางการทหารแล้ว ดังจะเห็นได้จากแถลงการณ์ของประธานาธิบดี Biden ในคืนวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ว่าการโจมตีของรัสเซียถือเป็น “การรุกรานผู้อื่นก่อนและไร้ซึ่งความชอบธรรมใดใด” (unprovoked and unjustified attack) (The White House, 2022e) ต่อมา NATO โดยคณะมนตรีแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Council) (North Atlantic Treaty Organization, 2022c) และเลขาธิการ NATO (North Atlantic Treaty Organization, 2022b) จึงได้ออกแถลงการณ์ในลักษณะเดียวกันโดยประณามและเรียกการกระทำของรัสเซียว่าเป็นการรุกรานผู้อื่นก่อนอันปราศจากความชอบธรรมเช่นเดียวกับสหรัฐฯ

จากลำดับเหตุการณ์ที่กล่าวไปในข้างต้น ซึ่งเป็นที่มาของเหตุการณ์ที่เรียกว่า “สงครามรัสเซีย-ยูเครน” (Russo-Ukrainian War) ที่ยังคงดำเนินไปในปัจจุบัน (ณ เดือนตุลาคม 2022) แม้ว่าจะล่าสุดจะเกิดการทำประชามติของประชาชนใน 4

แคว้นที่รัสเซียรุกรานเข้าไป นั่นคือแคว้น Donetsk แคว้น Luhansk แคว้น Kher-son และแคว้น Zaporizhzhia เพื่อตัดสินใจว่าจะยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของ ประเทศยูเครนหรือไม่ แต่ความตึงเครียดและการสู้รบของสองฝ่ายก็ยังคงดำเนินต่อ ไปโดยไม่มีทีท่าว่าจะสงบลง ทั้งจากการโจมตีว่าการทำประชามติดังกล่าวจัดเป็นการ ทำประชามติจอมปลอม (sham referendum) ที่ไม่ได้เป็นไปภายใต้บรรยากาศที่ บริสุทธิ์และเป็นธรรม (The White House, 2022a) เหมือนกับการทำประชามติ เพื่อประกาศตนเป็นประเทศเอกราชในกรณีอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้า เช่น การทำ ประชามติรับรองเอกราชของคนในติมอร์ตะวันออกที่จัดโดยสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1999 เป็นต้น ประกอบกับการที่ประเทศรัสเซียได้ประกาศระดมกำลังเสริมเพิ่มเติม (partial mobilization) โดยคำสั่งของประธานาธิบดี (Kremlin, 2022b) ก็ยิ่งทำให้ บรรยากาศของสงครามรัสเซีย-ยูเครนไม่มีท่าทีว่าจะสงบหรือยุติลงในเร็ววัน

แม้ข้อถกเถียง “ทางการเมือง” เกี่ยวกับความชอบธรรมในการอ้างเหตุ แห่งการปฏิบัติการพิเศษทางการทหารของรัสเซียและชาติพันธมิตรของสหรัฐฯ จะยังคงดำเนินต่อไป แต่ข้อถกเถียงในทางวิชาการโดยเฉพาะงานเขียนของนัก วิชาการที่พยายามย้อนกลับไปที่พิจารณาคำอธิบายที่เป็นสาเหตุของสงครามรัสเซีย- ยูเครนที่มีอยู่ในปัจจุบันยังคงมีอยู่ในปริมาณจำกัดและส่วนที่มีอยู่ก็ดำเนินไปอย่าง กระจัดกระจายและยังไม่มียานวิจัยที่พยายามศึกษาและจัดหมวดหมู่คำอธิบาย ว่าด้วยสิ่งที่เป็นมูลเหตุแห่งสงคราม (cause of war) ในครั้งนี้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายโดยเปิดประเด็นจากมิติการเมืองภายในผ่านการต่อสู้ ของกลุ่มการเมืองภายในประเทศรัสเซียเองยังมีย่อยอย่างจำกัดและไม่มีความ ชัดเจน ดังนั้นบทความวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นชุดคำอธิบายส่วนใหญ่ของ นักวิชาการที่อธิบายสาเหตุแห่งสงครามรัสเซีย-ยูเครน โดยอาศัยกรอบคิดเรื่อง จินตภาพ 3 ระดับ (the three images) ของ Kenneth Waltz (1959) มาเป็นกร อบในการพิจารณาจัดวรรณกรรมดังกล่าว จากนั้นจึงจะนำเสนอข้อเสนอของผู้ วิจัยเกี่ยวกับชุดคำอธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนจากปฏิสัมพันธ์ 2 มิติ (bidimensional interaction) ของปฏิสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกออกกระหว่างการเมือง ภายในกับการเมืองระหว่างประเทศ แต่ประกอบด้วยความสัมพันธ์ในลักษณะของ การส่งผ่านจาก “ภายนอกมาสู่ภายใน” ตามลักษณะที่ Peter Gourevitch เรียก

ว่า “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” (the second image reversed) อันวางเงื่อนไขและเปิดโอกาสให้แก่ตัวแสดงทางการเมืองบางกลุ่มภายในประเทศรัสเซียในด้านหนึ่ง กับอิทธิพลจาก “ภายในสู่ภายนอก” ของการเมืองภายในที่ดัดแปลงจากกรอบจินตภาพแบบที่สอง (the second image) ร่วมกับกรอบคิดเรื่องพฤติกรรมสองด้านของรัฐเพื่อพิจารณาการดำเนินกลยุทธ์ในการเมืองระหว่างประเทศเพื่อตอบสนองเป้าหมายของการเมืองภายใน ที่นำไปสู่ผลลัพธ์คือสงครามรัสเซีย-ยูเครนในฐานะส่วนต่อขยายของการเมืองภายในประเทศรัสเซียในอีกด้านหนึ่ง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยประกอบด้วย

2.1 เพื่อสำรวจ จัดกลุ่ม และประเมินข้อถกเถียงทางวิชาการเกี่ยวกับสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครน ในปัจจุบัน

2.2 เพื่อพัฒนาชุดคำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครน โดยเชื่อมโยงกับการเมืองภายในของประเทศรัสเซีย

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดของงานวิจัยชิ้นนี้ประกอบด้วย 2 ชั้น ชั้นแรกพัฒนาจากข้อเสนอเรื่อง “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” ของ Peter Gourevitch (1978) กับชั้นที่สองดัดแปลงมาจากแนวคิดจินตภาพแบบที่สองของ Waltz และกรอบคิดที่รู้จักกันในชื่อ “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” (the two faces of state action) โดยในชั้นแรกผู้เขียนนำข้อเสนอของ Gourevitch มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อเปิดประเด็นผลกระทบที่ระบบระหว่างประเทศในฐานะสาเหตุมีต่อการเมืองภายในประเทศในฐานะผลลัพธ์ ทั้งนี้ Gourevitch อธิบายว่าการเมืองระหว่างประเทศในฐานะสาเหตุหรือตัวแปรต้นอาจประกอบขึ้นจากทั้งมิติของการแบ่งสรรอำนาจ (distribution of power) ภายในการเมืองระหว่างประเทศและการแบ่งสรรความมั่งคั่ง (distribution of wealth) ของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ หรืออาจเรียกว่าเป็นมิติของสงครามและการค้า (war and trade) ที่มีอิทธิพลต่อการเมืองภายในประเทศในฐานะตัวแปรตาม ยกตัวอย่างเช่น การต่อสู้ระหว่างผู้ที่ฝังใฝ่ใน

นิยามคาทอลิกกับผู้ที่ฝึกไฟโปรเตสแตนท์ในสงครามศาสนาของศตวรรษที่ 17 หรือ การต่อสู้ระหว่างนโปเลียนและกลุ่มที่สนับสนุนการปฏิวัติฝรั่งเศส กับฝ่ายที่สนับสนุนระบอบเก่า (ancien régime) ในศตวรรษที่ 18 ของฝรั่งเศส ซึ่งการต่อสู้ของอุดมการณ์เหล่านี้ไม่เพียงแต่มีผลต่อระบบระหว่างประเทศเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อการเมืองภายในประเทศอย่างมาก (Gourevitch, 1978, pp. 882-883)

อย่างไรก็ตาม Gourevitch สนใจผลลัพธ์ที่มีต่อการเมืองภายในประเทศใน 2 ประเด็นสำคัญ ประเด็นแรกคือการเปลี่ยนแปลงในมิติของระบอบการเมือง (regime type) เช่น เกิดการปกครองตามหลักรัฐธรรมนูญหรือกลายเป็นการปกครองแบบเผด็จการ หรือเกิดการปกครองที่มีการกระชับอำนาจที่มากขึ้นหรืออ่อนแอลง และประเด็นที่สองคือการเปลี่ยนแปลงในมิติของการรวมกลุ่มทางการเมืองภายใน (pattern of coalition) เช่น กลุ่มชนชั้นนำที่ก้าวขึ้นมามีอิทธิพล ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือกองทัพ ว่ามีการแบ่งสรรอำนาจกันในช่วงแคบ ๆ หรือมีการแบ่งสรรอำนาจกันอย่างกว้างขวาง เป็นต้น (Gourevitch, 1978, p. 883) และกรอบคิดดังกล่าวของ Gourevitch คือสิ่งที่ผู้เขียนจะดัดแปลงเพื่อนำมาพิจารณาเงื่อนไขการเผชิญหน้าในการเมืองระหว่างประเทศระหว่างรัสเซียกับชาติตะวันตกใน NATO อันเป็นบ่อเกิดของสงครามรัสเซีย-ยูเครนในฐานะปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเมืองภายในประเทศรัสเซีย กล่าวคือปัจจัยดังกล่าวได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการกระชับอำนาจภายในประเทศที่มากขึ้นของระบอบอำนาจนิยมที่วางอยู่บนตัวประธานาธิบดี Putin ในด้านหนึ่ง และเงื่อนไขเดียวกันนี้ยังเป็นสิ่งที่กลุ่ม *siloviki* นำไปใช้เพื่อยึดกุมอำนาจและสร้างอิทธิพลภายใน Kremlin ขึ้นเหนือกลุ่มเสรีนิยมเดิมในอีกด้านหนึ่งด้วยเช่นกัน

ส่วนข้อเสนอของงานวิจัยในชั้นที่สองได้ดัดแปลงคำอธิบายที่อิงกับกรอบจินตภาพแบบที่สอง (the second image) ของ Waltz ร่วมกับข้อเสนอของ Mastanduno et.al. (1989) เรื่อง “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” (the two faces of state action) เพื่อนำมาใช้ย้อนกลับไปพิจารณาอิทธิพลที่การเมืองภายในประเทศมีต่อนโยบายต่างประเทศของรัสเซียอีกทีหนึ่งซึ่งก็คือแนวทางการทำสงครามในประเทศยูเครนของรัสเซียภายหลังวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 ถึงแม้ว่าข้อเสนอดังเดิมของ Waltz เรื่องจินตภาพทั้ง 3 แบบจะมีขึ้นเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของเขาว่า

สาเหตุของสงครามที่สำคัญและมีอิทธิพลแท้จริง (underlying cause) คือโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ ในขณะที่ปัจจัยที่จัดอยู่ในจินตภาพแบบที่หนึ่งและสองเป็นเพียงสาเหตุเฉพาะหน้า (immediate cause) ของสงครามเท่านั้นก็ตาม (Waltz, 2001, pp. 231-232) แต่สิ่งงานวิจัยชิ้นนี้ทำ คือการนำกรอบจินตภาพแบบที่สองมาเพื่อชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างผลลัพธ์อันเกิดจากการเมืองภายในของรัสเซียและตัวแสดงทางการเมืองภายในซึ่งได้กระทำการร่วมกันในนามของรัฐที่มีต่อแนวทางการทำสงครามรัสเซีย-ยูเครนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเมืองภายใน (domestic goals) ที่ตั้งไว้ นั่นคือการเอาชนะและมีชัยชนะเหนือกลุ่มพลังทางสังคมที่กำลังก้าวขึ้นมาท้าทายอำนาจ (overcoming challenge) ในด้านหนึ่ง กับการสร้างพันธมิตรทางการเมืองเพื่อระดมแรงสนับสนุนจากกลุ่มพลังทางสังคมที่เป็นฝ่ายเดียวกันในอีกด้านหนึ่ง (maintaining support) และในส่วนนี้เองที่ผู้เขียนนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดเรื่อง “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” ในแง่ของการดำเนินกลยุทธ์ในการเมืองระหว่างประเทศ (international strategies) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองภายในดังกล่าว โดยกลยุทธ์ที่ว้านี้ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกคือการดึงทรัพยากรจากภายนอกประเทศ (external extraction) และส่วนที่สองคือการดึงความชอบธรรมอันเกิดจากสถานภาพของการกระทำในการเมืองระหว่างประเทศ (external validation) กล่าวคือ พันธมิตรทางการเมืองที่เกิดขึ้นหลังจากการกระชกอำนาจของประธานาธิบดี Putin และกลุ่ม *siloviki* ที่กำลังก้าวขึ้นมามีอิทธิพลใน Kremlin ได้กระทำการร่วมกันในนามของรัฐและกำหนดนโยบายต่างประเทศในสงครามรัสเซีย-ยูเครนให้เป็นไปในทิศทางที่ทำให้ประเทศรัสเซียจำเป็นต้องตั้งต้นทำสงครามในประเทศยูเครนต่อไป พร้อม ๆ กับการเผชิญหน้ากับชาติตะวันตกและชาติพันธมิตร NATO ด้วยท่าทีที่แข็งกร้าวและไม่ยืดหยุ่นต่อไปในอนาคตเพื่อยืนยันความชอบธรรมในการดึงทรัพยากรจากดินแดนยูเครนในฐานะดินแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของรัสเซียและรวมถึงการยืนยันความชอบธรรมในดำเนินปฏิบัติการพิเศษทางการทหารต่อประชาคมระหว่างประเทศ

4. สำนัรจวรรณกรรม: ข้อถกเถียงเกี่ยวกับสาเหตุของสงคราม

ในบรรดางานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสาเหตุของสงคราม ผลงานของ Kenneth N. Waltz (1959) ซึ่งดัดแปลงมาจากวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกของเขา คือหนึ่งในงานชิ้นสำคัญที่บุกเบิกการจัดระเบียบชุดคำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของสงครามออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามสิ่งที่ Waltz เรียกว่า “จินตภาพ” (Image) ของสาเหตุแห่งสงครามในระดับต่าง ๆ 3 ระดับ หรือจินตภาพ 3 รูปแบบ กล่าวคือ จินตภาพแบบที่หนึ่ง (the first Image) คือคำอธิบายสาเหตุของสงครามผ่านปัจจัยในระดับปัจเจกบุคคล เช่น การอธิบายว่าสงครามเกิดจากคุณลักษณะบางอย่างที่อยู่ภายในธรรมชาติมนุษย์ หรือปัจจัยทางจิตวิทยาที่ทำให้ปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายตัดสินใจก่อสงคราม เป็นต้น ในขณะที่จินตภาพแบบที่สอง (the second image) ของ Waltz คือวรรณกรรมที่อธิบายสาเหตุของสงครามจากปัจจัยที่เป็นโครงสร้างภายในระบอบการเมืองหรือรูปแบบของระบอบการเมือง (regime type) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในนามของรัฐ และสุดท้ายคือจินตภาพแบบที่สาม (the third image) หรือคำอธิบายสาเหตุของสงครามที่วางอยู่บนปัจจัยโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ เช่น คำอธิบายที่ว่าาระบอบระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นสภาวะอนาธิปไตย (anarchy) ซึ่งไม่มีอำนาจกลาง (central authority) หรือรัฐบาลในระดับโลก (world government) ที่จะมาตัดสินให้รัฐแต่ละรัฐจำเป็นต้องปฏิบัติตามอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในทุกกรณี และส่งผลให้รัฐทุกรัฐภายใต้สภาวะดังกล่าวจำเป็นต้องคำนึงถึงการรักษาตัวเองให้อยู่รอดและคงไว้ซึ่งเอกราชและสิทธิในการเลือกกำหนดนโยบายของตนเองอย่างเป็นอิสระในฐานะรัฐอธิปไตย

จากคำอธิบายที่กล่าวไปในช่วงต้นเกี่ยวกับการจัดประเภทคำอธิบายว่าด้วยสาเหตุของสงครามออกเป็นจินตภาพทั้ง 3 รูปแบบของ Waltz คือกรอบแนวคิด (conceptual framework) ที่บทความวิจัยชิ้นนี้นำมาใช้เป็นเครื่องมืออย่างง่ายเพื่อประโยชน์ในการจัดวรรณกรรมของนักวิชาการในประเด็นเรื่องสาเหตุของสงครามในกรณีสงครามรัสเซีย-ยูเครน ออกเป็นกลุ่มตามจินตภาพรูปแบบต่าง ๆ ก่อนที่ผู้วิจัยจะประเมินว่าคำอธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนของบทความวิจัยชิ้นนี้จัดอยู่ในคำอธิบายประเภทใดและนำเสนอชุดคำอธิบายที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมของนักวิชาการคนอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้าอย่างไร

2.1 สาเหตุที่หนึ่ง: ปัจจัยตัวบุคคล

แม้ว่าข้อเสนอในงานของ Waltz (1959) ซึ่งบทความวิจัยชิ้นนี้นำมาเป็นการอภิปรายหลักในการจัดวรรณกรรมเกี่ยวกับสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครน จะตั้งต้นคำอธิบายที่เกี่ยวข้องกับจินตภาพแบบที่หนึ่งด้วยปัจจัยที่วางอยู่บนสิ่งที่เรียกว่าธรรมชาติของมนุษย์ (human nature) แต่จะพบว่าสำหรับวรรณกรรมที่อธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซีย - ยูเครนจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลส่วนใหญ่พุ่งเป้าไปที่ตัวบุคคลที่เป็นบุคคลสำคัญที่ถูกมองว่าเป็นสาเหตุของสงครามครั้งนี้ นั่นคือประธานาธิบดี Vladimir Putin โดยอาจจัดวรรณกรรมที่ให้ความสำคัญกับ Putin ในฐานะตัวแสดงหลักที่เป็นเหตุปัจจัยของสงครามครั้งนี้ได้ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกคือกลุ่มที่พิจารณา Putin ในฐานะตัวแสดงที่เป็นเหตุเป็นผล (rational actor) โดยงานเขียนกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดคำนวณผลประโยชน์แห่งชาติในด้านต่าง ๆ ของรัสเซียโดยเฉพาะมิติความมั่นคงผ่านมุมมองและความรับรู้ของตัวผู้กำหนดนโยบายอย่าง Putin ไปจนถึงงานที่อธิบายผ่านภาวะผู้นำ (leadership) ของตัว Putin แม้ว่าในปัจจุบัน วรรณกรรมตามแนวทางแรกในกรณีของสงครามรัสเซีย-ยูเครนจะยังมีปริมาณไม่มากเนื่องจากสภาวะสงครามยังคงดำเนินไปอยู่ เช่น งานของ Copeland (2022) ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่าการกระทำของ Putin อาจเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลได้หากพิจารณาจากการใช้เหตุผล (rationality) ในแบบสันนิษฐานว่าการตัดสินใจนำรัสเซียเข้าสู่สงครามกับยูเครนเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลสำหรับ Putin เนื่องจากการกระทำดังกล่าวคือสิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ของรัสเซียในระยะยาว แม้จะต้องเผชิญกับการสูญเสียในระยะสั้นก็ตาม (Copeland, 2022)

ถัดมาคืองานของ Biscop et.al (2022) ซึ่งเสนอว่าการตัดสินใจนำรัสเซียเข้าสู่สงครามของ Putin นั้นแท้จริงแล้วเป็นสิ่งที่เข้าใจได้หากเราพิจารณาว่าการกระทำดังกล่าวทำไปโดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการสร้างระบบระหว่างประเทศที่มีลักษณะหลายขั้วอำนาจ (multipolar world) แต่ยังคงแบ่งออกเป็นสองฝักฝ่ายที่ชัดเจนคือสหรัฐฯ และยุโรปในกลุ่มสมาชิก NATO ในด้านหนึ่ง กับรัสเซียและจีนในอีกด้านหนึ่ง แม้ว่าในท้ายที่สุดแล้วการตัดสินใจดังกล่าวอาจสะท้อนความไม่สมบูรณ์แบบในการใช้เหตุผลของตัว Putin เนื่องจากการตัดสินใจดังกล่าวไม่อาจนำ

ไปสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ตามที่ Putin คาดคิดไว้ในตอนแรก เนื่องจากประเทศจีนได้กลายเป็นผู้เล่นที่ยังคงวางผลประโยชน์ของตนอยู่บนระเบียบโลกแบบเดิมของตะวันตก และการตัดสินใจไม่สนับสนุนรัสเซียอย่างเต็มที่ของจีนที่ตามที่ Putin คาดการณ์ไว้ก็จะยิ่งทวีความสำคัญต่อการกดดันรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ยูเครนต่อไปในอนาคต (Biscop, Dessein, & Roctus, 2022)

นอกจากงานของ Copeland และ Wood แล้ว งานชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่เปิดประเด็นจากมุมมองในเชิงทฤษฎี คืองานของ Richard Ned Lebow (2022) ซึ่งได้สำรวจงานเขียนกลุ่มหนึ่งที่พยายามเปิดประเด็นทางจิตวิทยาเพื่อยืนยันความสมเหตุสมผลในการตัดสินใจของ Putin ในฐานะผู้นำที่มีการกิจและเป้าหมายทางการเมืองอย่างชัดเจน เนื่องจาก Putin มองว่าตนเองคือผู้สืบทอดปณิธานร่วมกันของทั้ง Joseph Stalin รวมถึง Vladimir Lenin และพระเจ้า Czar ในการทำให้รัสเซียเป็นมหาอำนาจของโลกจากการทวงคืนดินแดนที่หายไปเมื่อครั้งสหภาพโซเวียตล่มสลายในลักษณะที่คล้ายคลึงกับการที่พรรคบอลเชวิกเคยพยายามทวงคืนดินแดนของจักรวรรดิรัสเซียให้หวนคืนมายิ่งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง (Ned Lebow, 2022, p. 128) เพื่อให้รัสเซียในปัจจุบันเป็นที่เคารพนับถือและเป็นผู้เล่นที่มีอำนาจต่อรองในเวทีโลก (Hill & Gaddy, 2017, pp. 9-10) ดังนั้นงานกลุ่มนี้จึงมีความเชื่อว่าการจะประเมินความสมเหตุสมผลในการตัดสินใจใดใดของ Putin จำเป็นต้องพิจารณาจากการมีเป้าหมายและการกิจในใจที่ชัดเจนและมีเหตุผลในแบบของ Putin เสียก่อน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ในประเด็นดังกล่าวนี้ Copeland ได้เปิดประเด็นวิพากษ์วิจารณ์ “เป้าหมาย” ของ Putin ผ่านข้อเสนอเรื่องความสมเหตุสมผลของตัวเป้าหมาย (rationality of ends) ด้วยเช่นกัน กล่าวคือหากเป้าหมาย “ที่แท้จริง” ของปูตินไม่ได้วางอยู่บนการคิดคำนวณเพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัสเซีย แต่กลับเป็นไปเพื่อต้องการจารึกชื่อของตนไว้ในประวัติศาสตร์ หรือเพื่อต้องการได้ชื่อว่าเป็นคนที่พยายามรื้อฟื้นความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิรัสเซียให้กลับคืนมา เช่นนั้นแล้วการตัดสินใจดังกล่าวของ Putin ย่อมเป็น “การกระทำที่สมเหตุสมผลในแง่วิธีการ แต่ผิดเพี้ยนในแง่เป้าหมาย” (Copeland, 2022) ซึ่งในมิตินี้เองที่นักวิชาการในวรรณกรรมกลุ่มที่สองจะนำไปขยายความต่อไป

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอที่กล่าวไปในข้างต้นเป็นสิ่งที่กลับพบเห็นได้มากใน

งานเขียนของนักวิชาการตะวันตกในช่วงก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามรัสเซีย-ยูเครน เช่น งานของ Sakwa (2008) ที่เคยนำเสนอไว้ตั้งแต่ก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามไครเมียและสงครามรัสเซีย-ยูเครนแล้วว่า การจะทำความเข้าใจผู้นำอย่าง Putin จำเป็นจะต้องเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “สภาวะปกติ” (normality) ในทางการเมืองตามโลกทัศน์ของ Putin ซึ่งให้ความสำคัญกับเสถียรภาพและระเบียบ (stability and order) มากกว่าความเป็นเสรีประชาธิปไตยอันแตกต่างไปจากคุณค่าตามระเบียบแบบแผนของตะวันตก (Sakwa, 2008, pp. 49-50) และทำให้ภาวะผู้นำที่อาจดูเหมือนย้อนแย้งหรือขัดกันเองของ Putin กลายเป็นแหล่งที่มาของอำนาจของเขาในการเมืองรัสเซียจากการที่เขามีภาวะผู้นำแบบพหุสัณฐาน (polymorphic leadership) ที่ไม่ตายตัวและสามารถเป็นตัวประสานฝักฝ่ายต่าง ๆ ได้ (Sakwa, 2008, p. 310) โดยเฉพาะเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังท่าทีที่แข็งกร้าวเมื่อเผชิญกับภัยคุกคามทั้งจากภายในและภายนอกโดยคาดหวังว่าจะนำไปสู่ความนิยมในหมู่ประชาชนของ Putin (Wood, 2016, p. 99) หรืองานของ Schermerhorn (2015) ที่พยายามหาเหตุผลในกระบวนการตัดสินใจของ Putin ภายใต้อะไรที่เขาเรียกว่า “ภาวะผู้นำเชิงยุทธศาสตร์” (strategic leadership) ของ Putin ที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จทางการเมืองด้วยวิธีการที่แตกต่างไปจากแบบแผนของผู้นำตะวันตกที่อาศัยวิธีการเผชิญหน้า (confrontational approach) (Schermerhorn, 2015) เป็นต้น

ถัดมาคือวรรณกรรมอีกจำนวนมากที่อาจจัดอยู่ในจินตภาพแบบที่หนึ่ง เช่นเดียวกับงานเขียนกลุ่มที่เพิ่งกล่าวไป นั่นคืองานที่มักจะให้ความสนใจไปที่กระบวนการตัดสินใจในฐานะตัวแสดงของ Putin แต่กลับมองว่าการตัดสินใจนำพารัสเซียเข้าสู่สงครามของ Putin ถือเป็นการตัดสินใจที่อาจวางอยู่บนข้อจำกัดหรือความไม่สมบูรณ์แบบของการใช้เหตุผล (bounded rationality) หรือแม้แต่ความไม่สมเหตุสมผลของตัวแสดง (irrational actor) วิธีคิดเช่นนี้ไม่เพียงแต่ปรากฏให้เห็นในงานเขียนทางวิชาการเท่านั้น เช่นล่าสุด เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2022 ประธานาธิบดี Biden ของสหรัฐฯ ให้สัมภาษณ์พิเศษกับสำนักข่าว CNN เกี่ยวกับการตัดสินใจของประธานาธิบดี Putin ในสงครามรัสเซีย-ยูเครน ณ ขณะนั้น โดยตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ นาย Jake Tapper ผู้สื่อข่าว CNN ได้ถามอย่างชัดเจนว่าการตัดสินใจของ

Putin ในการทำสงครามถือเป็นการตัดสินใจของ “ตัวแสดงที่เป็นเหตุเป็นผล” ได้หรือไม่ โดยประธานาธิบดี Biden ตอบกลับคำถามดังกล่าวว่าประธานาธิบดี Putin คือ “ตัวแสดงที่มีเหตุผลคนหนึ่งที่ดีคำนวณบางสิ่งบางอย่างผิดพลาดไปอย่างมีนัยสำคัญ” (He is a rational actor who has miscalculated significantly) และเป็นเหตุที่ทำให้การคิดคำนวณเกี่ยวกับการทำสงครามในยูเครนของ Putin ดำเนินไปอย่างผิดพลาด (miscalculated) (CNN, 2022) หรือคำอธิบายเรื่องความผิดพลาดในเชิงยุทธศาสตร์ (strategic errors or failure) ของ Putin (Gould-Davies, 2022, pp. 7-16) ซึ่งเกิดจากการประเมินภายใต้วิธีคิดแบบเดียวกัน

นอกจากนี้ งานเขียนอีกส่วนหนึ่งที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้คืองานที่พยายามหันไปใช้แนวทางการศึกษาแบบจิตวิทยา (psychological approach) จิตวิทยาการรู้คิด (cognitive psychology) หรือแนวคิดในเชิงประยุกต์อย่างทฤษฎีการถอดรหัสเพื่อวิเคราะห์ภูมิหลัง (operational code theory) มาใช้อธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจเข้าสู่สงครามของ Putin แทน สิ่งนี้ทำให้วรรณกรรมกลุ่มหลังนี้แตกต่างไปจากงานกลุ่มก่อนหน้านี้เนื่องจากงานกลุ่มนี้มักเน้นทำความเข้าใจปัจจัยทางจิตวิทยาของตัวแสดงมากกว่าที่จะไปประเมินความสมเหตุสมผลของตัวการตัดสินใจ โดยงานเขียนที่จัดอยู่ในประเภทนี้ เช่น ข้อเสนอของ Soodavar (2022) ที่เสนอให้ใช้แนวทางจิตวิทยาการรู้คิดทำความเข้าใจกระบวนการตัดสินใจของ Putin เพื่อที่จะอธิบายได้ว่าเหตุใดกระบวนการตัดสินใจในยามสงครามของ Putin จึงเป็นการตัดสินใจที่วางอยู่บนการคิดคำนวณที่ต้องการ “ป้องกันการสูญเสีย” (preventing losses) มากกว่าที่จะเป็นไปเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่รัสเซียจะได้รับ (seeking gains) (Soodavar, 2022) หรือแม้แต่การใช้ปัจจัยเชิงจิตวิทยาเพื่อที่จะทำความเข้าใจบุคลิกภาพทางการเมือง (political personality) (Immelman & Trenzeluk, 2017) ของภาวะผู้นำในแบบที่จะนำพาชาติไปสู่หายนะ (destructive leadership) ของ Putin ในงานของ Linden & Wilkes (2022) ซึ่งเสนอให้พิจารณาการตัดสินใจของ Putin ในฐานะตัวแสดงที่มีบุคลิกภาพหรือนิสัยใจคอตามแบบฉบับ (trait) ของผู้นำแบบเผด็จการ (strong man) ที่มีความเป็นอำนาจนิยมและเอกราชปไตย (authoritarian and autocratic leader) (Kasparov, 2015; Linden & Wilkes, 2022, pp. 102-103) ซึ่งอาจแก้ไขได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือจิตวิทยาอื่น

เป็นข้อเสนอที่เคยมีผู้ศึกษามาก่อนหน้าแล้วในงานของ Burkle (2015) (Burkle, 2015, pp. 118-128) หรือแม้แต่การอ้างอิงสาเหตุของการมีพฤติกรรมและอารมณ์ที่รุนแรงอย่างฉับพลันและปราศจากการยับยั้งชั่งใจใดใดจากการประเมินตนเอง (self-portrait) ของ Putin ในงานเขียนอัตชีวประวัติของเขา (Putin, 2000) เป็นต้น ส่วนงานในเชิงทฤษฎีกฎบัตรรหัสเพื่อวิเคราะห์ภูมิหลังหรือ Operational Code ในกรณีของ Putin จะเห็นได้จากงานของ Herd (2019) ที่มีมาก่อนหน้าและมีได้นำมาใช้พิจารณาเหตุการณ์สงครามรัสเซีย-ยูเครนโดยตรง (Herd, 2019, pp. 17-29) แต่ก็ยังเป็นแนวทางหลักหนึ่งที่อาจนำมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ของสงครามรัสเซีย-ยูเครนในปัจจุบันได้ด้วยเช่นกัน แม้ว่าในปัจจุบันจะมีเพียงงานขนาดสั้นของ Thiers (2022) เพียงชิ้นเดียวที่พยายามนำเครื่องมือ Operational Code ที่วางอยู่บนแนวการวิเคราะห์แบบจิตวิทยาสงครามมาค้นหาแรงขับ (motivation) เบื้องหลังสงครามของ Putin (Thiers, 2022) และยังไม่มียกวิชาการคนอื่น ๆ ที่อธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนจากทฤษฎีดังกล่าวโดยละเอียดก็ตาม

หากย้อนไปก่อนหน้านี้ จะพบว่าความพยายามที่จะนำแนวทางจิตวิทยา มาใช้อธิบายพฤติกรรมและการตัดสินใจทางการเมืองของ Putin เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่การผนวกรวมดินแดนไครเมียโดยรัสเซียในปี ค.ศ. 2014 เช่น งานของ Eltchaninoff (2018) ที่ต้องการทำความเข้าใจใจของ Putin หลังการผนวกดินแดนไครเมียในฐานะตัวแสดงที่นำไปสู่ลัทธิจักรวรรดินิยมใหม่แห่งยูเรเชีย (Eurasian Neo-imperialism) หรือวิถีรัสเซีย (Russian way) ในยุคร่วมสมัย (Eltchaninoff, 2018) เป็นต้น หรือย้อนกลับไปแล้วกว่านั้นในงานของ Simonsen (2000) ที่อธิบาย Putin ในช่วงที่เริ่มเถลิงขึ้นสู่อำนาจสูงสุดของรัสเซียว่าเกิดจากการที่เขามีภาวะผู้นำในแบบปิตุภูมินิยมที่วางอยู่บนความเป็นใหญ่ของชาติพันธุ์ (ethnocentric patriotism) (Simonsen, 2000, pp. 377-380)

สุดท้าย อาจพบว่าวรรณกรรมที่กล่าวไปในส่วนนี้มีจุดอ่อนร่วมกันประการหนึ่ง อันเป็นจุดอ่อนสำคัญของงานเขียนที่วางอยู่บนจินตภาพแบบที่หนึ่งตามคำอธิบายของ Waltz นั่นคือการละเลยที่จะพิจารณาตัวแสดงซึ่งในกรณีนี้คือประธานาธิบดี Putin ในฐานะส่วนหนึ่งของโครงสร้างที่ใหญ่กว่าตัวปัจเจกบุคคลและอาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของตัวแสดงมากกว่าปัจจัยทางด้านการคิดคำนวณ

อย่างเป็นทางการเป็นผล หรือปัจจัยทางจิตวิทยา ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขจากโครงสร้างของระบบการเมืองที่ไม่เป็นเสรีประชาธิปไตยของรัสเซียภายใต้ Putin การเมืองภายในระบบราชการของรัสเซีย หรือแม้แต่พลวัตรของการเมืองภายในที่ประกอบไปด้วยกลุ่มพลังทางสังคมหรือฝักฝ่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาตัดสินใจในนามของรัฐ เช่น เครือข่ายของชนชั้นนำผู้กำหนดนโยบายที่ท้าทายที่แข็งแกร่งหรือ “สายเหยี่ยว” (the hawks) ในการเมืองรัสเซีย รวมถึงกลุ่ม *siloviki* ที่มีความใกล้ชิดและอิทธิพลต่อการตัดสินใจร่วมกับ Putin ในนามของรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่วรรณกรรมในส่วนถัดไปจะนำมาพิจารณา

2.2 สาเหตุที่สอง: ปัจจัยโครงสร้างการเมืองภายใน

ในขณะที่วรรณกรรมก่อนหน้านี้ให้ความสำคัญไปที่ปัจจัยที่เกิดจากตัวปัจเจกบุคคลผู้กำหนดนโยบายอย่าง Putin เป็นหลัก และทำให้เกิดปัญหาสำคัญเกี่ยวกับช่องโหว่ของการละลายปัจจัยในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่กว่านั้นซึ่งหลายครั้งอาจส่งผลกระทบโดยตรงต่อการตัดสินใจของปัจเจกบุคคล วรรณกรรมกลุ่มที่สองหรืองานเขียนที่อิงกับจินตภาพแบบที่สอง (the second image) ของ Waltz จึงพยายามเปิดประเด็นจากปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้นนับตั้งแต่โครงสร้างของระบบการปกครอง (political regime) ของการเมืองภายในประเทศรัสเซีย ทั้งที่อยู่ในภาคส่วนของโครงสร้างรัฐ ระบบราชการ และเครือข่ายของชนชั้นนำภายในนั้น กับภาคส่วนเศรษฐกิจ-สังคม (socioeconomic) และเครือข่ายของพวกคณาธิปไตย (oligarchs) ภายในประเทศ ไปจนถึงภาคส่วนวัฒนธรรมที่ประกอบสร้างอัตลักษณ์และความรับรู้ร่วมกันของคนในประเทศถึงขอบเขตความเป็นประเทศรัสเซียที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศร่วมกันในนามของรัฐ นอกจากนี้ วรรณกรรมในส่วนนี้ยังรวมถึงโครงสร้างที่เกิดจากพันธมิตรและเครือข่ายของชนชั้นนำและปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนและขบวนการทางสังคมภายในประเทศ เช่น สื่อ (media) ที่ปรากฏทั้งในรูปของสื่อสารมวลชน (mass communication) ในรูปแบบเดิม และสื่อรูปแบบใหม่ (new media) ภายในประเทศที่มีผลต่อการกำหนดมติมหาชน (public opinion) ในการทำสงครามรัสเซีย-ยูเครนในนามของรัฐ

สำหรับวรรณกรรมประเภทแรกของกลุ่มนี้ คืองานที่ให้ความสนใจไปที่ตัว

ระบอบการเมืองอันไม่เป็นเสรีประชาธิปไตย (illiberal democracy) ของรัสเซียในฐานะเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของตัวแสดงในโครงสร้างรัฐและระบบราชการทั้งหลายในการนำพารัสเซียเข้าสู่สงคราม และถือว่าสงครามครั้งนี้เป็นเสมือนการต่อสู้กันระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับระบอบเผด็จการของรัสเซีย งานเขียนในทำนองนี้เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่หลังเกิดสงครามไครเมียในปี 2014 เช่น Gershman (2015) D'Anieri (2019) และ Smith (2022) (Gershman, 2015, pp. 47-56) ซึ่งล้วนอธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของกระแสการพัฒนาประชาธิปไตยในยูเครนในฐานะส่วนหนึ่งของการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบเสรีประชาธิปไตยของหลายประเทศในแถบยุโรปตะวันออกที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอดีตสหภาพโซเวียต ในช่วงต้นทศวรรษ 2000 หรือที่รู้จักกันในนามของการปฏิวัติหลากสี (colour revolution) โดยมีการปฏิวัติส้ม (Orange Revolution) ของประเทศยูเครนเป็นหนึ่งในนั้น และยังชัดเจนและลงหลักปักฐานมากขึ้นหลังการขับไล่ประธานาธิบดี Viktor Yanukovych ในปี 2013 แต่อีกด้านกลับพบว่าการพัฒนาประชาธิปไตยที่มากขึ้นกลับทำให้ยูเครนต้องหันมาเผชิญหน้ากับรัสเซียในฐานะระบอบที่อยู่ตรงกันข้าม (D'Anieri, 2019, pp. 175-252) และทำให้ยูเครนกลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของแนวปรกาการด้านสุดท้ายของโลกที่มีการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย (Schmidtke & Yekelchik, 2008) กับประเทศรัสเซียภายใต้บุตินที่เปรียบเสมือนปรปักษ์ (adversary) ฝ่ายตรงข้าม (opponent) หรือแม้แต่ศัตรู (enemy) (Gershman, 2015, p. 51) ท่ามกลางสิ่งที่ Gershman อธิบายว่าเป็นการค่อย ๆ คืบคลานด้วยการ “รุกราน” อย่างช้า ๆ (slow-motion aggression) ของรัสเซียในบริเวณดินแดนด้านทิศตะวันออกของประเทศยูเครนซึ่งจะยังคงดำรงต่อไปในอนาคต (Gershman, 2015, p. 47)

ในขณะที่งานของ Smith (2022) คืองานที่พยายามต่อยอดในประเด็นเดียวกัน โดยหันมาพิจารณาว่ากระแสการเรียกร้องประชาธิปไตยภายในยูเครนในปี 2013 ไม่เพียงแต่จะเป็นสาเหตุที่ทำให้อดีตประธานาธิบดี Yanukovych ต้องหลุดจากตำแหน่งเท่านั้น แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวยังแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างสหรัฐฯ กับรัสเซียในประเด็นเรื่องอนาคตของระบอบประชาธิปไตยภายในโลกอีกด้วย ดังนั้นสงครามและการผนวกรวมดินแดนในคาบสมุทรไครเมียจึงถือเป็นแรง

ตอบโต้ (reaction) โดยตรงจากรัสเซียต่อการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประชาธิปไตยในยูเครน (Smith, 2022) โดยเฉพาะการขับไล่ประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งและสนับสนุนรัสเซียอย่างเปิดเผยของนาย Yanukovych นอกจากนี้ในตอนท้าย Smith ยังชี้ให้เห็นว่าได้เกิดคลื่นแห่งความหวาดกลัว (shockwave of terror) จากบรรดากลุ่มติดอาวุธแบ่งแยกดินแดนที่ต้องการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซียกระจายอยู่ทั่วไปในแคว้น Donbas ของยูเครน (Smith, 2022, pp. 320-341) ซึ่งอาณาบริเวณดังกล่าวจะกลายเป็นสมรภูมิและจุดยุทธศาสตร์สำคัญในสงครามรัสเซีย-ยูเครนที่เกิดขึ้นในปี 2022 ต่อไป

ส่วนในกรณีของสงครามรัสเซีย-ยูเครนที่เกิดขึ้นและกำลังดำเนินอยู่ในขณะนี้ พบว่ามีงานเขียนอีกจำนวนหนึ่งที่พยายามพิจารณาปัจจัยที่เป็นสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนในลักษณะเดียวกัน เช่น งานของ Kramer (2022) ซึ่งเสนออย่างชัดเจนว่าการเอาชนะ Putin ที่ดำเนินการในนามของรัสเซียภายในสงครามรัสเซีย-ยูเครนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่ออนาคตของระบอบประชาธิปไตยในยูเรเชีย และยังสรุปด้วยข้อเสนอที่วางอยู่บนจินตภาพแบบที่สองอย่างชัดเจนว่าเหตุผล “ที่แท้จริง” ในการรุกรานยูเครนของรัสเซียคือภัยคุกคามที่รัสเซียภายใต้ระบอบ Putin มีต่อความสำเร็จและความมีชีวิตชีวาของระบอบประชาธิปไตยในยูเครน (Kramer, 2022) ในทำนองเดียวกันงานของ Pisano (2022) ที่เสนอให้ทำความเข้าใจสงครามรัสเซีย-ยูเครนว่าเป็นเวทีในการประชันขันแข่งศักยภาพในการทำงาน (performance) ของระบอบประชาธิปไตยในประเทศคู่สงคราม (Pisano, 2022) เช่นเดียวกับงานของนักประวัติศาสตร์ยุโรปตะวันออกคนสำคัญอย่าง Timothy Snyder (2022) ซึ่งมองว่าการรบครั้งนี้คือตัวแทนของสงครามระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับลัทธิทำลายล้าง (Nihilism) (Snyder, 2022)

อีกส่วนคืองานของ Smith (2022) และงานเขียนอีกจำนวนหนึ่งที่ตีพิมพ์ลงในวารสาร Journal of Democracy โดยตัวอย่างงานเขียนที่เผยแพร่ในวารสารดังกล่าวภายใต้วิธีคิดตามจินตภาพแบบที่สอง คือ งานของ Person & McFaul (2022) ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่รัสเซียภายใต้ระบอบ Putin หวังงอมมากที่สุดคือระบอบประชาธิปไตยและการเจริญงอกงามของระบอบประชาธิปไตยในฐานะภัยคุกคาม

ของการปกครองแบบเอกาธิปไตยของตนเอง (Person & McFaul, 2022, pp. 18-27) และรวมถึงงานของนักวิชาการคนสำคัญอย่าง Francis Fukuyama (2022) ซึ่งนำเสนอเหตุผลว่าท้ายที่สุดแล้วยูเครนจะเป็นผู้กำชัยชนะในสงครามครั้งนี้ เนื่องจากชาติพันธมิตรตะวันตกต่างมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสนับสนุนสงครามครั้งนี้ เนื่องจากพวกเขาต่างมองว่าชะตาของยูเครนในสงครามจะกำหนดอนาคตของระบอบประชาธิปไตยในโลกด้วยเช่นเดียวกัน ไม่เพียงเท่านั้น Fukuyama ยังเสนอในทำนองเดียวกันด้วยว่าสิ่งที่ป็นภัยคุกคาม “ที่แท้จริง” ของรัสเซียภายใต้ระบอบ Putin นั้นมิใช่ภัยคุกคามทางด้านความมั่นคงของชาติจากการขยายอำนาจของ NATO (อย่างที่วรรณกรรมในจินตภาพแบบที่สามเชื่อ) หากแต่เป็นภัยคุกคามต่อตัวโครงสร้างของระบอบการเมืองและตัวแบบทางการเมืองของรัสเซียในฐานะข้อยกเว้นของระบอบเสรีประชาธิปไตย (Fukuyama, 2022)

ล่าสุดยังมีงานของ Marples (2022) นักประวัติศาสตร์รัสเซียและยูเครนเป็นบรรณาธิการ ซึ่งเน้นให้ความสำคัญกับบริบทภายในประเทศของทั้งรัสเซียและยูเครน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตัวมติของมหาชนที่มีต่อการทำสงครามในนามของรัฐ (Marples, 2022) ส่วนนี้ยังไปถึงวรรณกรรมก่อนหน้านี้ที่เกี่ยวข้องกับการปลุกระดมมวลชนโดยรัฐผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) (Sakwa & Pikulicka-Wilczewska, 2015) ซึ่งให้ความสนใจไปที่ตัวเครื่องมือของการโฆษณาชวนเชื่อคือบรรดาสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อสารมวลชนและสื่อรูปแบบใหม่เพื่อสร้างฉันทามติร่วมกันในการทำสงครามของประชาชนในประเทศ ตัวอย่างของงานจำพวกนี้ คืองานของ Black (2016) และ Baysha (2019) ที่สนใจเรื่องการจงใจสื่อสารและให้ข้อมูลที่ผิดพลาดแก่ประชาชน (miscommunication) ที่เกิดขึ้นในประเทศรัสเซียและยูเครน (Baysha, 2019; Black, 2016, pp. 163-194) หรือ Stanovaya (2020) ที่สนใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมของรัสเซียภายใต้สื่อรูปแบบใหม่ที่นำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าระบอบอำนาจนิยมดิจิทัล (Digital Authoritarianism) อันเกิดจากการปรับตัวของพันธมิตรทางการเมืองระหว่างชนชั้นในเมืองรัสเซียหลัง “ฤดูใบไม้ร่วงทางการเมือง” (political Autumn) ในรัสเซียระหว่างพวก Siloviki และกลุ่มปฏิกริยา-อนุรักษ์นิยม (Troianovski, 2022) ทางการเมืองในรัสเซียในฐานะผู้ค้ำจุนระบอบ (protectors) และอำนาจการตัดสินใจภายใน Kremlin อย่างแท้จริงในฐานะเครือข่าย

ที่ Putin รับฟังและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจร่วมกันกับเขาในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ (Stanovaya, 2020, p. 2)

อย่างไรก็ตาม คำอธิบายของสาเหตุของสงครามตามจินตภาพแบบที่สองในสงครามรัสเซีย-ยูเครนในแง่ที่ว่าการเมืองภายในโดยเฉพาะแรงกดดันจากชนชั้นนำสายเหยี่ยวอย่าง *siloviki* และกลุ่มอนุรักษ์นิยมภายใน Kremlin ภายใต้ระบอบอำนาจนิยมของรัสเซีย คือปัจจัยสำคัญในการผลักดันตัวผู้กำหนดนโยบายและผู้มีอำนาจตัดสินใจขั้นสุดท้ายอย่าง Putin แต่สิ่งที่วรรณกรรมตามจินตภาพแบบที่สองกลุ่มนี้ยังไม่ได้อธิบายหรือยังมีช่องโหว่อยู่ คือการเชื่อมโยงให้เห็นความต่อเนื่องของการเมืองระหว่างประเทศที่ส่งผ่านเงื่อนไขบางอย่างให้ตัวแสดงในการเมืองภายในรัสเซียนำไปใช้ในการทำทลายและประชันขันแข่งกันภายในจนท้ายที่สุดฝ่ายที่ชนะได้กลายเป็นปัจจัยที่มีอำนาจตัดสินใจ ซึ่งเป็นส่วนที่จะขยายความเพิ่มเติมต่อไปในส่วนสุดท้าย

2.3 สาเหตุที่สาม: ปัจจัยโครงสร้างการเมืองระหว่างประเทศ

วรรณกรรมในส่วนสุดท้ายหรือจินตภาพแบบที่สามของ Waltz คืองานที่พยายามอธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนจากปัจจัยภายนอกหรืออาจเรียกว่าเป็นปัจจัยในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งในส่วนนี้ประกอบไปด้วยงานที่นำเสนอสาเหตุของสงครามจากหลายปัจจัย เริ่มตั้งแต่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับตัวแสดงที่เป็นรัฐมหาอำนาจ เช่น งานที่สนใจสงครามรัสเซีย-ยูเครนในฐานะผลลัพธ์อันเกิดจากการแข่งขันของมหาอำนาจโดยมองว่าสถานะแวดล้อมระหว่างประเทศที่กำลังดำเนินอยู่มีลักษณะเป็นสงครามเย็นระลอกใหม่ระหว่างสหรัฐอเมริกากับรัสเซีย โดยมีชาติพันธมิตร NATO กับการขยายสมาชิกภาพของ NATO เป็นปัจจัยที่กลายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัสเซีย หรืองานที่เปิดประเด็นเรื่องการสร้างสมดุลแห่งอำนาจ (balance of power) ของสงครามในครั้งนี้ ไปจนถึงงานที่เปิดประเด็นด้านปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) จากภายนอกที่ส่งผลต่อท่าทีของประเทศรัสเซีย

ในบรรดาวรรณกรรมที่เปิดประเด็นด้วยปัจจัยระหว่างประเทศเพื่อที่จะอธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนในข้างต้น งานของ John J. Mearsheimer

(2014) เรื่อง *Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault* คืองานชิ้นสำคัญที่นักวิชาการในปัจจุบันย้อนกลับไปอ้างอิงถึงมากที่สุดชิ้นหนึ่ง โดย Mearsheimer เปิดประเด็นอย่างตรงไปตรงมาว่าสาเหตุของการรุกรานเข้าไปยังคาบสมุทรไครเมียของรัสเซียในปี 2014 มิได้เกิดจากความก้าวร้าวหรือความพยายามของ Putin ที่จะรื้อฟื้นความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิรัสเซีย (ตามคำอธิบายของจินตภาพแบบที่หนึ่ง) หลังจากอย่างที่เกิดความโกลาหลของการเมืองภายในยูเครนภายหลังจากการขับไล่ประธานาธิบดี Viktor Yanukovych อย่างที่วรรณกรรมส่วนใหญ่พยายามอธิบาย แต่สาเหตุสำคัญมาจากประเด็นเรื่องการสร้างเขตอิทธิพลของมหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในกรณีของสหรัฐฯ และชาติพันธมิตรในยุโรปซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อการเกิดสงครามในครั้งนั้น (Mearsheimer, 2014, p. 77) กล่าวคือ Mearsheimer มองว่าสาเหตุสำคัญของสงครามวางอยู่บนการขยายอำนาจของ NATO (Wade, 2015, pp. 18-20) และความพยายามที่จะดึงประเทศยูเครนให้หลุดออกมาจากวงโคจรของรัสเซียและผนึกรวมอยู่ภายใต้ร่มของชาติพันธมิตรตะวันตก โดยเฉพาะการสร้างพันธมิตรทางการทหารกับยูเครน ซึ่งสิ่งนี้อาจเทียบได้กับการสืบคลานเข้าไปยังบริเวณที่เป็นประตูลังบ้านอันกระทบต่อยุทธศาสตร์ความมั่นคงที่สำคัญของรัสเซียและเป็นเหตุที่ทำให้การรุกรานยูเครนของรัสเซียเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ในทางยุทธศาสตร์ความมั่นคง โดย Mearsheimer ขอให้ผู้อ่านลองจินตนาการถึงความก้าวร้าวของสหรัฐฯ ในกรณีที่คล้ายกันหากประเทศจีนตัดสินใจสร้างพันธมิตรทางการทหารกับประเทศอย่างแคนาดาหรือแม็กซิโกซึ่งเป็นประตูลังบ้านของสหรัฐฯ (Mearsheimer, 2014, p. 82)

คำอธิบายจากจินตภาพแบบที่สามในข้างต้นของ Mearsheimer จึงกลายเป็นหมุดหมายสำคัญที่นักวิชาการ (หรือแม้แต่แถลงการณ์ของตัว Putin เอง) นำมาเปิดประเด็นเรื่อยมา รวมถึงการทำนายว่าปัจจัยดังกล่าวจะทำให้รัสเซียตัดสินใจรุกรานเข้าไปยังดินแดนในส่วนอื่น ๆ ของยูเครนเพิ่มเติมในอนาคต (Mearsheimer, 2014, p. 77) สิ่งนี้เองที่กลายเป็นฐานให้แก่งานที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา เช่น งานของ Kalb (2015) ซึ่งเป็นงานชิ้นแรก ๆ ที่เปิดประเด็นยูเครนในฐานะชนเหตุของ “สงครามเย็นระลอกใหม่” (the New Cold War) (Kalb, 2015) หรืองานรวบรวมผลงานของนักวิชาการที่มี J. L. Black และ Michael Johns เป็นบรรณาธิการ

(2016) ซึ่งเรียกปรากฏการณ์ในครั้งนั้นว่าเป็น “การหวนคืนมาของสงครามเย็น” (The Return of the Cold War) (Black & Johns, 2016) อันเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างรัสเซียกับชาติพันธมิตรตะวันตกโดยมีประเทศอย่างยูเครนเป็นสมรภูมียกตัวอย่างเช่น งานของ Plekhanov ที่มองวิกฤตที่เกิดขึ้นในประเทศยูเครนว่าเป็น “การอัตวินิบาตกรรมที่มีคนคอยช่วย” (assisted suicide) จากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยภายในและที่สำคัญคือปัจจัยภายนอกจากชาติตะวันตก (Plekhanov, 2016, pp. 3-25) หรืองานของ Breault ที่มองปรากฏการณ์เดียวกันว่าเป็นสงครามเย็นระลอกใหม่ที่อาจกลายเป็นโอกาสให้ตัวแสดงใหม่ ๆ อย่างประเทศเบลารุสเข้ามาเป็นผู้เล่นที่คอยทำหน้าที่ตัวกลางในการไกล่เกลี่ยหรือแม้แต่ใช้เป็นช่องทางในการแสวงหาผลประโยชน์แห่งชาติของตนเพิ่มเติม (Breault, 2016, pp. 41-59) เป็นต้น

ถัดมาคืองานของ Cross และ Karolewski (2021) ที่สนใจไปที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศของรัสเซียกับสหภาพยุโรป โดยเฉพาะในส่วนที่ว่าด้วยนโยบายต่างประเทศรัสเซียที่อธิบายจากบริบทภายในและภายนอก เช่น งานของ Krasnodebska ภายใต้กรอบความมั่นคงเชิงภวสภาพ (Ontological Security) ของรัสเซียซึ่งวางอยู่บนการมองอัตลักษณ์แห่งชาติ (self-identity) ของตนที่ถูกกำหนดจากเงื่อนไขของปัจจัยภายนอกภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่รัสเซียมีความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านอย่างยูเครนในเชิงลบลัทธิกัน โดยมีประเทศในยุโรปตะวันตกกับสหรัฐฯ เป็นตัวแสดงสำคัญที่ยืนยันอัตลักษณ์ดังกล่าวให้แก่รัสเซีย ซึ่งอัตลักษณ์ที่วุ่นนี้ได้ถูกท้าทายลงหลังจากเหตุการณ์ปฏิวัติ Maidan และการเข้าไปมีสัมพันธ์กับสหภาพยุโรปที่แน่นหนาขึ้นของยูเครนที่พลิกผันความสัมพันธ์ที่ยูเครนมีต่อรัสเซียจนอยู่เหนือการควบคุม ซึ่งไม่เพียงแต่กระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครนเท่านั้น หากแต่ยังคุกคาม *status quo* ระหว่างรัสเซียกับชาติตะวันตกนับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามเย็นลงอีกด้วย (Krasnodebska, 2021, p. 136) หรืองานของ Nikitina ที่มองสงครามในยูเครนว่าเป็นแผนการขยายอำนาจในระดับภูมิภาคนิยม (regionalism) ของรัสเซียที่ต้องการแผ่ขยายไปในดินแดนยูเรเชีย (Nikitina, 2021, pp. 217-238) ซึ่งจุดนี้คล้ายกับข้อเสนอที่เคยมีมาก่อนหน้านี้ของ Zbigniew (1997) ที่เคยเสนอไว้เมื่อนานมาแล้วว่าประเทศยูเครนคือชิ้นส่วนสำคัญของการคงไว้ซึ่งสถานะการเป็นจักรวรรดิยูเรเชีย (Eurasian Empire) ของรัสเซีย

(Brzezinski, 1997, p. 46) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอของ Kusa (2022) กับ Safranchuk (2022) โดย Kusa เสนอว่าสงครามรัสเซีย-ยูเครนที่กำลังดำเนินไปในขณะนี้คืออีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่ตอกย้ำสภาพการเมืองระหว่างประเทศภายหลังจากการสิ้นสุดสงครามเย็นที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันของมหาอำนาจ (great power competition) ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อระเบียบระหว่างประเทศ เพราะยังสงครามดำเนินต่อไปนานเท่าใด ระเบียบโลกที่ดำรงอยู่ก็ยิ่งกระทบกระเทือนมากเท่านั้น จากการศึกษาที่ตัวแสดงคือรัฐต่าง ๆ จะถูกดึงให้เข้ามามีส่วนร่วมในสงครามและรวมถึงตลาดและเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน (Kusa, 2022, pp. 7-12)

ในขณะที่งานของ Safranchuk หันมาพิจารณาสงครามรัสเซีย-ยูเครนจากบริบทในระดับภูมิภาคและบริบทระดับโลก โดยเขาเสนอว่าสาเหตุเบื้องหลังสงครามในปัจจุบันเกิดจากปัจจัย 3 ชั้น โดยชั้นแรกวางอยู่บนปัญหาภายในข้อตกลงกรุงมินสค์ (Minsk Accord) ซึ่งได้มอบสถานะทางกฎหมายแบบพิเศษแก่แคว้นที่มีกลุ่มคนที่สนับสนุนรัสเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแคว้น Donetsk และ Lugansk ซึ่งกลายเป็นชนวนเหตุสำคัญที่รัสเซียนำมาใช้อ้างเป็นเหตุแห่งการรุกรานเข้าไปในยูเครน (Safranchuk, 2022, p. 1) ในขณะที่ปัจจัยชั้นที่สองคือการแผ่ขยายอิทธิพลและสมาชิกภาพภายใต้นโยบายเปิดประตูต้อนรับ (open door policy) ของ NATO ซึ่งถือเป็นการละเมิดข้อตกลงที่แม้จะไม่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างรัสเซียกับชาติตะวันตกและสหรัฐฯ ถึงการที่จะไม่ขยายอำนาจของ NATO (non-enlargement of NATO) เข้ามายังอาณาบริเวณที่เป็นเส้นเขตแดนหรือเขตอิทธิพลของรัสเซีย นั่นคือประเทศอดีตสาธารณรัฐโซเวียต (former Soviet republics) ซึ่งมียูเครนเป็นหนึ่งในนั้น (Safranchuk, 2022, p. 2) และปัจจัยชั้นสุดท้ายคือชั้นที่ว่าด้วยระเบียบโลก ซึ่ง Safranchuk เสนอว่ารัสเซียได้แสดงความไม่เห็นด้วยกับระเบียบโลกที่มีสหรัฐฯ ซึ่งสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นผู้นำและมีอิทธิพลเหนือรัฐอื่น ๆ อยู่หลายต่อหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการประท้วงการที่สหรัฐฯ เหมินเฉยต่อกฎหมายระหว่างประเทศ การแทรกแซงกิจการภายในของรัฐอื่น รวมถึงการไม่เคารพผลประโยชน์ของผู้อื่นของสหรัฐฯ และบรรดาชาติพันธมิตรของสหรัฐฯ

อันเป็นเหตุให้โครงสร้างของระเบียบโลกในแบบที่ Waltz เรียกว่าโลกที่มีขั้วอำนาจหลายขั้ว (multipolar world) เอื้อประโยชน์ต่อรัสเซียมากกว่าที่จะเป็นขั้วอำนาจของมหาอำนาจเดียวนำโดยสหรัฐฯ (Safranchuk, 2022, pp. 2-3) และโครงสร้างดังกล่าวจึงเป็นบ่อเกิดที่ทำให้รัสเซียตัดสินใจทำสงคราม-รัสเซียยูเครนขึ้น

ข้อเสนอเรื่องการที่รัสเซียหันมาสนับสนุนระเบียบโลกแบบหลายขั้วอำนาจของ Safranchuk นี้ยังสอดคล้องกับการตีความของ Biscop et al. (2022) ที่มองว่าสงครามรัสเซีย-ยูเครนสะท้อนว่าโลกกำลังเกิดระเบียบโลกแบบหลายขั้วอำนาจขึ้นมาโดยมีประเทศจีน ซึ่งมีท่าทีนิ่งเงียบแบบปฏิบัตินิยม (silent pragmatism) เพื่อที่จะรอดฉวยประโยชน์ของตนจากการเผชิญหน้าระหว่างรัสเซียกับชาติตะวันตก ซึ่งสะท้อนว่าผู้เล่นใหญ่ในการเมืองระหว่างประเทศ คือสหรัฐฯ ยุโรป รัสเซีย และจีนต่างแสวงหาประโยชน์ของตนและตัดสินใจเลือกที่จะร่วมมือหรือไม่ร่วมมือกันจากการพิจารณาความเหมือนกันของผลประโยชน์ของตนกับผู้เล่นอีก 3 ฝ่ายเป็นหลัก (Biscop et al., 2022, p. 2)

อีกหนึ่งปัจจัยในจินตภาพแบบที่สามที่มีการนำมาใช้อธิบายสาเหตุของสงครามในยูเครน คือปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ในฐานะเงื่อนไขภายนอกที่ส่งผลต่อรัฐในความหมายของ Flint (2006) ที่ชี้ให้เห็นว่าภูมิรัฐศาสตร์แสดงให้เห็นภาพ ในแง่ของการกระตุ้นความคิดเรื่องสงคราม จักรวรรดิ และการทูต ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติของรัฐที่ควบคุมและแข่งขันกันเพื่อดินแดน ภูมิรัฐศาสตร์สร้างภาพทางทฤษฎี และการปฏิบัติเพื่อจำแนกขอบเขตของดินแดนและมวลชน เช่น สงครามเย็น ถือเป็นความขัดแย้งเรื่องการควบคุมดินแดนที่ถูกยั่วยุและสร้างความชอบธรรมผ่านภาพทางภูมิศาสตร์ของ “ม่านเหล็ก” และ “โลกเสรี” หรือ “ภัยคุกคาม” ของลัทธิคอมมิวนิสต์จากมุมมองของรัฐบาลตะวันตก และ “จักรวรรดินิยม” ของสหรัฐฯ จากมุมมองของสหภาพโซเวียต (Flint, 2006) ซึ่งสิ่งนี้ได้กลายเป็นหนึ่งในประเด็นที่ถูกหยิบยกมากล่าวถึงเป็นอย่างมากนับตั้งแต่เกิดกรณีของการรุกรานเข้าไปในคาบสมุทรไครเมียของรัสเซีย เช่น งานของ Larrabee (2015) ที่มองว่าปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์คือรากเหง้าแห่งชนวนเหตุของพลวัตความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยูเครนตั้งแต่กรณีไครเมีย (Larrabee, Wilson, & Gordon, 2015) ส่วนในกรณีของสงครามรัสเซีย-ยูเครนที่เกิดขึ้นล่าสุด พบว่ามีงานของ Kotoulas และ Pusztai (2022) กับ Dibb (2022)

และ Masters (2022) ซึ่งล้วนแต่มองว่าปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์คือเหตุผลสำคัญที่อยู่เบื้องหลังการรุกรานเข้าไปในยูเครนของรัสเซีย ไม่ว่าจะเป็นการปรับมโนทัศน์ทางภูมิรัฐศาสตร์ของรัสเซียเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของชนชาติยูเครนในคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ในแบบฉบับของรัสเซียเพื่อลดทอนสิทธิในฐานะรัฐอธิปไตยของยูเครน (Kotoulas & Pusztai, 2022, pp. 19-20)

ในขณะที่งานของ Dibb หันมาเปิดประเด็นผลกระทบและนัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่สงครามครั้งนี้ส่งผลสะท้อน กล่าวคือสงครามสะท้อนว่าระเบียบโลกเสรีนิยมของสหรัฐฯ กำลังถูกท้าทายจากพันธมิตรของมหาอำนาจในภาคพื้นทวีปที่มีการปกครองแบบอำนาจนิยม (authoritarian continental power) นั่นคือจีนและรัสเซียที่แม้จะไม่ได้มีความเป็นพันธมิตรทางการทหารที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษรเช่น NATO แต่ก็มีความรู้สึกร่วมถึงความเกลียดชังและบาดแผลในอดีตที่มีต่อชาติตะวันตก อันทำให้ความท้าทายทางภูมิรัฐศาสตร์สำคัญของสหรัฐฯ คือการดึงรัสเซียให้ออกห่างจากจีนและกลับมามีปฏิสัมพันธ์กับชาติตะวันตก ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนคลอนลงเมื่อเกิดสงครามรัสเซีย-ยูเครนขึ้นในปี 2022 (Dibb, 2022, pp. 17-18)

สุดท้ายคืองานของ Masters ที่เสนอให้พิจารณาสงครามรัสเซีย-ยูเครนในปัจจุบันว่าเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนการกลับมาของประเด็นทางภูมิรัฐศาสตร์ของการแข่งขันของมหาอำนาจหลายฝ่ายในโลก หรือสภาวะพหุนิยมทางภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitical pluralism) (Masters, 2022) ซึ่งสิ่งนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ O'Rourke (2022) ในรายงานวิจัยของหน่วยวิจัยประจำสภาองเกรสของสหรัฐฯ ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในทำนองเดียวกันว่าสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในด้านความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงคือสาเหตุสำคัญของสงครามรัสเซีย-ยูเครน เพราะสงครามคือภาพสะท้อนของการที่โลกได้เคลื่อนจากสภาพขั้วอำนาจเดียวภายใต้สหรัฐฯ มาเป็นโลกที่เต็มไปด้วยการแข่งขันของมหาอำนาจหลายฝ่าย ซึ่งเป็นปรากฏการณ์เก่าที่หวนกลับคืนมาในการเมืองระหว่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะการเกิดหุ้นส่วนความร่วมมือทางยุทธศาสตร์ (strategic partnership) ระหว่างจีนและรัสเซียที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในปี 2022 (O'Rourke, 2022, pp. 1-2)

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเห็นว่าคำอธิบายของจินตภาพแบบที่สาม หรือแม้แต่คำอธิบายเพียงแบบใดแบบหนึ่งของทั้ง 3 แบบที่กล่าวมานี้ ยังไม่เพียงพอต่อ

การแสดงให้เห็นภาพรวมในสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนทั้งหมดอย่างแท้จริง และเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้บทความชิ้นนี้จึงพยายามนำเสนอชุดคำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของสงครามรัสเซีย-ยูเครนในฐานะส่วนต่อขยายของการเมืองในประเทศรัสเซียที่มีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกในลักษณะที่เรียกว่า “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” ตามกรอบคิดที่จะได้อภิปรายโดยละเอียดในส่วนถัดไป

5. อภิปรายผล: สงครามรัสเซีย-ยูเครนในฐานะส่วนต่อขยายของการเมืองภายในรัสเซีย

ประเด็นที่ว่าการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศเป็นสองสิ่งที่แยกจากกันไม่ออกนั้นเป็นสิ่งที่นักวิชาการเสนอไว้นานแล้ว แต่ประเด็นคำถามที่ว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองเป็นอย่างใดกลับเป็นสิ่งที่ยังคงมีการถกเถียงกันในทางวิชาการ เช่น คำอธิบายตามจินตภาพแบบที่สองย่อมเชื่อว่าเงื่อนไขของการเมืองภายในคือสิ่งที่เป็นตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศและปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐเป็นสำคัญ หรือข้อเสนอของ Rosenau ว่าทั้งสองเงื่อนไขเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาควบคู่กัน (Rosenau, 1969) ในขณะที่ข้อเสนอเรื่อง “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” (the second image reversed) ของ Peter Gourevitch มองว่าปฏิสัมพันธ์ทั้งสองด้านควรอธิบายในลักษณะย้อนกลับจินตภาพแบบที่สอง นั่นคือการที่เงื่อนไขจากภายนอกหรือนโยบายต่างประเทศของรัฐหนึ่งที่มีต่อการเมืองภายในของรัฐ (Gourevitch, 1978, pp. 881-912) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้มองว่าคำอธิบายทั้งหมดในช่วงต้นเพียงคำอธิบายหนึ่งไม่สามารถนำมาใช้อธิบายการเกิดสงครามรัสเซีย-ยูเครนได้อย่างครอบคลุม บทความชิ้นนี้จึงเสนอให้นำคำอธิบายมาพิจารณาร่วมกันใน 2 ส่วน โดยส่วนแรกคือช่วงเวลาก่อนวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 ภายใต้คำอธิบาย “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” กับส่วนที่สองคือการประกาศปฏิบัติการพิเศษทางการทหารในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 และการกระทำของรัสเซียในยูเครนหลังจากนั้นภายใต้คำอธิบายเรื่อง “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” ของ Mastanduno et. al. (1989)

สำหรับส่วนแรกอันเป็นส่วนที่วางอยู่บนวิธีคิดเรื่อง “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” พบว่าเงื่อนไขภายนอกที่ส่งผลกระทบสำคัญให้แก่การเมืองภายใน

รัสเซียก่อนหน้าเหตุการณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 คือการขยายตัว (enlargement) ของ NATO ในฐานะภัยคุกคามทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคงของรัสเซียภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น โดยหากพิจารณาการขยายตัวของ NATO ในรอบ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา จะพบว่านโยบายการขยายตัวของ NATO ได้พัฒนาขึ้นมาตลอดช่วงทศวรรษที่ 1990 จากนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เกิดข้อถกเถียงระหว่างประเทศสมาชิก NATO ที่ว่าด้วยการขยายสมาชิกภาพซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ แนวทางของฝ่ายสนับสนุน ที่มองว่าการขยายตัวของ NATO จะช่วยให้อดีตรัฐคอมมิวนิสต์เปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งเป็นการรักษาเสถียรภาพสุญญากาศด้านความมั่นคงในยุโรปกลางและตะวันออก และส่งเสริมการรักษาความปลอดภัยทั่วทั้งทวีป กลุ่มนี้มักอ้างว่าการขยายตัวของ NATO จะเป็นประโยชน์ต่อทุกคนในยุโรป รวมทั้งรัสเซียด้วย (Wolff, 2015) ส่วนแนวทางที่สอง คือ แนวทางของฝ่ายตรงข้าม ที่มองว่า NATO ไม่จำเป็นสำหรับความมั่นคงของยุโรปอีกต่อไปหลังจากสิ้นสุดสงครามเย็น และกังวลว่าการขยายรวมประเทศในอดีตคอมมิวนิสต์นั้นมีค่าใช้จ่ายสูงเกินไป อีกทั้งยังแย้งว่าการขยายตัวของ NATO นั้นเป็นอันตรายเพราะเท่ากับเป็นการยุแหย่รัสเซีย (Wolff, 2015)

ถึงแม้แนวทางการขยายตัวของ NATO จะแบ่งออกเป็นสองแนวทาง แต่ในท้ายที่สุดสหรัฐฯ และชาติพันธมิตร NATO ก็ไม่สามารถต้านทานการเรียกร้องให้ช่วยเหลืออดีตประเทศคอมมิวนิสต์ได้ และ ในขณะเดียวกันนั้นความไม่ไว้วางใจจากฝั่งตะวันตกต่อรัสเซียก็ปรากฏชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจขยายสมาชิกภาพ อย่างเช่น การที่ NATO กำหนดว่ารัสเซียไม่ควรยับยั้งการตัดสินใจในการขยายตัวใดๆ ของสมาชิกภาพ (North Atlantic Treaty Organization, 1995) นั้นแสดงให้เห็นว่าประเทศตะวันตกต้องการก้าวไปข้างหน้าด้วยการขยายพื้นที่ภายใต้ระบบรักษาความปลอดภัยของ NATO ในยุโรปโดยไม่รวมรัสเซียเข้าไปด้วย

นโยบายการขยายตัว หรือ นโยบายเปิดประตู (open door policy) ของ NATO ที่อ้างอิงตามมาตรา 10 ของสนธิสัญญาออตตาวา ระบุไว้ว่าการเป็นสมาชิกล้วนเปิดกว้างสำหรับ “รัฐใดๆ ในยุโรปที่อยู่ในฐานะที่จะส่งเสริมหลักการของสนธิสัญญานี้และมีส่วนสนับสนุนความมั่นคงของพื้นที่แอตแลนติกเหนือ” (North Atlantic Treaty Organization, 2022a) จากสาระสำคัญในมาตราดังกล่าวส่งผล

ให้การขยายกลุ่มพันธมิตรเกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง แต่สิ่งที่อดีตประเทศผู้นำคอมมิวนิสต์อย่างรัสเซียกังวลมากที่สุดเห็นจะเป็น การที่กลุ่มประเทศอดีตสมาชิกสนธิสัญญาออร์ซอ (Warsaw Pact) ได้แก่ สาธารณรัฐเช็ก ฮังการี และโปแลนด์ เข้าร่วม NATO ในปี 1999 และอีกครั้งในปี 2004 ที่ประเทศในเขตยุโรปตะวันออกอีก 7 ประเทศ ได้แก่ บัลแกเรีย เอสโตเนีย ลัตเวีย ลิทัวเนีย สโลวาเกีย สโลวีเนีย และโรมาเนีย สมักรเข้าเป็นสมาชิกใหม่ของ NATO ส่งผลให้ NATO มีสมาชิกที่เคยเป็นอดีตคอมมิวนิสต์ถึงร้อยละ 40 ซึ่งทำให้ขอบเขตของ NATO ขยายไปจรรดพรมแดนของรัสเซีย (Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand, 2012)

เป็นที่แน่นอนว่าตั้งแต่ก่อนการเปิดอภิปรายในประเด็นเรื่องนโยบายการขยายพันธมิตรไปทางทิศตะวันออกอย่างเปิดเผยของ NATO รัฐบาลรัสเซียภายใต้การนำของนาย Boris Yeltsin ได้ตัดสินใจอย่างชัดเจนแล้วว่านโยบายนี้เป็นภัยคุกคามต่อผลประโยชน์แห่งชาติรัสเซีย (Sergounin, 1997) และรัสเซียนั้นแสดงออกซึ่งความเป็นปรปักษ์ของการขยายตัวของ NATO มายาวตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 จนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากสุนทรพจน์ของผู้นำคนปัจจุบันอย่างนาย Putin ความว่า

ใช่ เราพูดถึงปัญหาระดับภูมิภาคจริงๆ เราพูดถึงความขัดแย้งทางตะวันออกเฉียงใต้ของยูเครนและอีกหัวข้อที่ละเอียดอ่อนมากสำหรับเราที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นี้ คือ การขยายตัวของกลุ่ม NATO ไปทางทิศตะวันออก รวมไปถึงยูเครนด้วย (TACC, 2021)

อันที่จริงแล้ว ท่าทีและความรู้สึกไม่มั่นคงของรัสเซียในประเด็นดังกล่าวเริ่มชัดเจนและปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมตั้งแต่ปลายปี 2021 แล้ว ดังปรากฏในร่างเอกสารเรื่อง ข้อตกลงเกี่ยวกับมาตรการเพื่อประกันความปลอดภัยของสหพันธรัฐรัสเซียและรัฐสมาชิกขององค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ (Agreement on measures to ensure the security of the Russian Federation and member States of the North Atlantic Treaty Organization (2022)/ Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора (2022)) ซึ่งเป็นเอกสารที่แสดงเจตจำนงของรัสเซียที่ต้องการให้ NATO

วางหลักประกันด้านความมั่นคงให้แก่รัสเซีย โดยเฉพาะในเรื่องการขยายตัวและสมาชิกภาพของ NATO โดยใจความสำคัญอยู่ที่ข้อความในมาตรา 6 ของร่างข้อเสนอดังกล่าวของรัสเซีย คือ

มาตรา 6 รัฐสมาชิกองค์กรสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือทุกรัฐมีพันธกรณีที่จะต้องงดเว้นจากการขยายตัวขององค์กรนาโต้ในอนาคต ซึ่งหมายรวมถึงการยอมรับยูเครนหรือประเทศอื่น ๆ ในเครือรัฐเอกราชเข้าเป็นส่วนหนึ่ง (Министерство иностранных дел российской федерации, 2021)¹

และเมื่อนำไปเทียบกับร่างเอกสารตอบกลับในประเด็นเดียวกันของสหรัฐฯ และ NATO จะพบว่าจุดยืนของสหรัฐฯ และชาติพันธมิตรกลับเป็นไปในทิศทางที่สวนทางกับรัสเซีย ซึ่งทำที่ดังกล่าวปรากฏอยู่ภายใต้คำอธิบายเรื่องนโยบาย “เปิดประตูรับ” โดยเฉพาะในกรณีของยูเครน ดังปรากฏผ่านร่างมาตรา 8 ข้อ 8.2 ว่าด้วยเรื่อง “ความมั่นคงของยุโรป รวมถึงสถานการณ์โดยรอบยูเครน” ภายในเอกสารตอบกลับของสหรัฐฯ และ NATO ดังนี้

8.2 ทุกๆ รัฐสมาชิกเครือพหิพธิของผู้อื่นๆ ในการเลือกหรือเปลี่ยนนโยบายความมั่นคง และในการเลือกอนาคตและนโยบายต่างประเทศของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอกและในสิทธิดังกล่าวนี้ เราขอยืนยันพันธกรณีที่เรามิต่อ “นโยบายเปิดประตูรับ” ของ NATO ภายใต้มาตรา 10 ของสนธิสัญญาวอชิงตัน (Lieven, 2022)

จากข้อความในเอกสารที่ยกมา จะเห็นว่าจุดยืนอันสวนทางกันของสหรัฐฯ และพันธมิตร กับรัสเซียต่อประเด็นเรื่องการขยายตัวของ NATO โดยเฉพาะในกรณียูเครน คือโจทย์ที่เป็นปมปัญหาจากภายนอกที่สำคัญ แต่คำถามที่ตามมาทันทีเมื่อนำมาพิจารณาภายใต้กรอบ “การย้อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” คือ เงื่อนไขดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการเมืองภายในรัสเซียอย่างไร ในประเด็นนี้ผู้เขียนจะแยกตอบผลกระทบดังกล่าวเป็นสองส่วนที่สัมพันธ์กันตามข้อเสนอของ Gourevitch โดยส่วนแรกคือผลกระทบที่เงื่อนไขภายนอกมีต่อประเภทของระบอบการปกครอง

¹ แปลจาก “Участники, являющиеся государствами-членами Организации Североатлантического договора, принимают обязательство, исключаящее дальнейшее расширение НАТО, в том числе присоединение Украины, а также других государств.”

(regime type) ที่แม้ในด้านหนึ่งจะยังคงเป็นระบอบอำนาจนิยมภายใต้ Putin ดังเดิม แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับเป็นระบอบที่มีการกระชับอำนาจของตัวประธานาธิบดีที่มากขึ้นอย่างชัดเจนดังแสดงออกผ่านความพยายามที่จะครองอำนาจต่อไปของ Putin ภายใต้เงื่อนไขตามรัฐธรรมนูญที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กับส่วนที่สองคือผลกระทบที่เงื่อนไขภายนอกมีต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการร่วมกลุ่มพันธมิตรทางการเมืองภายใน (pattern of coalition) นั่นคือการเปลี่ยนแปลงอิทธิพลของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองในเครมลินจากฝั่งเสรีนิยม (Stanovaya, 2020) มาเป็นพันธมิตรของพวกที่ต่อต้านอุดมการณ์เสรีนิยม (anti-liberalism) กับพวก **Силовики** (*siloviki*)² อันเป็นชนชั้นนำทางการเมืองในปีกความมั่นคงหรือที่เรียกว่า “securocrat” (Illiarionov, 2009, pp. 69-72) ซึ่งมีท่าทีสนับสนุนนโยบายที่แข็งกร้าวอันรวมถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบ “สายเหยี่ยว” (the hawk) ด้วยเช่นกัน

สำหรับผลกระทบในส่วนแรก คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า Putin เป็นผู้หนึ่งที่ครองอำนาจสูงสุดในการเมืองรัสเซียมายาวนานกว่า 23 ปีภายใต้ระบอบที่นักวิชาการในโลกตะวันตกต่างอธิบายว่าเป็นระบอบอำนาจนิยม (Carothers, 2002, pp. 5-21; Krastev, 2011, pp. 5-16; Stoner, 2006, pp. 104-118) ความชอบธรรมในการถือครองอำนาจของประธานาธิบดี Putin ภายใต้ระบอบดังกล่าวหลังการประกาศชัยชนะของระบอบเสรีประชาธิปไตยตะวันตกจึงกลายเป็นโจทย์สำคัญของการเมืองรัสเซียภายใต้โครงสร้างการเมืองภายในที่ไม่เป็นประชาธิปไตยที่ถึงแม้จะวางอยู่บนลัทธิบูชาตัวบุคคล (cult of personality) ของประธานาธิบดี Putin (Cassiday & Johnson, 2010, pp. 681-707) แต่ก็จำเป็นต้องพึ่งพาเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการของชนชั้นนำ (informal elite network) ที่มี Putin เป็นจุดศูนย์กลาง (Hill, 2017, p. 45) อันทำให้ผลกระทบจากภายนอกในส่วนแรกนี้ส่งผลโดยตรงต่อการกระชับอำนาจภายในและรักษาสภาพภาพเชิงอำนาจดั้งเดิม (*status quo*) ในการเมืองรัสเซียของ Putin ในฐานะผู้นำสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคราวที่เกิดวิกฤตที่ทำลายความชอบธรรมในการครองอำนาจของ Putin ซึ่งมักมาพร้อมกับประเด็น

2 ในที่นี้หมายถึงกลุ่ม *siloviki* ภายใต้ระบอบ Putin ในเวลานี้ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เป็นชนชั้นนำในหน่วยงานความมั่นคงและหน่วยข่าวกรองของรัสเซียเป็นหลัก (Bremmer, 2006, pp. 1-6) (Bremmer & Charap, 2007, pp. 83-92); อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนทำงานบางชั้นนั้นและเรียกว่า *siloviki* หลายคนอาจอยู่ในวงในของอำนาจมาตั้งแต่สมัยประธานาธิบดี Yeltsin แล้ว เพียงแต่กลุ่มคนเหล่านั้นไม่ได้มาจากหน่วยสืบราชการลับอย่าง The Federal Security Service (FSB) เสมอไป แต่อาจมาจากกระทรวงมหาดไทย หน่วยข่าวกรองต่างประเทศ กองทัพ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ภายในกองทัพด้วยเช่นกัน (Taylor, 2006)

เรื่องการค้นหาผู้ที่กำลังก้าวขึ้นมาแทนที่หรือรับช่วงต่อจาก Putin เมื่อเขาต้องก้าวลงจากอำนาจ

การกระชับอำนาจดังกล่าวของ Putin ปรากฏให้เห็นผ่านการแสดงท่าทีแข็งกร้าวต่อตะวันตกเพื่อตอกย้ำและยืนยันในภาวะผู้นำของตนเพื่อที่จะทำให้ตนยังคงรักษาความชอบธรรมที่จะคงอำนาจในแบบอำนาจนิยมต่อไปในรัสเซียได้ รวมถึงการกวาดล้างศัตรูภายในประเทศและสื่อที่ไม่เห็นด้วยกับการรุกรานยูเครน (ShareAmerica, 2022) นอกจากนี้การกระชับอำนาจที่อาจสังเกตเห็นได้ประการถัดมาคือการแสดงออกของ Putin ว่าตนยังคงได้รับการสนับสนุนจากพลังทางสังคมภายในประเทศอันประกอบด้วยประชาชนและชนชั้นนำทางการเมือง อย่างไรก็ตามในแง่การสนับสนุนจากฝั่งประชาชนรัสเซีย นั้น เราจะพบว่าส่วนอาจยังไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการรักษาอำนาจของ Putin ในปัจจุบันโดยตรง ดังจะเห็นได้จากผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีรอบล่าสุด (ปี 2018) Putin จะชนะด้วยคะแนนที่มากกว่าการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา แม้ว่าต่อมาเมื่อ Putin ตัดสินใจดำเนินปฏิบัติการพิเศษทางการทหารในวันที่ 24 กุมภาพันธ์แล้วจะปรากฏว่าคะแนนนิยมของ Putin ในหมู่ประชาชนรัสเซียในระยะแรกจะเพิ่มขึ้นในระดับหนึ่งก็ตาม (Levada-Center, 2022)

หากพลังสนับสนุนจากประชาชนไม่ใช่ปัจจัยสำคัญต่อ Putin อย่างมีนัยสำคัญแล้ว ย่อมเท่ากับว่าการได้รับการสนับสนุนในหมู่ชนชั้นนำและที่ปรึกษาด้านความมั่นคงที่ใกล้ชิดกับ Putin คือสิ่งสำคัญ ดังจะเห็นอย่างชัดเจนจากการจัดถ่ายทอดสดการประชุมกับที่ปรึกษาระดับสูงด้านความมั่นคงเฉพาะกิจเพื่อแสดงให้เห็นถึงการได้รับความสนับสนุนในหมู่ที่ปรึกษาและชนชั้นนำ แต่ในเหตุการณ์เดียวกันนี้เอง เรากลับสังเกตเห็นถึงรอยร้าวระหว่าง Putin กับบุคคลสำคัญในหมู่ *siloviki* ด้วยเช่นกัน เช่น การที่นาย Sergey Naryshkin ผู้อำนวยการหน่วยข่าวกรองของรัสเซีย มีท่าทีไม่เต็มใจในการตอบคำถามของ Putin ในช่วงแรกเกี่ยวกับการรับรองเอกราชตามข้อเรียกร้องของกลุ่มแบ่งแยกดินแดนในแคว้นดอนบาส แต่กลับถูก Putin ถามย้ำกลับและบีบให้เขาต้องตอบกลับในสิ่งที่ Putin ต้องการด้วยท่าทีที่แข็งกร้าว (Kremlin, 2022c) รวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่แสดงท่าทีอึดอัดและสับสนท่าทีอย่างชัดเจน ดังนั้นการบีบให้เหล่า *siloviki* ต้องพร้อมใจกันสนับสนุน Putin

ผ่านการถ่ายทอดสดต่อสาธารณะจึงสะท้อนความกระอักกระอ่วนระหว่าง Putin กับ *siloviki* มากกว่าความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Fortescue, 2022) แม้ว่าสภาวะดังกล่าวจะไม่ได้นำไปสู่การที่กลุ่มคนเหล่านี้จะขึ้นมาท้าทายอำนาจของ Putin อย่างเปิดเผยก็ตาม

นอกจากนี้ สงครามรัสเซีย-ยูเครนยังเปิดโอกาสทางการเมืองภายในให้ แก่กลุ่มวงในของอำนาจที่มีศักยภาพพอจะขึ้นมาสืบทอดอำนาจต่อจาก Putin เปิดฉากการต่อสู้แข่งขันของผู้มีระดับสูงเพื่อที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำรุ่นถัดไป (Pertsev, 2022) โดยในจำนวนนี้มีทั้งผู้ที่เลือกที่จะใช้วิธีการแสดงออกท่าทีที่แข็งกร้าวของรัสเซียและการประณามต่อต้านชาติตะวันตกในที่สาธารณะอย่างเปิดเผย จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าเป็น “สมรภูมิของสายเหยี่ยว” (the battle of the hawks) เพื่อที่จะแสดงออกถึงการสนับสนุนที่ตนมีต่อ Putin เช่น อดีตประธานาธิบดี Dmitry Medvedev หรือนาย Sergei Kiriyenko หัวหน้าคณะทำงานของประธานาธิบดี หรือนาย Vyacheslav Volodin ประธานสภาดูมาที่ต่างออกมาสนับสนุนท่าทีที่แข็งกร้าวของรัสเซียต่อชาติตะวันตกในกรณียูเครนมาตั้งแต่ต้น (Pertsev, 2022) ในขณะที่ผู้มีระดับสูงอีกส่วนหนึ่งกลับเลือกที่จะแข่งขันด้วยการสงวนท่าทีและพยายามไม่แสดงจุดยืนต่อปฏิบัติการพิเศษทางการทหารของรัสเซียให้มากที่สุดเท่าที่ตำแหน่งหน้าที่จะเอื้ออำนวย เช่น นายกรัฐมนตรี Mikhail Mishustin และนาย Sergei Sobyanin นายกเทศมนตรีกรุงมอสโก ที่ตัดสินใจไม่แสดงท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อตะวันตกอย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจตีความได้ว่าคนที่คนเหล่านี้เลือกที่จะแสดงท่าทีที่แตกต่างออกไปเนื่องจากพวกเขาได้คิดคำนวณแล้วว่าสงครามเป็นปรากฏการณ์ชั่วคราว แต่ความสัมพันธ์อันดีกับชาติตะวันตกและยูเครนเป็นโจทย์ที่รัสเซียจะต้องเผชิญหน้าต่อไปในระยะยาว แต่แน่นอนว่าการตัดสินใจของชนชั้นนำกลุ่มนี้ย่อมส่งผลให้ในระยะสั้น ท่าทีและนโยบายต่างประเทศที่มีต่อยูเครนและชาติตะวันตกเป็นไปในท่าทีของสายเหยี่ยวไปโดยปริยาย

เหตุนี้ ในส่วนแรก เราจะพบว่าการตอบโต้การขยายตัวของ NATO ของ Putin ด้วยการรุกรานยูเครนในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ นอกจากจะไม่ส่งผลทำให้ Putin “ไม่อาจคงอยู่ในอำนาจได้อีกต่อไป” (Liptak & Vazquez, 2022) ตามข้อสังเกตของ Biden แล้ว เงื่อนไขจากภายนอกดังกล่าวยังหยิบยื่นโอกาสให้ Putin

ใช้การทำสงครามกับยูเครนเพื่อกระชับอำนาจทางการเมืองภายใน ทั้งในเรื่องของการจัดการศัตรูทางการเมืองรวมถึงการรวบรวมแรงสนับสนุนจากกลุ่มบุคคลในฝ่ายเดียวกันที่สนับสนุนท่าทีต่อยูเครนดังกล่าวของ Putin โดยเฉพาะจากสายเหยี่ยว (Bennett, 2022) ซึ่งในประเด็นหลังสุดนี้จะสัมพันธ์กับผลกระทบในส่วนของสองที่จะกล่าวถึงต่อจากนี้

ผลกระทบจากเงื่อนไขภายนอกในส่วนที่สอง คือผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองในक्रमลินจากชั่วเสรีนิยมมาเป็นพันธมิตรระหว่างฝ่ายต่อต้านอุดมการณ์เสรีนิยมในหมู่ *siloviki* (Stanovaya, 2020, p. 27) ทั้งนี้ แม้ว่าวิกฤตความแตกแยกในหมู่ *siloviki* เคยเกิดขึ้นมาแล้วครั้งหนึ่งในช่วงปี 2008 แต่การแตกแยกในครั้งนั้นเกิดขึ้นจากปัจจัยภายในประเทศ คือวิกฤตรัฐธรรมนูญซึ่งจำกัดวาระการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดีรัสเซียไว้ที่ 2 สมัย ซึ่งทำให้การดำรงตำแหน่งในฐานะประธานาธิบดีของ Putin จำเป็นต้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญในปี 2008 และจะต้องสรรหาผู้ที่เข้ามารับช่วงสืบทอดอำนาจต่อจาก Putin ดังนั้น จากวิกฤตรัฐธรรมนูญจึงกลายเป็นวิกฤตการแข่งขันกันเพื่อสรรหาผู้ที่ขึ้นมาเป็นใหญ่ภายในหมู่ *siloviki* ในท้ายที่สุด แม้วิกฤตในครั้งนั้นจะคลี่คลายด้วยการสรรหาคนที่อยู่นอกวง *siloviki* อย่างนาย Medvedev ให้เข้ามารับช่วงต่อจาก Putin ในฐานะประธานาธิบดีหนึ่งสมัย (Mankoff, 2009, p. 84) ก่อนที่ต่อมา Putin จะคลี่คลายวิกฤตรัฐธรรมนูญดังกล่าวลงด้วยการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยขยายวาระการดำรงตำแหน่งจาก 4 ปีเป็น 6 ปี และล่าสุดในการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี 2020 ได้เปลี่ยนมากำหนดให้ประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งได้ทั้งสิ้นไม่เกิน 2 สมัยตลอดชีพ (ไม่ว่าจะติดกันหรือไม่ก็ตาม) ส่งผลให้การดำรงตำแหน่งของ Putin ตามการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งสุดท้ายที่จะเริ่มมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อสิ้นสุดการดำรงตำแหน่งในวาระในปัจจุบันของ Putin ในปี 2024 อันจะทำให้เขาสามารถครองอำนาจต่อไปได้สูงสุดถึงปี 2036 (Hutcheson & McAllister, 2021, pp. 355-376; Teague, 2020, pp. 301-328)

แต่ในกรณีปัจจุบันจะพบว่าวิกฤตความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นนำในเครือข่ายอำนาจของ Putin กลับแตกต่างออกไปอย่างมาก กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงครั้งล่าสุดไม่เพียงแต่จะเป็นผลมาจากปัจจัยภายนอกคือ NATO และ

ยุคเรณดั่งที่ไ้กล่าวไปแล้ในตอนต้น แ่ย้งลงเอยดว้ยชัยชนะของพวก *siloviki* ที่ยึดกัวิธีคิดแบบดั่งเดิมโดยเฉพาะกลุ่มที่ต้งการให้ประเทศแสดงจุดยืนของนโยบายต่างประเทศแบบแข็งกร้าวหรือสายเหยี้ยวที่มีเหือกกลุ่มเทคโนโลยีที่มีอุดมการณ์แบบเสรีนิยม (liberal-technocrats) ในเครมลิน (Rochlitz, 2019, pp. 493-498) ซึ่งวางตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อพวก *siloviki* มาแต่แรก โดยเฉพาะในแนวนโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ (Solovey, 2019, pp. 179-188; Staun, 2007, p. 30) กับแนวนโยบายต่างประเทศแบบปฏิบัตินิยม (pragmatist) ที่เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่รัสเซียจะต้องร่วมมือกับรัฐเสรีประชาธิปไตยของตะวันตก และต่อต้านมายาคติของการพ่มหมดหน้าดักในการทำสงครามกับ NATO หรือสหรัฐฯ รวมถึงการเผชิญหน้าทางการทหารกับสหรัฐฯ และพันธมิตรในอาณาบริเวณอดีตสหภาพโซเวียตที่เรียกว่าประเทศบ้านใกล้เรือนเคียง (near-abroad) (Staun, 2007, pp. 38-39) ซึ่งมีประเทศยุคเรณเป็นหนึ่งในนั้น

แต่เดิมทีกลุ่ม *siloviki* ประกอบไปด้วยคน 2 กลุ่มหลัก คือกลุ่มคนที่มีความสนใจนโยบายภายในประเทศ (domestic *siloviki*-fraction) กับกลุ่มคนที่ให้ความสนใจนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของประเทศ (international *siloviki*-fraction) เป็นหลัก (Staun, 2007, p. 28) และในแง่ของตัวแสดงจะพบว่าพวก *siloviki* ที่มีบทบาทในด้านนโยบายต่างประเทศมักเป็นตัวแสดงที่ดำรงตำแหน่งใน 4 หน่วยงานสำคัญของประเทศ คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองภายใต้ประธานาธิบดี (Presidential Administration) ซึ่งมีทั้งพวก *siloviki* กับฝ่ายเสรีนิยมปะปนกัน กับสภาที่ปรึกษาด้านความมั่นคง (Security Council) และที่สำคัญที่สุดคือหน่วยงานด้านข่าวกรองสองหน่วยงานสำคัญคือหน่วยสืบราชการลับภายในประเทศ (FSB) และหน่วยข่าวกรองต่างประเทศ (SVR) (Staun, 2007, p. 35) อย่างไรก็ตามสิ่งที่หลอมรวม *siloviki* กลับมาใช้ภูมิหลังของอาชีพการงาน (Taylor, 2017, p. 55) เพราะในหลายกรณีจะพบว่า *siloviki* ไม่จำเป็นจะต้องมีที่มาจากหน่วยงานในกองทัพหรือหน่วยข่าวกรองเสมอไปอย่างที Olga Kryshtanovskaya นักสังคมวิทยารัสเซียเคยตีความและได้ประดิษฐ์คำว่า “เสนาธิปไตย” (militocracy) มาอธิบายเครือข่ายของพวก *siloviki* ยุคหนึ่งที่เคยมีอิทธิพลต่อการปกครองของรัสเซีย (O. Kryshtanovskaya & White, 2003, pp. 289-306) หรือที่บางครั้งถูกมองว่าเป็น “รัฐเคจีบี

ใหม่” (Neo-KGB state) ที่เปลี่ยนผ่านจากการที่หน่วยข่าวกรองอย่าง KGB ที่เคยเป็นรัฐซ้อนรัฐให้กลายมาเป็นผู้ทำหน้าที่ใช้อำนาจรัฐเสียเองภายใต้ประธานาธิบดี Putin (The Economist, 2007)

แม้ว่าในหลายกรณีจะพบว่าเป็นการยากที่จะจัดวาง *siloviki* ของรัสเซียภายใต้อุดมการณ์ทางการเมืองหนึ่งอย่างชัดเจน หรือแม้แต่มองว่ากลุ่ม *siloviki* ขาดเอกภาพและโลกทัศน์ที่วางอยู่บนชุดคุณค่าและแนวนโยบายบางอย่างที่สอดคล้องกัน กระนั้นสิ่งที่พอจะสามารถกล่าวถึงเป็นการทั่วไปเกี่ยวกับ *siloviki* ได้ก็คือการที่กลุ่มคนเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับรัฐที่เข้มแข็งและมีอำนาจอยู่เหนือภาคส่วนสังคม และเป็นเหตุให้กลุ่มคนเหล่านี้สนับสนุนนโยบายภายในประเทศรูปแบบแข็งกร้าว (hard liner) ที่มุ่งเน้นไปที่เสถียรภาพและระเบียบ (stability and order) ภายในประเทศ (Taylor, 2017, p. 55) กับแนวนโยบายต่างประเทศแบบดั้งเดิมคือการมีท่าทีที่แข็งกร้าวและเผชิญหน้ากับตะวันตก (hard traditionalist) ที่วางอยู่บนวิธีคิดทางภูมิรัฐศาสตร์แบบชาตินิยมที่ขบเน้นความเป็นปึกแผ่นกันระหว่างรัสเซียกับชาติตะวันตก (Staun, 2007, p. 37) หรือที่ Polyannikov สรุปไว้อย่าง สั้น ๆ ว่าวางอยู่บนแนวคิดแบบ “ปิตุภูมินิยม ต่อต้านตะวันตก จักรวรรดินิยม เสนานิยม อำนาจนิยม เอกภาพทางวัฒนธรรม รังเกียจต่างชาติ...” (O. g. Kryshatnovskaya & White, 2005, p. 1073) ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้มองสหรัฐฯ และการขยายตัวของ NATO เป็นภัยคุกคามสำคัญ และการรื้อฟื้นความยิ่งใหญ่ของรัสเซียให้ “คืนชีพกลับมาในฐานะมหาอำนาจ” (Taylor, 2017, p. 55) รวมถึงการทวงคืนรัฐอธิปไตยที่เคยอยู่ภายใต้สหภาพโซเวียตโดยมียูเครนเป็นหนึ่งในนั้น และสอดคล้องกับแนวทางของ Putin ในการส่งทหารรัสเซียเข้าไปปฏิบัติการพิเศษทางการทหารในยูเครนในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022

จากประเด็นที่กล่าวไปทั้งหมดในข้างต้น จึงเป็นเหตุปัจจัยที่ส่งผ่านไปยังคำอธิบายส่วนที่สองของบทความชิ้นนี้ นั่นคือคำอธิบายตามกรอบ “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” ของ Mastanduno et. al. (1989) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วนคือการดำเนินยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศ (international strategies) ในสองมิติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองภายใน (domestic goals) สองด้านซึ่งได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้ นั่นคือด้านการจัดศัตรูทางการเมืองหรือแรงท้าทายจากการเมืองภายใน

(overcoming challenge) ของ Putin และของกลุ่ม *siloviki* กับด้านการรักษาแรงสนับสนุนจากพันธมิตรทางการเมืองภายใน (maintaining support) ในหมู่ประชาชนชาวรัสเซียและกลุ่มสายเหยี่ยวที่สนับสนุนการทำสงคราม โดยยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศที่เป็นผลจากความต้องการบรรลุเป้าหมายทางการเมืองภายในทั้งสองมิติที่ว่านี้ ประกอบด้วยการดึงดูดทรัพยากรจากภายนอก (external extraction) และการยืนยันความชอบธรรมจากภายนอก (external validation) ซึ่งทั้งหมดนี้แสดงออกผ่านการรุกเข้าไปในยูเครนของรัสเซีย โดยมีดินแดนในแคว้นดอนบาสและความชอบธรรมที่จะแผ่อิทธิพลเหนือดินแดนดังกล่าวในฐานะส่วนหนึ่งของรัสเซียเป็นทรัพยากรที่รัสเซียประสงค์ ควบคู่ไปกับการยืนยันในความชอบธรรมของปฏิบัติการพิเศษทางการทหารหลังวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 อย่างแข็งกร้าวของรัสเซีย

กล่าวคือ หลังจากเหตุการณ์การส่งกองกำลังเข้าไปปฏิบัติการพิเศษทางการทหารในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 ของรัสเซีย โดยในส่วนนี้จะพบว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเล็งอำนาจของ *siloviki* ที่มีแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบสายเหยี่ยว คือการยืนยันและ “ตึงตัน” ของรัสเซียที่จะเดินหน้ารุกรานยูเครนและเผชิญหน้ากับสหรัฐฯ และประเทศตะวันตกอย่างมีอาจถอยกลับ แม้ในยามที่สถานการณ์การสู้รบของรัสเซียจะถูกมองว่าเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำก็ตาม สิ่งนี้ย่อมสะท้อนถึงหนทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัสเซียที่จำเป็นต้องเดินไปในทิศทางดังกล่าวเพื่อระดมและยืนยันความชอบธรรมจากการเมืองระหว่างประเทศ ภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดโดยตัวแสดงอย่าง Putin และพวก *siloviki* ที่ได้กล่าวถึงไปในส่วนก่อนหน้า

ความสุดโต่งนี้ยังสะท้อนผ่านการที่ Putin ได้มอบหมายให้นาย Sergei Kiriyenko เข้าไปดูและรายละเอียดของปฏิบัติการพิเศษทางการทหารของรัสเซียในแคว้น Donbas ของยูเครน และด้วยเหตุที่ Kiriyenko คือพวก *siloviki* สายเหยี่ยวจึงทำให้เขากลายเป็นหัวหอกสำคัญในการผลิตคำอธิบายทางประวัติศาสตร์เพื่อลดทอนความชอบธรรมของนาย Volodymyr Zelensky ผู้นำยูเครนและกองกำลังอาชพหรือกองกำลังพิเศษของยูเครนในบริเวณดอนบาสว่าเป็นการกระทำของรัฐบาลที่มีอุดมการณ์แบบลัทธิฟาสซิสต์และลัทธินาซีใหม่ (Neo-nazi) และการ

ทำลายล้างเผ่าพันธุ์ของกลุ่มคนที่ฝึกไฝรัสเซียในยูเครน ซึ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามเขียนประวัติศาสตร์ใหม่เพื่อลดทอนความชอบธรรมของรัฐบาลยูเครน และสร้างความชอบธรรมให้แก่การรุกรานของรัสเซียภายใต้วาทกรรมที่วางอยู่บนคำสำคัญทางการเมืองอย่างน้อย 3 คำคือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (genocide) นาซี และความตื่นกลัวรัสเซีย (Russophobia) ที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้าและยิ่งทวีความรุนแรงในสงครามรัสเซีย-ยูเครน (Fortuin, 2022; Kupfer & Waal, 2022; Rossoliński-Li-ebe & Willems, 2022, pp. 1-10)

คำอธิบายดังกล่าวจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่รัสเซียนำมาใช้สร้างความชอบธรรมให้แก่การยึตรุกรานรุกรานเข้าไปในดินแดนของประเทศยูเครนต่อไป ภายใต้ข้ออ้างของการปลดปล่อยประชาชนยูเครนที่อาศัยอยู่ในแวนดอนบาสซึ่งถูกระทำการทารุณกรรมรุนแรงจากลัทธิฟาสซิสต์และลัทธินาซีใหม่ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นผ่านความพยายามผลักดันของ Kiriyenko ที่จะสร้างอนุสาวรีย์ “คุณยายอันย่า” (бабушка Аня) ในเมืองมารีอูโพลซึ่งเป็นหนึ่งในดินแดนยูเครนที่รัสเซียรุกราน โดยพยายามผลิตซ้ำคำอธิบายที่จะทำให้คุณยายอันย่ากลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการปลดปล่อยยูเครนของรัสเซีย และพร้อม ๆ กันนั้นก็ได้สร้างความชอบธรรมให้แก่การคงไว้ซึ่งปฏิบัติการพิเศษทางการทหารให้ดำเนินต่อไปด้วยเช่นกัน

ในทำนองเดียวกัน Sergei Naryshkin ผู้อำนวยการหน่วยข่าวกรองต่างประเทศคือตัวละครสำคัญที่มองว่าการทำสงครามทางประวัติศาสตร์ของรัสเซียเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ ของสงคราม เหตุนี้เขาจึงทำพิธีเปิดนิทรรศการจัดแสดงขนาดใหญ่ในกรุงมอสโกภายใต้หัวข้อ “การละเมิดสิทธิมนุษยชนในยูเครน” (Human Rights Abuses in Ukraine) ในขณะที่ Sergei K. Shoigu รัฐมนตรีกลาโหมเร่งสร้างเมืองใหม่ในไซบีเรีย และเรียกพวกเขาตินิยมในยูเครนว่าเป็นพวก “อมนุษย์” (nonhumans) (Troianovski, 2022) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองแบบอนุรักษ์นิยมที่มีความสุดโต่ง (conservative radicals) ในหมู่ที่ปรึกษาสายเหยี่ยวของ Putin

แม้หลายครั้งจะปรากฏว่าการตัดสินใจถลำลึกเข้าไปในยูเครนของ Putin จะไม่ได้นำไปสู่ “ชัยชนะอย่างรวดเร็ว” (rapid victory) อย่างที่อ้างไว้ในตอนแรก แต่กลับกลายเป็นการตัดสินใจที่ดูเหมือนผิดพลาดหรืออย่างน้อยผิดพลาดไปจากที่

Putin คาดการณ์ไว้ในตอนแรก แต่กลับกลายเป็นว่าทางเลือกและความเป็นไปได้ของแนวทางในการรุกรานยูเครนที่ถูกครอบงำจากสายเหยี่ยวใน Kremlin ย่อมทำให้หนทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือการใช้วิธีการและมาตรการที่รุนแรงกว่าเดิม (Mack-innon, 2022) ดังนั้นความไม่พอใจที่มีต่อตัว Putin หลังจากเหตุการณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ จึงมาจากเครือข่ายชนชั้นนำสายเหยี่ยวที่สนับสนุนการรุกรานยูเครนเป็นหลัก เนื่องจากคนเหล่านี้เห็นว่าความเพลี่ยงพล้ำของรัสเซียในยูเครนเกิดจากการตัดสินใจที่ยังไม่เด็ดขาดหรือรุนแรงมากพอ เช่น การตัดสินใจรุกคืบไปยึดกรุงเคียฟ เมืองหลวงของยูเครน เป็นต้น อิทธิพลของพวก *siloviki* สายเหยี่ยวใน Kremlin จึงเป็นเงื่อนไขที่เปรียบเสมือนเชื้อเพลิงที่ป้อนเข้าสู่จักรกลสงครามของรัสเซียที่กำลังอ่อนกำลังให้ต้องดำเนินต่อไปโดยมีอาจพ่ายแพ้ เพราะผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพ่ายแพ้หรือแม้แต่การไม่ปรากฏสัญลักษณ์แห่งชัยชนะที่ชัดเจนของรัสเซียในสงครามรัสเซีย-ยูเครน ไม่ได้ส่งผลสะท้อนต่อการเมืองระหว่างประเทศเท่านั้น หากยังต่อผลต่อการเมืองภายในรัสเซียคือความมั่นคงของตัวประธานาธิบดี Putin ในการครองอำนาจในรัสเซียต่อไปในอนาคต และรวมถึงอนาคตทางการเมืองของกลุ่ม *siloviki* ใน Kremlin ที่ต้องการคงอำนาจและอิทธิพลของพวกเขาที่มีต่อ Putin ในการกำหนดนโยบายด้วยเช่นกัน

6. สรุปผล

สงครามรัสเซีย-ยูเครน ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการประกาศปฏิบัติการพิเศษทางการทหารของรัสเซียในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2022 นำไปสู่ความพยายามของนักวิชาการที่จะอธิบายปัจจัยที่เป็นสาเหตุของสงครามดังกล่าวจำนวนมาก โดยอาจแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามระดับของเหตุปัจจัยหรือ “จินตภาพสามแบบ” ของ Waltz ที่นักวิชาการเหล่านั้นเลือกนำมาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บทความชิ้นนี้เสนอว่าการอธิบายสาเหตุของสงครามรัสเซียภายใต้จินตภาพเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของนักวิชาการที่ผ่านมาไม่อาจให้ภาพที่สมบูรณ์ของสิ่งที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงเสนอให้นำกรอบคิดเรื่อง “การย่อนทวนจินตภาพแบบที่สอง” ของ Gourevitch มาอธิบายควบคู่กับกรอบคิดเรื่อง “พฤติกรรมสองด้านของรัฐ” ของ Mastanduno et. al. และแบ่งคำอธิบายออกเป็นสองชั้น โดยชั้นแรกมุ่งพิจารณา

ไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกที่วางเงื่อนไขให้ตัวแสดงทางการเมืองภายในสองด้านคือการจัดแรงต้านจากศัตรูทางการเมืองพร้อม ๆ กับการรักษาแรงสนับสนุนจากพันธมิตรทางการเมืองภายในรัสเซีย กล่าวคือ Putin ที่ต้องการกระชับอำนาจทางการเมืองภายในและรักษาอำนาจของตนต่อไปในฐานะผู้นำสูงสุดต่อผู้ที่อาจขึ้นมาท้าทายโดยใช้เงื่อนไขของสงครามเป็นโอกาส กับกลุ่ม *siloviki* ที่สนับสนุนนโยบายต่างประเทศแบบแข็งกร้าวและเผชิญหน้ากับตะวันตกที่นำเงื่อนไขเดียวกันไปใช้ในการเถลิงอำนาจภายในक्रमลินขึ้นเหนือกลุ่มที่สนับสนุนนโยบายแบบยืดหยุ่นและโน้มเอียงไปในแนวทางเสรีนิยมตะวันตก ส่วนชั้นที่สองมุ่งพิจารณาผลลัพธ์อันเกิดจากชัยชนะทางการเมืองภายในของ Putin และ *siloviki* ที่มีต่อยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศของการทำสงครามกับยูเครนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเมืองภายในตามที่ตั้งใจไว้ ซึ่งบิบให้รัสเซียจำเป็นที่จะต้องตั้งต้นทำสงครามต่อไปด้วยท่าทีที่แข็งกร้าวและไม่ยืดหยุ่น แม้ว่าในปัจจุบัน การได้รับ “ชัยชนะอย่างรวดเร็ว” เหนือยูเครนในสมรภูมิตั้งนี้จะเป็นสิ่งที่เลือนลางมากก็ตาม

บรรณานุกรม

- Baysha, O. (2019). **Miscommunicating Social Change: Lessons from Russia and Ukraine**. London: Lexington Books.
- Bennett, B. (2022). The Invasion of Ukraine Hasn't Loosened Vladimir Putin's Grip on Power. It Might Have Done the Opposite. Retrieved from <https://time.com/6163798/vladimir-putin-russia-power/>.
- Biscop, S., Dessein, B., & Roctus, J. (2022). **Putin Is Creating the Multipolar World He (Thought He) Wanted**. Retrieved from <https://www.egmontinstitute.be/putin-is-creating-the-multipolar-world-he-thought-he-wanted/>.
- Black, J. L. (2016). Setting the tone: misinformation and disinformation from Kyiv, Moscow, Washington and Brussels in 2014. In J. L. B. a. M. Johns (Ed.), **The Return of the Cold War: Ukraine, the West and Russia** (pp. 163-194). London: Routledge.
- Black, J. L., & Johns, M. (2016). **The Return of the Cold War: Ukraine, The West and Russia**. London: Routledge.
- Breault, Y. (2016). Belarus in the 'New Cold War': A Promising Mediator? In J. L. Black & M. Johns (Eds.), **The Return of the Cold War: Ukraine, The West and Russia** (pp. 41-59). London: Routledge.
- Bremmer, I. (2006). Who's in Charge in the Kremlin?, **World Policy Journal**, 22(4), 1-6.
- Bremmer, I., & Charap, S. (2007). The Siloviki in Putin's Russia: Who They Are and What They Want. **The Washington Quarterly**, 30(1), 83-92.
- Brzezinski, Z. (1997). **The Grand Chessboard**. New York: Basic Books.
- Burkle, F. M. (2015). Antisocial Personality Disorder and Pathological Narcissism in Prolonged Conflicts and Wars of the 21st Century. **Disaster Medicine and Public Health Preparedness**, 10(1), 118-128.
- Carothers, T. (2002). The End of the Transition Paradigm. **Journal of Democracy**, 13(1), 5-21.

- Cassiday, J. A., & Johnson, E. D. (2010). Putin, Putiniana and the Question of a Post-Soviet Cult of Personality. **The Slavonic and East European Review**, 88(4), 681-707.
- CNN. (2022). Biden says Putin ‘totally miscalculated’ by invading Ukraine but is a ‘rational actor’. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2022/10/11/politics/joe-biden-interview-cnn/index.html>
- Copeland, D. (2022). Is Vladimir Putin a Rational Actor?. Retrieved from <https://millercenter.org/vladimir-putin-rational-actor>.
- D’Anieri, P. (2019). **Ukraine and Russia: From Civilized Divorce to Uncivil War**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dibb, P. (2022). **The geopolitical implications of Russia’s invasion of Ukraine**. Australia: The Australian Strategic Policy Institute.
- Eltchaninoff, M. (2018). **Inside the Mind of Vladimir Putin**. London: C Hurst & Co Publishers Ltd.
- Flint, C. (2006). **Introduction to Geopolitics**. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Fortescue, S. (2022). As the Ukraine war drags on, how secure will Putin’s hold on power remain?. Retrieved from <https://theconversation.com/as-the-ukraine-war-drags-on-how-secure-will-putins-hold-on-power-remain-178312>.
- Fortuin, E. (2022). Ukraine commits genocide on Russians: the term “genocide” in **Russian propaganda**. Russian Linguistics. doi:<https://doi.org/10.1007/s11185-022-09258-5>.
- Fukuyama, F. (2022). **Why Ukraine Will Win**. Retrieved from <https://www.journalofdemocracy.org/why-ukraine-will-win/>
- Gershman, C. (2015). A Fight for Democracy: Why Ukraine Matters. **World Affairs**, 177(6), 47-56.
- Gould-Davies, N. (2022). Putin’s Strategic Failure. **Global Politics and Strategy**, 64(2), 7-16.
- Gourevitch, P. (1978). The Second Image Reversed: The International Sources of Domestic Politics. **International Organization**, 32(4), 881-912.

- Green, J. A., Henderson, C., & Ruys, T. (2022). Russia's Attack on Ukraine and the jus ad bellum. **Journal on the Use of Force and International Law**, 9(1), 4-30.
- Herd, G. P. (2019). Putin's operational code and strategic decision-making in Russia. In R. E. Kanet (Ed.), **Routledge Handbook of Russian Security** (pp. 17-29). London: Routledge.
- Hill, F. (2017). The Next Mr. Putin? The Question of Succession. **Daedalus**, 146(2), 41-52.
- Hill, F., & Gaddy, C. G. (2017). **Mr Putin: Operative in the Kremlin**. Washington: Brookings.
- Hutcheson, D. S., & McAllister, I. (2021). Consolidating the Putin Regime: The 2020 Referendum on Russia's Constitutional Amendments. **Russian Politics**, 6(3), 355-376.
- Illiarionov, A. (2009). Reading Russia: The Siloviki in Charge. **Journal of Democracy**, 20(2), 69-72.
- Immelman, A., & Trenzeliuk, J. V. (2017). **The Political Personality of Russian Federation President Vladimir Putin**. Collegeville and St. Joseph, MN: St. John's University and the College of St. Benedict, Unit for the Study of Personality in Politics. Retrieved from https://digitalcommons.csbsju.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1106&context=psychology_pubs.
- Kalb, M. (2015). **Imperial Gamble: Putin, Ukraine, and the New Cold War**. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- Kasparov, G. (2015). **Winter is Coming: Why Vladimir Putin and the Enemies of the Free World Must be Stopped**. New York: Public Affairs.
- Kotoulas, I. E., & Pusztai, W. (2022). **Geopolitics of the War in Ukraine**. Greece: Foreign Affairs Institute.
- Kramer, D. J. (2022). **Defeating Putin in Ukraine Is Vital to the Future of Democracy**. Retrieved from <https://www.journalofdemocracy.org/defeating-putin-in-ukraine-is-vital-to-the-future-of-democracy/>.

- Krasnodębska, M. (2021). Confrontation as Ontological Security: Russia's Reactions to the EU-Ukraine Association Agreement. In M. a. K. D. Cross & I. P. Karolewski (Eds.), **Russia's Foreign Policy: The Domestic and International Context** (pp. 135-159). Michigan: The University of Michigan Press.
- Krastev, I. (2011). Paradoxes of the New Authoritarianism. **Journal of Democracy**, 22(2), 5-16.
- Kremlin. (2022a). **Address by the President of the Russian Federation**. Retrieved from <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67843>
- Kremlin. (2022b). **Executive Order on partial mobilisation in the Russian Federation**. Retrieved from <http://en.kremlin.ru/acts/news/69391>
- Kremlin. (2022c). **Заседание Совета Безопасности**. Retrieved from <http://kremlin.ru/events/president/news/67825>
- Kryshtanovskaya, O., & White, S. (2003). Putin's Militocracy. **Post-Soviet Affairs**, 19(4), 289-306.
- Kryshtanovskaya, O. g., & White, S. (2005). Inside the Putin court: A research note. **Europe-Asia Studies**, 57(7), 1065-1075.
- Kupfer, M., & Waal, T. d. (2022). **Crying Genocide: Use and Abuse of Political Rhetoric in Russia and Ukraine**. Retrieved from <https://carnegieendowment.org/2014/07/28/crying-genocide-use-and-abuse-of-political-rhetoric-in-russia-and-ukraine-pub-56265>
- Kusa, I. (2022). Russia-Ukraine War: Harbinger of a Global Shift: A Perspective from Ukraine. **Policy Perspectives**, 19(1), 7-12.
- Larrabee, F. S., Wilson, P. A., & Gordon, J. (2015). **The Geopolitical Roots and Dynamics of the Ukrainian Crisis**. In **The Ukrainian Crisis and European Security: Implications for the United States and U.S. Army**. California: Rand Corporation.

- Lee, M., Madhani, A., & Jordans, F. (2022). **Biden issues new warning to Russia over invading Ukraine**. Retrieved from <https://apnews.com/article/joe-biden-vladimir-putin-moscow-russia-europe-7e06c808f644679afcf664f66bc83792>.
- Levada-Center. (2022). **Одобрение Институтов, Рейтинги Партий И Политиков**. Retrieved from <https://www.levada.ru/2022/09/28/odobrenie-institutov-rejtingi-partij-i-politikov-6/>.
- Lieven, A. (2022). **Leaked drafts of NATO, US responses to Russia are surprisingly revealing**. Retrieved from <https://responsiblestatecraft.org/2022/02/02/leaked-drafts-of-nato-us-responses-to-russia-are-surprisingly-revealing/>.
- Linden, M., & Wilkes, G. R. (2022). **Putin: The Psychology Behind His Destructive Leadership – and How Best to Tackle It According to Science**. Retrieved from <https://theconversation.com/putin-the-psychology-behind-his-destructive-leadership-and-how-best-to-tackle-it-according-to-science-179823>.
- Liptak, K., & Vazquez, M. (2022). **Biden says Putin ‘cannot remain in power’**. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2022/03/26/politics/biden-warsaw-saturday/index.html>.
- Mackinnon, A. (2022). **Putin Hasn’t Gone Far Enough for Russia’s Hawks**. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2022/05/27/putin-russia-dissent-ukraine-war-hawks/>.
- Mankoff, J. (2009). **Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics**. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Marples, D. R. (2022). **The War in Ukraine’s Donbas: Origins, Contexts, and the Future**. Budapest: Central European University Press.
- Mastanduno, M., D. A. Lake, and G. J. Ikenberry. (1989). Toward a Realist Theory of State Action. **International Studies Quarterly**, 33(4), 457-474.

- Masters, J. (2022). **Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia**. Retrieved from <https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia>.
- Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin. **Foreign Affairs**, 93(5), 77-84, 85-89.
- Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Thailand. (2012). **องค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (North Atlantic Treaty Organisation - NATO)**. Retrieved from <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc2715e39c306000a364?cate=5d5bcb4e15e39c3060006872>.
- Ned Lebow, R. (2022). International Relations Theory and the Ukrainian War. **Analyse & Kritik**, 44(1), 111-135.
- News, B. (2022). **Ukraine crisis: Biden warns Russia may invade next month**. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-60164537>.
- Nikitina, Y. (2021). Russia's Regionalism Projects in Eurasia. In M. a. K. D. Cross & I. P. Karolewski (Eds.), **Russia's Foreign Policy: The Domestic and International Context** (pp. 217-238). Michigan: The University of Michigan Press.
- North Atlantic Treaty Organization. (1995). **Study on NATO Enlargement**. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm.
- North Atlantic Treaty Organization. (2022a). **Enlargement and Article 10**. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm.
- North Atlantic Treaty Organization. (2022b). **NATO Secretary General statement on Russia's unprovoked attack on Ukraine**. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_192401.htm.

- North Atlantic Treaty Organization. (2022c). **Statement by the North Atlantic Council on Russia's attack on Ukraine.** Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192404.htm?utm_source=twitter&utm_medium=smc&utm_id=220224%2Bukraine%2Bnac%2Bstatement.
- O'Rourke, R. (2022). **Renewed Great Power Competition: Implications for Defense.** Washington D.C.: Congressional Research Service.
- Person, R., & McFaul, M. (2022). What Putin Fears Most. **Journal of Democracy**, 33(2), 18-27.
- Pertsev, A. (2022). **War in Ukraine Has Sparked a New Race to Succeed Putin.** Retrieved from <https://carnegieendowment.org/politika/87633>.
- Pisano, J. (2022). **Staging Democracy: Political Performance in Ukraine, Russia, and Beyond.** Ithaca: Northern Illinois University Press.
- Plekhanov, S. M. (2016). Assisted Suicide: Internal and External Causes of the Ukrainian Crisis. In J. L. Black & M. Johns (Eds.), **The Return of the Cold War: Ukraine, The West and Russia** (pp. 3-25). London: Routledge.
- Putin, V. (2000). **First Person: An Astonishingly Frank Self-Portrait by Russia's President.** New York: Public Affairs.
- Rochlitz, M. (2019). The Return of the Siloviki: An Introduction. **Russian Politics**, 4(4), 493-498.
- Rosenau, J. N. (1969). **Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems.** New York: The Free Press.
- Rossoliński-Liebe, G., & Willems, B. (2022). Putin's Abuse of History: Ukrainian 'Nazis', 'Genocide', and a Fake Threat Scenario. **The Journal of Slavic Military Studies**, 35(1), 1-10.
- Safranchuk, I. (2022). The Conflict in Ukraine: Regional and Global Contexts – A Perspective from Russia. **Policy Perspectives**,

19(1), 1-5.

Sakwa, R. (2008). **Putin: Russia's Choice** (2nd Ed.). London: Routledge.

Sakwa, R., & Pikulicka-Wilczewska, A. (2015). **Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives**. Bristol: E-International Relations Publishing.

Schermerhorn, J. J. (2015). **Vladimir Putin: His Strategic Leadership and Decision-making**. Pennsylvania: U.S. Army War College.

Schmidtke, O., & Yekelchik, S. (2008). **Europe's Last Frontier?: Belarus, Moldova, and Ukraine between Russia and the European Union**. New York: Palgrave MacMillan.

Sergounin, A. A. (1997). Russian Domestic Debate on NATO Enlargement: From Phobia to Damage Limitation. **European Security**, 6(4), 55-71.

ShareAmerica. (2022). **Russia's media crackdown hides war in Ukraine**. Retrieved from <https://share.america.gov/russias-media-crackdown-hides-war-in-ukraine/>.

Simonsen, S. G. (2000). Putin's Leadership Style: Ethnocentric Patriotism. **Security Dialogue**, 31(3), 377-380.

Smith, C. M. (2022). **Ukraine's Revolt, Russia's Revenge**. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

Snyder, T. (2022). **Ukraine Holds the Future: The War Between Democracy and Nihilism**. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/ukraine-war-democracy-nihilism-timothy-snyder>.

Solovey, V. (2019). Liberals or Technocrats? Liberal Ideas and Values in the Mindset of the Russian Political Elite. In R. M. Cucciolla (Ed.), **Dimensions and Challenges of Russian Liberalism: Historical Drama and New Prospects** (pp. 179-188). Switzerland: Springer.

Soodavar, B. (2022). **The psychology behind the Kremlin's war in Ukraine**. Retrieved from <https://www.kcl.ac.uk/whats-the-psychology-behind-putins-decision-to-invade>.

Stanovaya, T. (2020). The Russian State and Society at a Crossroads. in S. Saari & S. Secieru (Eds.), **Russian Futures 2030**. Paris:

European Union Institute for Security Studies.

Staun, J. (2007). **Siloviki versus Liberal-Technocrats. The fight for Russia and its foreign policy.** Copenhagen: Danish Institute for International Studies (DIIS).

Stoner, K. (2006). Russia: Authoritarianism Without Authority. **Journal of Democracy**, 17(1), 104-118.

Taylor, B. D. (2006). Power Surge? Russia's Power Ministries from Yeltsin to Putin and Beyond. In P. P. M. N. 414 (Ed.), (pp. 1-5).

Taylor, B. D. (2017). The Russian Siloviki & Political Change. **Daedalus**, 146(2), 53-63.

Teague, E. (2020). Russia's Constitutional Reforms of 2020. **Russian Politics**, 5(3), 301-328.

The Economist. (2007). **The making of a neo-KGB state.** Retrieved from <https://www.economist.com/briefing/2007/08/23/the-making-of-a-neo-kgb-state>.

The United Nations. (1945). **The Charter of the United Nations.** San francisco: The United Nations.

The White House. (2022a). **G7 Leaders' Statement.** Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/09/23/g7-leaders-statement-3/>.

The White House. (2022b). **Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki and National Security Advisor Jake Sullivan**, February 11, 2022. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/press-briefings/2022/02/11/press-briefing-by-press-secretary-jen-psaki-and-national-security-advisor-jake-sullivan-february-11-2022/>.

The White House. (2022c). **Remarks by President Biden Before Marine One Departure.** Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/17/remarks-by-president-biden-before-marine-one-departure-14/>.

The White House. (2022d). **Remarks by President Biden Before Meeting with the Infrastructure Implementation Task Force.** Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/>

briefing-room/speeches-remarks/2022/01/20/remarks-by-president-biden-before-meeting-with-the-infrastructure-implementation-task-force/.

The White House. (2022e). **Statement by President Biden on Russia's Unprovoked and Unjustified Attack on Ukraine.** Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/23/statement-by-president-biden-on-russias-unprovoked-and-unjustified-attack-on-ukraine/>.

Thiers, C. (2022). **The Psychology of War: Analysing Putin's Motivations.** Retrieved from <https://theloop.ecpr.eu/the-psychology-of-war-analysing-putins-motivations/>.

Troianovski, A. (2022). **The Hard-Line Russian Advisers Who Have Putin's Ear.** Retrieved from <https://www.nytimes.com/2022/01/30/world/europe/putin-top-advisers-ukraine.html>.

Wade, R. H. (2015). Rethinking the Ukraine Crisis. **Economic and Political Weekly**, 50(9), 18-20.

Waltz, K. N. (2001). **Man, the State and War: A Theoretical Analysis** (2nd ed.). New York: Columbia University Press.

Wolff, A. T. (2015). The future of NATO enlargement after the Ukraine crisis. **International Affairs**, 91(5), 1103-1121.

Wood, E. A. (2016). A Small, Victorious War? The Symbolic Politics of Vladimir Putin. In E. A. Wood, W. E. Pomeranz, E. W. Merry, & M. Trudolybov (Eds.), **Roots of Russia's War in Ukraine** (pp. 97-130). New York: Columbia University Press.

Министерство иностранных дел российской федерации.

(2021). **Соглашение о мерах обеспечения безопасности
Российской Федерации и государств-членов
Организации Североатлантического договора.**

Retrieved from [https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/
nato/1790803/?lang=ru](https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790803/?lang=ru).

ТАСС. (2021). **Путин: расширение НАТО - вопрос безопасности
России на стратегическую перспективу.** Retrieved from
<https://tass.ru/politika/13147197>.

ชาวจีนอพยพใหม่ ในภาคอีสาน : สถานการณ์ แรงจูงใจ และการประกอบอาชีพ*

กุลนรี นุกิจรังสรรค์**

บทคัดย่อ

ชาวจีนอพยพใหม่หมายถึงชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพออกนอกประเทศหลังจีนปฏิรูปและเปิดประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ.1978 โดยมีการตั้งถิ่นฐานในประเทศปลายทางอย่างถาวรหรือกึ่งถาวร ชาวจีนกลุ่มนี้อพยพออกมาเพื่อแสวงหาโอกาสและคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ในไทยมีชาวจีนอพยพใหม่เข้ามาตั้งถิ่นฐานจำนวนมากกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ ขณะที่ชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานส่วนมากอพยพเข้ามาด้วยปัจจัยโอกาสทางเศรษฐกิจ สภาพสังคมวัฒนธรรมของภาคอีสานและความสัมพันธ์ไทย-จีนเป็นหลัก ซึ่งบทบาทและการเคลื่อนไหวของชาวจีนกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะส่งผลกระทบต่อไทยในระยะยาว เพราะมีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจและทรัพยากรในท้องถิ่น การศึกษาเรื่องชาวจีนอพยพใหม่จึงมีความสำคัญ บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ แรงจูงใจในการอพยพ และการประกอบอาชีพของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน

คำสำคัญ: ชาวจีนอพยพใหม่ ชาวจีนโพ้นทะเล ความสัมพันธ์ไทย-จีน การย้ายถิ่น

* บทความวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ความเห็นในบทความนี้เป็นของผู้วิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป

**หน่วยปฏิบัติการวิจัยการศึกษา ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

New Chinese Immigrant in the Northeastern Part of Thailand: Situation, Migration Motivation, and the Occupations

Kulnaree Nukitrangsan*

Abstract

New Chinese immigration refers to the mainland Chinese who migrated from China after the reform and opening up policy of 1978. They may seek permanent or semi-permanent residencies in their host countries. Their reason of migration is to pursue their economic opportunities and well-being. In Thailand, there are a number of new Chinese immigrants in almost every part of the country. Those who decided to migrate to the northeastern part of Thailand mostly took economic, social, and local cultural factors and Thailand-China relations as a whole into their consideration of migrating and settling. The roles and the movement of these new Chinese immigration will certainly have a long-term impact for Thailand. Consequently, the study of the new Chinese immigration is increasingly necessary. This research article aims to explore the situation, migration motivation, and the occupations of new Chinese immigrants in the northeastern part of Thailand.

Keywords: New Chinese immigrants, overseas Chinese, Thailand-China relations, migration

*Researcher, Chinese Studies Center, Institute of Asia Studies, Chulalongkorn University

1. บทนำ

“ชาวจีนอพยพใหม่” ตรงกับภาษาจีนว่า “ซินอีหมิน (Xinyimin: 新移民)” มีความหมายโดยกว้างหมายถึง ชาวจีนที่อพยพออกนอกประเทศจีนหลังจากจีนปฏิรูปและเปิดประเทศ ส่วนใหญ่เป็นการอพยพเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ในเชิงประวัติศาสตร์ ชาวจีนอพยพใหม่เริ่มอพยพสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วในทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือหลังจีนเปิดประเทศ (ประมาณช่วงปี ค.ศ.1978) แต่ก็มีบางส่วนอพยพสู่ประเทศที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูง เช่น ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย รัสเซีย ส่วนการอพยพสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดขึ้นอย่างจริงจังตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา โดยแรกเริ่มจะอพยพมาไทยและฟิลิปปินส์ แล้วจึงเริ่มอพยพไปยังประเทศอื่นๆ อาทิ สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซียในภายหลัง (สักรินทร์ นิยมศิลป์, 2555) ทั้งนี้ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏเด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะหลังปี ค.ศ. 2000 ซึ่งเป็นผลพวงจากการออกนโยบายต่างๆ และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก (WTO) ของจีน หากนับตั้งแต่จีนเปิดประเทศถึงปี ค.ศ.2013 มีชาวจีนอพยพใหม่อพยพออกนอกประเทศกว่า 9 ล้านคน ซึ่งถือได้ว่าเป็นคลื่นกระแสนี้ใหม่ที่เปี่ยมประโยชน์กับตนเอง (Hong Liu และ Els van Dongen, 2016)

ที่ผ่านมาทั้งในและนอกประเทศจีนยังมีข้อถกเถียงกันอยู่มากเกี่ยวกับการให้นิยามของชาวจีนอพยพใหม่ ขอบเขตด้านกลุ่มคน นักวิชาการบางส่วนนับเฉพาะชาวจีนแผ่นดินใหญ่ บางส่วนนับรวมทั้งชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ไต้หวันฮ่องกงและมาเก๊า ขอบเขตด้านช่วงเวลาในการอพยพ นักวิชาการบางส่วนนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1978 บางส่วนนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1980 แต่ก็มีบางส่วนนับเฉพาะช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาเท่านั้น ขอบเขตด้านระยะเวลาในการอพยพ นักวิชาการบางส่วนนับชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นเวลา 6 เดือนขึ้นไป บางส่วนนับเฉพาะผู้ที่มาลงหลักปักฐานถาวรเท่านั้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นิยามที่ได้รับการยอมรับและใช้กันแพร่หลายสุดคือชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพออกนอกประเทศหลังจีนเปิดประเทศ (Chen, 2008, 72) ดังนั้น บทความนี้จึงได้กำหนดนิยามของชาวจีนอพยพใหม่สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไว้ดังนี้

“ชาวจีนอพยพใหม่” หมายถึงชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพออกนอก

ประเทศหลังจีนปฏิรูปและเปิดประเทศ (ตั้งแต่ปี ค.ศ.1978 เป็นต้นมา) โดย
มีสนใจว่าชาวจีนเหล่านั้นปัจจุบันจะถือสัญชาติใด อาจถือสัญชาติจีนหรือเปลี่ยน
สัญชาติไปแล้วก็ได้ หากแต่มีการตั้งถิ่นฐานในประเทศปลายทางอย่างถาวรหรือกึ่ง
ถาวรล้วนถือเป็นชาวจีนอพยพใหม่ทั้งสิ้น”

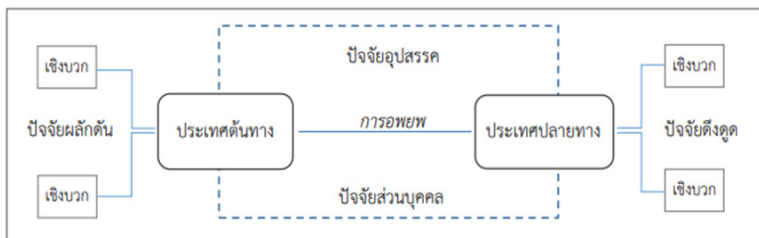
อย่างไรก็ดี นักวิชาการจำนวนมากยังเห็นว่าชาวจีนอพยพใหม่มีลักษณะ
สำคัญคือ มีความหลากหลายกว่าชาวจีนโพ้นทะเลทั้งในแง่ของภูมิลำเนาต้นทาง เพศ
การศึกษา การประกอบอาชีพ เป้าหมายการอพยพ อีกทั้งยังเป็นผู้แสดงสำคัญในการ
เผยแพร่วัฒนธรรมจีนในประเทศปลายทางด้วย

สำหรับสถานการณ์ในประเทศไทยชาวจีนอพยพใหม่ประกอบด้วยชาวจีน
หลากหลายกลุ่ม ที่ผ่านมายังไม่มีหน่วยงานใดทำการสำรวจจำนวนชาวจีนอพยพใหม่
ในไทยไว้อย่างเป็นทางการ แต่มีการคาดการณ์กันว่าก่อนเกิดการแพร่ระบาดของ
โควิด-19 น่าจะมีชาวจีนอพยพใหม่ในไทยทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายจำนวน
หลายแสนคน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ Zhuang และ Wang (2010) ที่ระบุว่าใน
ปี ค.ศ.2006 มีชาวจีนอพยพใหม่ในไทยจำนวนประมาณ 3.5-4 แสนคน ทั้งนี้ ชาว
จีนเหล่านั้นนิยมตั้งถิ่นฐานในจังหวัดใหญ่ที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง เช่น
ภูเก็ต เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ชลบุรี แต่ก็มีชาวจีนอีกจำนวนไม่น้อยเลือกที่จะตั้งถิ่นฐาน
ในเมืองเล็ก ด้วยพอใจต่อบรรยากาศและสภาพแวดล้อมหรือเล็งเห็นถึงโอกาสบาง
ประการ ด้วยเหตุนี้จึงมีชาวจีนอพยพใหม่กระจายตัวอยู่ในทุกภูมิภาคของไทย ซึ่ง
การเคลื่อนไหวของชาวจีนอพยพใหม่เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของชาวจีน
โพ้นทะเลในไทย การเข้ามาของชาวจีนอพยพใหม่มิใช่การเคลื่อนย้ายแรงงานดังเช่น
ในอดีต แต่เป็นการเข้ามาด้วยวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ยิ่งไปกว่านั้นการเคลื่อนไหว
ของชาวจีนกลุ่มนี้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจ สังคม และในระยะยาวมีโอกาสส่ง
ผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศได้ด้วย บทควมวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ
ศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน 3 ประเด็น คือ 1) สถานการณ์ของชาว
จีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน 2) แรงจูงใจในการตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน และ 3) การ
ประกอบอาชีพของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน ซึ่งผลการศึกษานี้จะช่วยชี้ให้เห็น
ถึงสถานการณ์ บทบาทและการเคลื่อนไหวของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน ซึ่ง
ภาคอีสานกำลังมีบทบาทมากขึ้นในฐานะที่เป็นประตูเชื่อมระหว่างจีนกับอาเซียน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังมีการเปิดใช้รถไฟจีน-ลาว บทบาทของภาคอีสานของไทยยิ่งทวีคูณขึ้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษามาก่อน

2. กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ในบทความนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดปัจจัยการย้ายถิ่นในการอธิบายถึงแรงจูงใจของชาวจีนอพยพใหม่ที่อยู่พหุภาคอีสาน โดยเลือกใช้แนวคิดของ Everett S.Lee ที่เสนอว่าการย้ายถิ่นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยในลักษณะถาวรหรือกึ่งถาวร โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) เป็นปัจจัยที่พิจารณาถึงเงื่อนไขของถิ่นฐานต้นทางของผู้อพยพซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลในเชิงลบ เช่น ความยากจน สถานะทางสังคม อัตราการเติบโตของประชากรสูง เป็นต้น ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) เป็นปัจจัยที่พิจารณาถึงเงื่อนไขของถิ่นฐานปลายทางของผู้อพยพซึ่งเป็นปัจจัยเชิงบวก เช่น ระบบสวัสดิการสังคม สภาพความเป็นอยู่ อัตราค่าจ้าง เป็นต้น ปัจจัยอุปสรรค (Intervening Obstacles) เป็นปัจจัยที่เป็นตัวแปรซึ่งก่อให้เกิดผลในเชิงลบต่อการอพยพย้ายถิ่น เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ภาษา วิถีชีวิต เป็นต้น และปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) (อุษามาศ เสียมภักดี, 2562) ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล เช่น อายุ การศึกษา เครือข่ายทางสังคม เป็นต้น

แผนภาพอธิบายกรอบแนวคิดปัจจัยผลักดันและดึงดูด

3. วิธีวิจัย

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการทบทวนเอกสาร (Documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ชาวจีนอพยพใหม่ในจังหวัดขอนแก่น อุดรธานี มหาสารคามและนครราชสีมาจำนวน 17 ราย โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นชาวจีนแผ่นดินใหญ่ที่อพยพมาไทยหลังปี ค.ศ.1978 และมีการตั้งถิ่นฐานในไทยอย่างถาวร¹ หรือกึ่งถาวร² นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้สำรวจชุมชน ลักษณะการอยู่อาศัย และสังกัดกิจกรรมของชาวจีนอพยพใหม่ใน 4 จังหวัดดังกล่าวด้วย การเก็บข้อมูลภาคสนามดำเนินการโดยใช้ภาษาจีน ใช้ระยะเวลาในช่วงเดือนกันยายน ค.ศ.2019 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ.2020 อนึ่ง การลงพื้นที่ภาคสนามมีความจำเป็นต้องหยุดดำเนินการชั่วคราวในช่วงต้นปี ค.ศ.2020 เนื่องจากเกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ระลอกแรกในประเทศไทย

การคัดเลือกและการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball sampling) โดยอาศัยเครือข่ายในพื้นที่ภาคอีสานซึ่งมีทั้งชาวไทยท้องถิ่นและชาวจีนในพื้นที่ในการแนะนำให้รู้จักกับชาวจีนอพยพใหม่ โดยมีการพูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัยก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นจึงมีการแนะนำชาวจีนอพยพใหม่คนอื่นๆ ให้รู้จักต่อไปเป็นทอดๆ การสัมภาษณ์เชิงลึกดำเนินการในรูปแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยใช้คำถามปลายเปิด นอกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแล้ว ผู้วิจัยยังทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) ด้วยการร่วมกิจกรรมกับชาวจีนอพยพใหม่ เช่น รับประทานอาหารร่วมสังสรรค์ ส่องดูที่พัก เยี่ยมชมร้านค้าและกิจการของชาวจีนอพยพใหม่ เป็นต้น

เหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาและลงพื้นที่ใน 4 จังหวัดดังกล่าวเนื่องจากขอนแก่นเป็นจังหวัดศูนย์กลางของภาคอีสานที่มีสถานกงสุลใหญ่จีนฯ ตั้งอยู่ จึงสันนิษฐานในเบื้องต้นว่าขอนแก่นน่าจะมีชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่หรือมีกิจกรรมของชาวจีนเกิดขึ้นประมาณหนึ่ง ขณะที่จังหวัดอื่นๆ อย่างมหาสารคาม อุดรธานี นครราชสีมาก็เป็นจังหวัดรอบข้างที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ มีชาวจีนเข้ามาลงทุนจัดตั้งโรงงานและ

1 การตั้งถิ่นฐานในไทยถาวร หมายถึง การตัดสินใจแน่วแน่ว่าจะไม่อพยพกลับจีนหรือโยกย้ายถิ่นฐานไปยังประเทศอื่นอีก

2 การตั้งถิ่นฐานในไทยกึ่งถาวร หมายถึง ยังไม่มีกำหนดอพยพกลับจีนหรือโยกย้ายถิ่นฐานไปประเทศอื่นอีกในระยะเวลาอันใกล้

ทำการค้าอยู่จำนวนหนึ่งหนึ่ง หลังจากได้ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิแล้วผู้วิจัยจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่อธิบายในข้อ 2 แล้วจึงนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการพรรณนา

ในส่วนของการจำกัดและข้อได้เปรียบของการศึกษา การศึกษาค้นครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการวิจัย การลงพื้นที่แต่ละครั้งผู้วิจัยต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ อีกทั้งต้องรอช่วงเวลาให้ผู้ให้ข้อมูลสะดวกว่างเว้นจากการทำงาน ทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้เพียง 4 จังหวัด นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโควิด-19 ยังเป็นอุปสรรคสำคัญ ทำให้ไม่สามารถลงพื้นที่ภาคสนามได้ตามกำหนดการ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อได้เปรียบซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานวิจัยในเรื่องของภาษา ผู้วิจัยสามารถสื่อสารภาษาจีนกลางได้ ทำให้สามารถสื่อสารกับผู้ให้ข้อมูลได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านล่าม และสามารถเข้าถึงเอกสารข้อมูลต่างๆ ที่เป็นภาษาจีนได้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความลึกซึ้ง

4. ผลการศึกษา

4.1 ชาวจีนโพ้นทะเลในภาคอีสาน

“ภาคอีสาน” หรือ “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ตั้งอยู่บนที่ราบสูงทางตะวันออกเฉียงเหนือ มีขนาดพื้นที่คิดเป็นหนึ่งในสามของประเทศ ถือเป็นภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดของไทย ทางเหนือและตะวันออกของภาคอีสานติดกับประเทศลาวโดยมีแม่น้ำโขงกั้นกลาง ส่วนทางทิศใต้มีพรมแดนติดกับประเทศกัมพูชา ด้านประชากรภาคอีสานมีประชากร 21 ล้านคนหรือนับเป็นหนึ่งในสามของประเทศ ถือเป็นภูมิภาคที่มีประชากรมากที่สุดและมีความหนาแน่นของประชากรมากเป็นอันดับสองรองจากภาคกลาง

ชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสานมีทั้งชาวจีนอพยพเก่าและชาวจีนอพยพใหม่ ชาวจีนอพยพเก่าในที่นี้คือชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นเก่าหรือเหล่าหัวเฉียว (老华侨) หมายถึงชาวจีนที่อพยพออกนอกจีนไปตั้งถิ่นฐานยังต่างประเทศอย่างถาวร โดยอพยพก่อนจีนปฏิรูปและเปิดประเทศ กล่าวคือก่อนปี ค.ศ.1978 ส่วนใหญ่อพยพเพราะหนีภัยสงครามและความลำบากภายในประเทศ โดยยอมที่จะไปเสี่ยงชีวิตดาบหน้า ชาวจีนอพยพเก่าเริ่มต้นชีวิตใหม่จากศูนย์ดังคำกล่าวที่ว่ามาแบบ

เสียเงินหมอนใบ ไม่มีทรัพย์สินเงินทองติดตัวมา แต่อาศัยความขยันและอดทนเป็นสำคัญจึงประสบความสำเร็จในชีวิต ชาวจีนกลุ่มนี้เมื่ออพยพเข้ามาจะระแวงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพที่ใช้แรงงาน เช่น กรรมกรแบกหาม (จับกัง) คนลากรถสามล้อ เป็นต้น แล้วจึงได้เข้ามาเป็นหัวหน้าหรือขยับขยายมาทำกิจการของตนเองในภายหลัง จากการศึกษาเอกสารพบว่า ชาวจีนอพยพเก่าเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาโดยส่วนมากอพยพมาจากตอนใต้ของจีนเพื่อมาทำการค้า กระทั่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวจีนอพยพเก่าได้อพยพเข้าสู่ภาคอีสานด้วยสาเหตุหลายประการ อาทิ อพยพตามคำชวนของเครือญาติ อพยพเพื่อสร้างฐานะ เป็นต้น การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพรุ่นเก่าส่งผลให้เศรษฐกิจท้องถิ่นเติบโต มีการนำวิทยาการใหม่มาสู่ท้องถิ่นซึ่งถือเป็นเรื่องแปลกใหม่ในสมัยนั้น (นาริรัตน์ ปรีสุทธิภูมิพร, 2546)

ปัจจุบันมีชาวจีนอพยพเก่าตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานในหลายจังหวัด เช่น นครราชสีมา ขอนแก่น เลย อุดรธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม อุบลราชธานี หนองคาย เป็นต้น ส่วนมากเป็นชาวจีนแต้จิ๋วและชาวจีนแคะที่อพยพมาจากตอนใต้ของจีน ยึดอาชีพด้านการค้าเป็นหลัก ชาวจีนอพยพเก่าเหล่านี้อยู่ไทยมาเป็นระยะเวลานาน วิถีชีวิตมีการหลอมรวมวัฒนธรรมไทย-จีน สมรสกับคนไทย มีลูกหลานสืบทอดต่อมาหลายรุ่นและเปลี่ยนสถานะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนไปแล้ว

4.2 สถานการณ์ชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน

ถึงแม้ภาคอีสานจะมีพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดในไทย แต่ชาวจีนอพยพใหม่ที่ตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานกลับมีจำนวนน้อย อีกทั้งยังไม่มีการรวมตัวเป็นชุมชนจนเห็นได้ชัดดังจังหวัดอื่น เช่น กรุงเทพฯ มีถนนประชากรชาวจีนบำเพ็ญในเขตห้วยขวางเป็นศูนย์กลางชาวจีนอพยพใหม่ เชียงใหม่ที่มีถนนนิมมานเหมินท์เป็นย่านการค้าสำคัญของชาวจีนอพยพใหม่³ เป็นต้น จากการสำรวจข้อมูลเอกสารพบว่าที่ผ่านมายังไม่มีหน่วยงานใดทำการสำรวจจำนวนชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานไว้อย่างเป็นทางการ แม้กระทั่งสถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยและสถานกงสุลใหญ่จีนประจำจังหวัดขอนแก่นก็ไม่ได้มีการสำรวจหรือ

3

นับแต่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ชาวจีนอพยพใหม่ที่ทำการค้าอยู่บนถนนประชากรชาวจีนบำเพ็ญและถนนนิมมานเหมินท์ ได้เลิกกิจการ เดินทางกลับจีนไปมากกว่าครึ่งของจำนวนทั้งหมด

จัดทำทะเบียนไว้ ทั้งนี้ จำนวนชาวจีนอพยพใหม่กลุ่มนี้ยากที่จะทำการสำรวจหรือประเมินได้ เนื่องจากชาวจีนกลุ่มนี้มีการเคลื่อนไหวยุ่ตลอดเวลา บางส่วนเดินทางไปๆ กลับๆ ระหว่างจีน ไทย และลาว บางรายที่มีการกระทำที่ผิดกฎหมายมักจะคบหาแต่กับพรรคพวกตนเอง ไม่เปิดเผยตัวตนหรือให้ข้อมูลกับหน่วยงานใดๆ

หากเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ของไทยจะเห็นได้ชัดว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานมีจำนวนน้อยกว่ามาก เข้าใจได้ว่าเพราะภาคอีสานมีโอกาสทางเศรษฐกิจน้อย หากจะเข้ามาเพื่อลงทุนหรือทำการค้า ภาคอีสานมีความเหมาะสมเฉพาะกับธุรกิจบางประเภทเท่านั้น กอปรกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และบรรยากาศของภาคอีสานก็ไม่โดดเด่นนัก ภูมิประเทศแห้งแล้งและเป็นที่ราบสูง ความเป็นเมืองจำกัดอยู่แค่บางจังหวัดจึงไม่ดึงดูดใจเท่ากับภูมิภาคอื่นๆ จากการสำรวจผู้วิจัยพบว่าชาวจีนอพยพใหม่นิยมตั้งถิ่นฐานในขอนแก่นมากที่สุด เนื่องจากขอนแก่นมีภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ใจกลางของภาคอีสานใกล้กับภาคกลาง มีสนามบินและมีความเจริญกระจายทั่วทั้งจังหวัด อีกทั้งยังตั้งอยู่บนเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก-ตะวันตก หรือ (East-West Economic Corridor: EWEC) ซึ่งเป็นประตูเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนของประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงด้วย นอกเหนือจากขอนแก่นแล้ว ชาวจีนอพยพใหม่ยังกระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่างๆ เช่น อุดรธานี อุบลราชธานี นครราชสีมา หนองคาย มุกดาหาร นครพนม โดยเฉพาะอุดรธานี อุบลราชธานี นครราชสีมา นั้นเป็นจังหวัดใหญ่ที่มีความเจริญ การคมนาคมสะดวก มีสนามบิน สามารถทำการค้าได้ จึงดึงดูดให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากกว่าจังหวัดอื่นในภาคอีสาน บางส่วนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อใช้ชีวิต บางส่วนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำธุรกิจ การค้า การลงทุน ขณะที่จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร นครพนมนั้นเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดกับลาวจึงเป็นเสมือนประตูในการนำเข้าส่งออกสินค้าจีน-ไทย จึงมีชาวจีนอพยพใหม่บางส่วนเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อทำการค้าบริเวณชายแดนไทย-ลาว ยิ่งโดยเฉพาะตั้งแต่ปี ค.ศ.2015 ที่รัฐบาลไทยและจีนลงนามความร่วมมือในการก่อสร้างรถไฟความเร็วสูงเส้นทางกรุงเทพฯ-หนองคาย ซึ่งจะเชื่อมต่อไปยังจีนผ่านทางลาวได้ ยิ่งทำให้พื้นที่บริเวณชายแดนภาคอีสานของไทยมีความสำคัญยิ่งขึ้น จึงมีชาวจีนบางส่วนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานมี

ภูมิลาเนาที่หลากหลายกว่าชาวจีนอพยพเก่าที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน ส่วนมากอพยพมาจากมณฑลยูนนานและเขตปกครองตนเองกวางสีทางตอนใต้ของจีน ซึ่งชาวจีนกลุ่มนี้ไม่มีความสัมพันธ์กับชาวจีนอพยพเก่าที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน สะท้อนให้เห็นพลวัตของการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภาคอีสานที่เปลี่ยนแปลงไป

4.3 แรงจูงใจในการตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

เป็นที่ทราบกันว่าภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีประชากรมากที่สุดและประสบปัญหาความยากจนมากที่สุดในไทย เมื่อพิจารณาความน่าสนใจของภาคอีสานโดยเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นของไทยจะเห็นได้ว่าภาคอีสานมีปัจจัยดึงดูดชาวต่างชาติน้อยกว่าหลายประการ อาทิ ทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่หลากหลายและไม่โดดเด่น ภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงทำให้การทำการเกษตรมีข้อจำกัด สภาพอากาศแห้งแล้ง ฯลฯ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าเหตุใดชาวจีนอพยพใหม่จึงเลือกตั้งถิ่นฐานในภาคอีสาน

จากการศึกษาพบว่าแรงจูงใจในการตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของชาวจีนอพยพใหม่มีหลายประการและมีลักษณะที่แตกต่างจากแรงจูงใจในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอื่นๆ ของไทย อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการอพยพซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) **แรงจูงใจด้านที่ตั้ง ลักษณะของเมืองเหมาะสมกับการทำการค้าและการลงทุน** เนื่องจากชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานส่วนหนึ่งเป็นผู้ประกอบการอพยพเข้ามาเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในกลุ่มที่เข้ามาตั้งโรงงานต่างเล็งเห็นว่าภาคอีสานตั้งอยู่บนภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม สามารถเดินทางและขนส่งสินค้าระหว่างจีน ไทย และประเทศอื่นๆ ในอาเซียนได้สะดวกทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ นอกจากนี้ถึงแม้ประเทศอื่นๆ ใกล้เคียง เช่น เวียดนาม ลาว กัมพูชา จะมีนโยบายด้านการค้าการลงทุนที่ผ่อนปรนกว่าไทยเพื่อดึงดูดให้ชาวจีนเข้าไปลงทุน แต่ชาวจีนเหล่านั้นก็ยังเลือกมาลงทุนในไทย เพราะลักษณะของเมืองมีความเจริญกว่า โครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนา สามารถเข้ามาดำรงชีวิตได้อย่างสุขสบาย

2) **แรงจูงใจด้านนโยบายการค้าการลงทุนและภาพลักษณ์ของไทย** ในภูมิภาคอาเซียนมีหลายประเทศที่ชาวจีนนิยมเข้าไปทำการค้าและลงทุน แต่ไทยเป็น

ตัวเลือกอันดับต้นๆ ของนักธุรกิจและนักลงทุนจีนเพราะไทยมีนโยบายการค้าการลงทุนที่เปิดกว้างและยืดหยุ่นเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กับชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน อีกทั้งยังมีสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) ให้ความช่วยเหลือและให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ นอกจากนี้ ในบรรดาประเทศอาเซียนใกล้เคียงไทยถือเป็นประเทศที่มีภาพลักษณ์ดีและมีบทบาทโดดเด่นในภูมิภาคอาเซียน ทำให้ชาวจีนมีความเชื่อมั่นจึงอพยพเข้ามาเพื่อทำการค้าการลงทุนในไทย

3) แรงจูงใจด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ชาวจีนอพยพใหม่เข้ามาทำธุรกิจ การค้าและการลงทุนต่างเห็นว่าภาคอีสานมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ชาวจีนกลุ่มหนึ่งในจังหวัดอุดรธานีเข้ามาตั้งโรงงานแปรรูปไม้เพื่อผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ส่งกลับไปขายที่จีน เมื่อแรกเริ่มมีแค่เพียงหนึ่งโรงงาน ต่อมาได้ขยายขยายมีการชักชวนพรรคพวกเข้ามาลงทุนเพิ่ม กลายเป็นบริเวณดังกล่าวมีโรงงานแปรรูปไม้กระจุกตัวอยู่และยังมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอีก ชาวจีนเจ้าของโรงงานเหล่านี้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่าภาคอีสานมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ แต่คนไทยไม่ค่อยเห็นคุณค่าไม้ต่างๆ เช่น ไม้พะยุง ไม้ประดู่มีมูลค่าสูง คุณภาพดี ไม่สามารถหาได้ที่จีน อีกทั้งที่อุดรธานีก็อากาศดี มีความเป็นธรรมชาติ ค่าครองชีพถูกจึงเลือกมาตั้งโรงงานที่นี่ โดยปัจจุบันได้ขยายโรงงานใหญ่ขึ้น มีการนำเข้าเครื่องจักรมาจากจีน และมีการชักชวนเพื่อนฝูงชาวจีนในวงการค้าไม้ให้มาลงทุนแบบเดียวกัน

4) แรงจูงใจด้านวิถีชีวิต ชาวจีนอพยพใหม่บางส่วนพอใจที่จะตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานเพราะรักสงบ ชอบความเรียบง่าย ไม่ชอบความวุ่นวายในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะในกลุ่มชาวจีนที่ไม่ได้มาทำธุรกิจ การค้าและการลงทุน เหตุที่ตัดสินใจลงหลักปักฐานในภาคอีสานเพราะติดใจในความเรียบง่าย ความเป็นธรรมชาติ บ้านเมืองมีความปลอดภัยและมีชีวิตที่ไม่กดดันไม่ต้องแข่งขัน ซึ่งชาวจีนกลุ่มนี้จะไม่ชอบทำการค้า ไม่ทะเลาะทะเลาะกัน ดังเช่นที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวจีนอพยพใหม่ที่มีอาชีพสอนภาษาจีนทุกรายต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่าชอบภาคอีสานตรงที่สงบ ไม่วุ่นวาย ไม่คิดจะโยกย้ายไปที่อื่นและไม่คิดจะเปลี่ยนงาน พึ่งพอใจแล้วกับชีวิตในปัจจุบัน

5) แรงจูงใจด้านโอกาสในการเติบโตทางธุรกิจ ถึงแม้ว่าภาคอีสานจะมีความเจริญและการเติบโตทางเศรษฐกิจน้อยกว่าภูมิภาคอื่นๆ และไม่สามารถทำรายได้ได้เป็นกอบเป็นกำ แต่ชาวจีนอพยพใหม่ต่างเห็นว่าอย่างไรเศรษฐกิจของภาค

อีสานก็ยังเติบโตได้อยู่ คนส่วนใหญ่มุ่งเป้าไปที่เมืองใหญ่ตลาดใหญ่โดยมองข้ามภาคอีสานไปทำให้ภาคอีสานมีการแข่งขันไม่สูง กล่าวได้ว่าภายใต้ความเจียบๆ เรื่อยๆ นั้น ยังมีโอกาสซ่อนอยู่ นอกจากนี้ ในอนาคตภาคอีสานยังจะมีบทบาทสำคัญขึ้นจากการที่จีนและอาเซียนเชื่อมโยงกัน ทำให้ชาวจีนอพยพใหม่มีความหวังว่าจะมีโอกาสต่างๆ เข้ามามากขึ้น

6) แรงจูงใจด้านสังคมวัฒนธรรมและความปลอดภัย ภาคอีสานถือว่า มีวัฒนธรรมที่ไม่ต่างจากจีนมากนัก อยู่ในระดับที่ชาวจีนสามารถเรียนรู้และปรับตัวได้ ทั้งในเรื่องขนบธรรมเนียม อาหารการกินและวิถีชีวิต นอกจากนี้ ชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานต่างรู้สึกไปในแนวทางเดียวกันว่าคนอีสานท้องถิ่นมีความเป็นมิตร จริงใจ มีน้ำใจ จิตใจดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่กีดกันคนต่างชาติ ซึ่งชาวจีนอพยพใหม่หลายรายมองว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไทยมีศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะในภาคอีสานศาสนายังคงมีอิทธิพลต่อสังคมท้องถิ่นมาก ทำให้คนมีความยำเกรงต่อการทำบาป ไม่กล้าทำผิด สังคมจึงน่าอยู่และมีความปลอดภัย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่หาไม่ได้จากเมืองใหญ่และในประเทศจีน

7) แรงจูงใจด้านความสัมพันธ์ไทย-จีนที่แน่นแฟ้น ไทยและจีนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาตลอด ตั้งแต่อดีตสังคมไทยไม่เคยกีดกันชาวจีน ในแง่ประวัติศาสตร์ไทยและจีนไม่เคยมีเรื่องบาดหมางหรือทำสงครามต่อกัน ทศนคติของชาวจีนและไทยจึงต่างมองกันเหมือนพี่น้อง ด้วยความสัมพันธ์อันดีเช่นนี้จึงก่อให้เกิดความสบายใจและความไว้วางใจต่อกันและนำมาซึ่งความร่วมมือด้านต่างๆ ที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ อาทิ ความร่วมมือในการก่อสร้างรถไฟความเร็วสูงเส้นทางกรุงเทพฯ-หนองคาย ซึ่งจะนำมาซึ่งโอกาสต่างๆ ส่งเสริมให้ภาคอีสานมีบทบาทโดดเด่นขึ้น

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่าแรงจูงใจในการเลือกตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานมีหลายปัจจัยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการอพยพ กลุ่มที่ต้องการมาทำการค้า มีปัจจัยดึงดูดจากเรื่องที่ตั้ง ทรัพยากร โอกาสทางเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสำคัญ ส่วนกลุ่มที่เข้ามาอยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพอื่น มีปัจจัยดึงดูดจากเรื่องสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตในท้องถิ่น ความถูกจริต และความพึงพอใจเป็นสำคัญ แต่ทว่าทั้งสองกลุ่มมีปัจจัยผลักดันในการอพยพออกนอกประเทศเหมือน

กัน ก็คือการต้องการหลีกเลี่ยงความกดดันการแข่งขันในประเทศทั้งในมิติเศรษฐกิจ และสังคม และการต้องการโอกาสและชีวิตที่ดีกว่าเดิม

4.4 การประกอบอาชีพของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสาน

จากการศึกษาพบว่าอาชีพของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานมิได้มีความหลากหลายนัก สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1) **ผู้ประกอบการ** คือ ชาวจีนที่เป็นเจ้าของกิจการ มีการจัดตั้งธุรกิจเป็นของตนเอง บริหารจัดการและแบกรับความเสี่ยงเอง ในภาคอีสานมีผู้ประกอบการจีนปรากฏให้เห็นในหลายภาคธุรกิจ ส่วนมากเป็นธุรกิจขนาดเล็กถึงกลาง (ใช้เงินลงทุนไม่เกิน 200 ล้านบาท)

1.1) **ลงทุนจัดตั้งโรงงาน** – จากการลงพื้นที่ภาคสนามผู้วิจัยพบว่าชาวจีนอพยพใหม่หลายรายเข้ามาลงทุนจัดตั้งโรงงานในภาคอีสาน เช่น โรงงานพลาสติก โรงงานแปรรูปไม้ โรงงานแปรรูปอาหาร เป็นต้น แต่ละโรงงานมีลูกจ้างประมาณ 30-50 คน ซึ่งลูกจ้างส่วนใหญ่เป็นคนไทยท้องถิ่น ผู้ประกอบการโรงงานเหล่านี้ใช้งบประมาณในการลงทุนตั้งแต่หลักสิบล้านจนถึงหลักร้อยล้านบาท ซึ่งผู้ประกอบการแต่ละรายล้วนมีข้อมูลที่น่าสนใจ เช่น

ชาวจีนอพยพใหม่ในจังหวัดนครราชสีมารายหนึ่งเข้ามาตั้งโรงงานผลิตขวดพลาสติกในเขตอุตสาหกรรมสุรนารี สาเหตุที่เลือกเข้ามาตั้งโรงงานที่นครราชสีมาเนื่องจากนครราชสีมาอยู่ใจกลางภาคอีสาน มีความเจริญ ขนส่งสินค้าสะดวก โรงงานของชาวจีนแห่งนี้ผลิตขวดพลาสติกจำหน่ายในไทยและผลิตขายให้กับกัมพูชาและลาวด้วย ซึ่งเครื่องจักรและเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตทั้งหมดนำเข้าจากจีน โรงงานของผู้ให้ข้อมูลรายนี้จ้างลูกจ้างคนไทยท้องถิ่นทั้งหมด ยกเว้นเพียงแต่วิศวกรที่เป็นชาวจีน เนื่องจากเครื่องจักรและเทคโนโลยีที่เป็นของจีนจึงไม่สามารถใช้วิศวกรชาวไทยได้ (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16, สัมภาษณ์ , 28 มิถุนายน 2563)

ชาวจีนอพยพใหม่อีกรายหนึ่งประกอบธุรกิจโรงงานแปรรูปไม้ โดยนำไม้พะยุงและไม้ประดู่มาแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์แบบจีน ผู้ให้ข้อมูลรายนี้บอกกับผู้วิจัยว่าไม้พะยุงและไม้ประดู่ที่ไทยคุณภาพดีและมีให้เลือกเยอะซึ่งไม่สามารถหาไม้แบบนี้ได้ในจีน ไม้เหล่านี้จะถูกนำมาแปรรูปเป็นเฟอร์นิเจอร์แบบจีน เช่น ชุดโต๊ะรับแขก

โดยจะผลิตตามออเดอร์ที่สั่งซื้อเข้ามาและส่งกลับไปขายที่จีนทางเรือ เครื่องจักรที่ใช้ทั้งหมดนำเข้ามาจากที่จีน ลูกจ้างในโรงงานเป็นคนไทยยกเว้นช่างแกะสลักที่เป็นคนจีน ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าต้องใช้คนจีนสอนให้คนไทยทำเพราะเฟอร์นิเจอร์เหล่านี้เป็นเฟอร์นิเจอร์แบบจีน ใช้เทคนิคการผลิตแบบจีนที่ไม่ใช้ตะปูแต่ใช้การตอกสลักแทนทั้งหมด อีกทั้งลวดลายแกะสลักก็เป็นศิลปะแบบจีนที่ช่างฝีมือคนไทยไม่สามารถทำได้ เฟอร์นิเจอร์แต่ละชิ้นจึงใช้เวลาทำนานและราคาสูงมาก แต่ก็เป็นที่ต้องการในหมู่คนจีนที่มีฐานะ ซึ่งเฟอร์นิเจอร์แต่ละชุดที่ผลิตขึ้นมาเน้นส่งกลับไปขายที่จีนเท่านั้น เพราะงานเฟอร์นิเจอร์แบบนี้ไม่เป็นที่นิยมในประเทศอื่น (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 15, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2562)

ชาวจีนอพยพอีกรายในขอนแก่นให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่า ตนเองนั้นทำธุรกิจแปรรูปอาหาร มีโรงงานอยู่ในขอนแก่นและขยายกิจการไปตั้งโรงงานที่สองอยู่ที่สมุทรสาคร และกำลังสร้างโรงงานที่สามอยู่ในสมุทรสาครเช่นเดียวกัน โดยโรงงานที่ขอนแก่นนั้นจ้างลูกจ้างเป็นคนไทยทั้งหมด แต่โรงงานที่สมุทรสาครลูกจ้างเกือบทั้งหมดเป็นชาวเมียนมา มีเพียงฝ่ายบัญชีและผู้ช่วยของตนเท่านั้นที่เป็นคนไทย เนื่องจากงานที่สมุทรสาครเป็นงานแปรรูปอาหารสด ซึ่งมีกลิ่นเหม็น มีเพียงแรงงานชาวเมียนมาเท่านั้นที่ทนกลิ่นและลุยงานได้ (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6, สัมภาษณ์, 8 มีนาคม 2563)

เป็นที่น่าสนใจว่าชาวจีนอพยพใหม่หลายรายประกอบธุรกิจคนละประเภทกับตอนใช้ชีวิตอยู่ที่จีน เช่น ชาวจีนที่ประกอบธุรกิจโรงงานขวดพลาสติกในนครราชสีมา ก่อนหน้าที่จะอพยพมาไทยทำธุรกิจรับเหมาก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ เพิ่งมาเริ่มศึกษาเรื่องธุรกิจผลิตขวดพลาสติกเมื่อตอนที่เข้ามาดูแลตลาดในไทย เนื่องจากเห็นว่าธุรกิจผลิตขวดในไทยในเวลานั้นยังไม่มีมาก น่าจะยังสามารถเติบโตและทำรายได้ได้ดี หรือชาวจีนที่ประกอบธุรกิจโรงงานแปรรูปไม้ในอุดรธานี ขณะอยู่จีนก็ได้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับไม้แต่อย่างใด ผู้ให้ข้อมูลรายนั้นเป็นผู้ประกอบการโรงงานโคมไฟ แต่มีพรรคพวกเข้ามาลงทุนทำโรงงานไม้ในไทยแล้วเห็นว่าน่าสนใจจึงออกมาลงทุนบ้าง

1.2) *ทำการค้า* – ในภาคอีสานมีชาวจีนทำการค้าอยู่บ้าง แต่ไม่แพร่หลายเหมือนเชียงใหม่ ภูเก็ต หรือกรุงเทพฯ จากที่ผู้วิจัยได้สำรวจในจังหวัดขอนแก่น

อุดรธานี มหาสารคาม และนครราชสีมาพบว่า มีเพียงตลาดอุฟู่ที่ขอนแก่น และตลาดโม่เบ่ที่อุดรธานีเท่านั้นที่มีพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนทำการค้าอยู่เป็นกลุ่มก้อน แต่ก็ไม่ได้มากมายดังถนนประชาราษฎร์บำเพ็ญในกรุงเทพฯ หรือถนนนิมมานเหมินทร์ในเชียงใหม่ ที่ตลาดอุฟู่ในขอนแก่นมีพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนมาเปิดร้านขายผ้าผืนและเครื่องนอนอยู่เพียงแค่ 4-5 ร้านเท่านั้น นอกนั้นเป็นร้านของผู้ประกอบการชาวไทย ซึ่งตลาดค่อนข้างเงียบและซบเซามาก ส่วนที่ตลาดโม่เบ่ที่อุดรธานีนั้นมีการแยกโซนร้านค้าชาวจีนไว้ด้านใน พื้นที่นี้ถูกเรียกว่าตลาดจีน ตลาดจีนแห่งนี้เป็นแหล่งรวมร้านค้าของชาวจีน จำหน่ายสินค้าประเภทเครื่องนอน ผ้าผืน ถักทำ เครื่องหนาว แวนดา ซึ่งสินค้าทั้งหมดเป็นสินค้าที่นำเข้ามาจากจีน ผู้วิจัยได้ไปสำรวจตลาดแห่งนี้หลายครั้งต่างวันและเวลา พบว่าตลาดแห่งนี้ค่อนข้างเงียบ ไม่คึกคัก ร้านค้าหลายร้านตั้งชื่อร้านเป็นภาษาไทย จ้างลูกจ้างชาวไทย ดูภายนอกแทบไม่รู้ว่าเป็นเจ้าของเป็นชาวจีน ผู้วิจัยพบเพียงแค่ 1-2 ร้านเท่านั้นที่มีเจ้าของร้านชาวจีนนั่งเฝ้า ซึ่งลักษณะของเจ้าของร้านชาวจีนที่ผู้วิจัยพบยังคงวิถีชีวิตแบบจีนอย่างเห็นได้ชัด เช่น ไม่พูดภาษาไทย ตีมาจิ้นร้อน ดูละครจีนบนเว็บไซต์ Youku⁴ เป็นต้น

นอกเหนือจากที่กล่าวมา ยังมีชาวจีนอพยพใหม่ทำการค้าและประกอบธุรกิจประเภทอื่นๆ อีก เช่น ร้านขายผลไม้ ร้านขายอาหารทะเล ร้านขายอะไหล่รถยนต์ โรงเรียนสอนภาษาจีน ร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้าง มีผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งบอกแก่ผู้วิจัยว่าตนเองนั้นเคยเปิดร้านสุกี้ (หั่วกั่ว) และบึงย่าง (ชาวข้าว) สไตร์จีนที่ขอนแก่น ด้วย ซึ่งได้รับความนิยมพอสมควร แต่ธุรกิจติดขัดเนื่องจากปัญหาเรื่องการขอใบอนุญาตทำงานให้กับพ่อครัวที่เป็นชาวจีน สุดท้ายจึงเลิกกิจการไป (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4, สัมภาษณ์, 3 พฤศจิกายน 2562)

2) ครูสอนภาษาจีน เป็นอาชีพที่ปรากฏให้เห็นมากในทุกภูมิภาคของไทย รวมถึงภาคอีสานด้วย ซึ่งอาชีพนี้เป็นผลพวงมาจากการที่จีนมีบทบาทเพิ่มขึ้นในเวทีโลก ทำให้คนจำนวนมากตื่นตัวที่จะเรียนรู้เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับประเทศจีน การศึกษาภาษาจีนจึงเป็นกระแสที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนทำให้สถานศึกษาจำนวนมากบรรจุภาษาจีนเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน ความต้องการครูสอนภาษาจีนในไทยจึงทวีคูณตามมา หากย้อนไปเมื่อสิบกว่าปีก่อนคนไทยที่รู้ภาษาจีน

4 Youku คือเว็บไซต์และแอปพลิเคชันมือถือของจีนสำหรับชมคลิปวิดีโอ รายการวาไรตี้ ภาพยนตร์ ละคร ข่าว สารคดี ฯลฯ เป็นเว็บไซต์และแอปพลิเคชันประเภทเดียวกับ Youtube ที่ได้รับความนิยมมากในประเทศไทย

หรือเรียนจบด้านการสอนภาษาจีนยังมีจำนวนไม่มากดังเช่นในปัจจุบัน กอปรกับเงินต้องการผลักดันให้ภาษาจีนมีบทบาทมากขึ้นในเวทีนานาชาติ ความร่วมมือไทย-จีนในการนำเข้าครูสอนภาษาจีนของไทยและส่งออกครูสอนภาษาจีนภายใต้โครงการครูอาสาสมัคร⁵ ของจีนจึงเกิดขึ้นตามมา ซึ่งเมื่อครูสอนภาษาจีนเหล่านี้สิ้นสุดภาระหน้าที่กับโครงการครูอาสาฯ แล้วหลายรายยังคงประกอบอาชีพครูสอนภาษาจีนในไทยต่อ

หากพิจารณาจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามจะพบว่าชาวจีนอพยพใหม่ที่ประกอบอาชีพครูสอนภาษาจีนนั้น อพยพมาไทยในช่วงที่กระแสการเรียนการสอนภาษาจีนกำลังได้รับความนิยมเมื่อสิบกว่าปีก่อน ผู้ให้ข้อมูลบางรายเริ่มต้นชีวิตในไทยจากการเข้าร่วมโครงการครูอาสาฯ รุ่นแรกๆ และยึดอาชีพสอนภาษาจีนมาจวบจนปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งที่เป็นครูสอนภาษาจีนในมหาวิทยาลัยและในโรงเรียนมัธยม ผู้ให้ข้อมูลหลายรายบอกกับผู้วิจัยว่าพอได้มาอยู่เมืองไทยแล้วรู้สึกชอบเมืองไทย เพราะการใช้ชีวิตมีความกดดันน้อย คนไทยมีน้ำใจ จิตใจดี มีวิถีชีวิตสบายๆ ผู้ให้ข้อมูลบางรายบอกว่าเมืองไทยเปิดกว้างและมีอิสระกว่าจีนด้วยจึงทำให้อยากอยู่เมืองไทยต่อ นอกจากนี้ สามในสี่รายของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นครูสอนภาษาจีนได้แต่งงานกับคนไทย และลงหลักปักฐานในภาคอีสานอย่างถาวร

3) พนักงานบริษัท ชาวจีนอพยพใหม่ที่ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทในภาคอีสานมีปรากฏไม่มากเนื่องจากความต้องการแรงงานจีนในธุรกิจภาคเอกชนในภาคอีสานมีน้อย บริษัทที่ต้องการจ้างชาวจีนส่วนมากเป็นบริษัทของจีนหรือเป็นธุรกิจนำเข้าส่งออกที่เกี่ยวข้องกับจีนซึ่งมีไม่มาก นอกจากนี้ ถึงแม้ชาวจีนอพยพใหม่จะสามารถฟังพูดอ่านเขียนภาษาไทยได้เป็นอย่างดีไม่ต่างจากคนไทย แต่โอกาสที่จะทำงานในบริษัทไทยดังเช่นคนไทยมีน้อยกว่า เพราะหากบริษัทไทยทั่วไปต้องการจ้างชาวจีนเป็นพนักงานจะต้องขอใบอนุญาตทำงานให้ถูกต้องซึ่งมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก หรือแม้กระทั่งบริษัทหรือร้านค้าของจีนเองหากต้องการจ้างชาวจีนแต่บริษัทหรือร้านค้านั้นไม่ได้จดทะเบียนให้ถูกต้องก็ไม่สามารถขอใบอนุญาตทำงานให้กับ ลูกจ้างชาวจีนให้ถูกต้องตามกฎหมายได้ จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวจีน

⁵ โครงการครูอาสาชาวจีนเป็นโครงการที่กระทรวงศึกษาธิการของไทยร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนนานาชาติของจีน (Hanban: ฮั่นป๋าน) ในการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย โครงการนี้เกิดขึ้นเนื่องจากกระแสความนิยมเรียนภาษาจีนในไทยได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และไทยยังขาดแคลนครูผู้สอนภาษาจีน โดยมีแนวทางทางดำเนินงานคือ ส่งครูจีนมาช่วยสอน การส่งผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนาบุคลากรวิชาชีพครูภาษาจีน การให้ทุนฝึกอบรมแก่ครูไทย ตลอดจนการให้แบบเรียนเพื่อสอนในโรงเรียนเอกชน เป็นต้น (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

อพยพใหม่ที่เป็นพนักงานบริษัทในภาคอีสานเพียงแค่สามราย รายหนึ่งเป็นพนักงานบริษัทที่มีเจ้าของเป็นชาวจีน ส่วนอีกสองรายเป็นพนักงานธนาคารจีนสาขาในภาคอีสาน

4) นักศึกษา หากพิจารณาจากนิยามของชาวจีนอพยพใหม่ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นจะพบว่า นักศึกษาจีนในไทยไม่ถูกจัดว่าเป็นชาวจีนอพยพใหม่ เนื่องจากการเข้ามาของชาวจีนกลุ่มนี้เป็นการเข้ามาเพื่อศึกษาต่อเพียงชั่วคราว มิได้มีการลงหลักปักฐานในไทยอย่างถาวร แต่ในกรณีที่น่าทึ่งในภาคอีสานผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสองรายที่เป็นนักศึกษาให้เป็นชาวจีนอพยพใหม่เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลทั้งสองรายมีลักษณะการอยู่อาศัยในไทยแบบระยะยาวและไม่มีกำหนดกลับจีน

ผู้ให้ข้อมูลรายแรกเป็นนักศึกษาหญิงปัจจุบันศึกษาอยู่ที่ขอนแก่น เธอเล่าว่าครอบครัวเธอย้ายมาอยู่เมืองไทยตั้งแต่รุ่นปู่ โดยปู่ พ่อและญาติบางส่วนอยู่เมืองไทย ส่วนแม่และพี่น้องบางส่วนอยู่เมืองจีน ปู่และพ่อยึดอาชีพเปิดร้านขายวัสดุก่อสร้างอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนตัวเธอเองเพิ่งย้ายมาไทยเมื่อตอนอายุ 15 ปี เพื่อมาเรียนต่อระดับมัธยมที่ไทยและอยู่ไทยมาจนถึงปัจจุบัน ขณะที่เรียนมัธยมเธอเข้าเรียนโรงเรียนไทยในจังหวัดร้อยเอ็ดและเพิ่งเริ่มเรียนรู้ภาษาไทย ถึงแม้เธอจะไม่ชอบชีวิตในเมืองไทยเท่าใดนักแต่เธอก็วางแผนจะหางานทำในไทยไม่กลับจีน เพราะเธอรู้สึกว่าการแข่งขันสูงเกินไป ไม่รู้จะเริ่มต้นชีวิตในจีนอย่างไร อีกทั้งรู้สึกเคยชินกับชีวิตในไทยแล้ว (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2562) ส่วนผู้ให้ข้อมูลอีกรายเป็นนักศึกษาหญิงเช่นเดียวกัน เธอเพิ่งเรียนจบปริญญาตรีสาขาภาษาไทยจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน เธอสามารถใช้ภาษาไทยได้ในระดับดีเยี่ยม สามารถใช้คำแสลงต่างๆ ได้เหมือนคนไทย อีกทั้งยังมีกิริยามารยาทเรียบร้อย เธอวางแผนว่าจะศึกษาต่อระดับปริญญาโทในไทยและหางานทำไปด้วย เธอบอกกับผู้วิจัยว่าคิดจะอยู่ไทยไปเรื่อยๆ ไม่อยากกลับจีนเพราะเคยชินกับชีวิตที่นี่แล้ว (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3, สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2562)

ทั้งนี้ ชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานที่มีอาชีพนักศึกษามีให้เห็นจำนวนไม่มากนัก เพราะเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ ภาคอีสานมีสิ่งดึงดูดใจวัยรุ่นน้อยกว่าทั้งในแง่สภาพอากาศ สภาพแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงวิถีชีวิตของคนในภาคอีสานก็ไม่หวือหวา ทำให้ชาวจีนเลือกที่จะไปตั้งถิ่นฐานเพื่อการศึกษาในพื้นที่อื่น

เช่น เชียงใหม่ กรุงเทพฯ ภูเก็ต มากกว่า

5) ติดตามคู่สมรส การอพยพเข้ามาเพื่อติดตามคู่สมรสเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เพิ่งปรากฏไม่นานนัก และไม่เคยมีปรากฏในกลุ่มชาวจีนอพยพเก่ามาก่อน จากการลงพื้นที่ภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวจีนที่อพยพเข้ามาเพื่อติดตามคู่สมรสทั้งหมดเป็นเพศชาย ชายจีนเหล่านี้พบรักและแต่งงานกับหญิงไทย ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานคือภรรยาชาวไทยของพวกเขามีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอีสาน จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมเช่นนี้ทั้งไปการพบรักกันที่จีนแล้วย้ายกลับมาสร้างครอบครัวที่ไทย และพบรักกันที่ไทย (ภาคอีสาน) แล้วจึงลงหลักปักฐานอยู่ที่นั่นเลย

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการประกอบอาชีพของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานสะท้อนให้เห็นว่าชาวจีนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้หรือมีทักษะ ลักษณะการประกอบอาชีพจึงมิใช่การเป็นแรงงานที่ใช้กำลังกาย โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการที่มาพร้อมเงินทุน เนื่องจากภาคอีสานมีความเหมาะสมในการทำการค้า การลงทุนเพราะอยู่ใกล้แหล่งทรัพยากร สะดวกในการขนส่ง และมีพร้อมทั้งแรงงานส่วนอาชีพอื่นๆ เช่น มัคคุเทศน์เถื่อน ล่าม นายหน้า ฯลฯ ผู้วิจัยยังไม่พบในการเก็บข้อมูลครั้งนี้

5. อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานถือเป็นพัฒนาการที่น่าสนใจของชาวจีนโพ้นทะเลในไทย จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานส่วนมากเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนมากเป็นกลุ่มคนวัยทำงาน มิใช่วัยรุ่นนัเรียนหรือผู้เกษียณอายุ ในกลุ่มที่ประกอบอาชีพผู้ประกอบการ เช่น ค้าขายหรือทำธุรกิจ บางรายอาจจะไม่ได้มีการศึกษาสูงแต่มีเงินทุน โดยเฉพาะกลุ่มที่เพิ่งอพยพเข้ามาได้ไม่นานนักจะมีความพร้อมในการลงทุนและทำการค้ามากกว่า โดยส่วนใหญ่ชาวจีนอพยพใหม่จะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ มีฐานะมั่นคง เห็นได้ชัดจากวิถีชีวิตและกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ เช่น ที่พักมีบริเวณกว้างขวาง มีสระว่ายน้ำและสิ่งอำนวยความสะดวกครบครัน การมีแม่บ้านคอยดูแลความสะอาดและทำอาหาร การออกรอบตีกอล์ฟกับกลุ่มเพื่อนฝูง การใช้รถยนต์ราคาแพง

การให้บุตรศึกษาในโรงเรียนนานาชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานส่วนใหญ่ไม่มีสายสัมพันธ์กับชาวจีนอพยพรุ่นเก่า เส้นทางการอพยพเป็นการได้รับความช่วยเหลือหรือคำแนะนำจากชาวจีนอพยพใหม่ด้วยกันหรือด้วยช่องทางอื่น เมื่ออพยพมาแล้วไม่มีการไปมาหาสู่กับชาวจีนอพยพรุ่นเก่า อีกทั้งยังมีแนวคิดและวิถีชีวิตยังมีความต่างกัน ชาวจีนอพยพรุ่นเก่าจะมีการรวมตัวกันตามตระกูล (แซ่) หรือภูมิภาค และเมื่อตั้งตัวได้จะมีกิจกรรมที่ทำเพื่อสังคมร่วมกัน เช่น การจัดตั้งสมาคมหรือมูลนิธิต่างๆ ขณะที่ชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานจะมีลักษณะการอยู่อาศัยแบบต่างคนต่างอยู่มากกว่า การคบหาหรือการไปมาหาสู่กันจะเป็นเฉพาะในกลุ่มตัวเองเท่านั้น หรืออาจเป็นรวมกลุ่มตามกิจกรรมความสนใจ เช่น กลุ่มเล่นกีฬา กลุ่มนักรักบี้ มิได้รวมตัวกันตามตระกูลหรือภูมิภาคดังเช่นรุ่นเก่า ขณะที่ชาวจีนที่สมรสกับคนไทยจะมีการไปมาหาสู่กับญาติชาวไทยด้วย

ในส่วนวัตถุประสงค์ในการอพยพของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานนั้น มีความหลากหลายน้อยกว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอื่นๆ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานอพยพมาด้วยสองวัตถุประสงค์ใหญ่ คือ เพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่และเพื่อแสวงหาแหล่งพำนักใหม่ ชาวจีนที่อพยพมาเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจคือชาวจีนที่อพยพเข้ามาเพื่อทำการค้าการลงทุน ขณะที่ชาวจีนที่อพยพมาเพื่อแสวงหาแหล่งพำนักใหม่อพยพมาเพื่อใช้ชีวิตในไทย มีการลงหลักปักฐานระยะยาว บางส่วนอาจติดตามคู่สมรสมา บางส่วนอาจขึ้นขอใบสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบอีสาน อย่างไรก็ตาม ชาวจีนที่อพยพมาเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจจะมีความผูกพันกับสังคมท้องถิ่นน้อยกว่า และพร้อมที่จะโยกย้ายถิ่นฐานอีกหากไม่ประสบความสำเร็จหรือเจอเป้าหมายใหม่ที่ท้าทายกว่า ขณะที่ชาวจีนที่อพยพมาเพื่อแสวงหาแหล่งพำนักใหม่จะมีความทะเยอทะยานน้อยกว่า รักสงบ และไม่คิดโยกย้ายถิ่นฐานอีก ซึ่งปัจจัยที่ผลักดันให้ชาวจีนกลุ่มนี้อพยพออกนอกประเทศประกอบด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก กล่าวคือเศรษฐกิจในประเทศมีการแข่งขันสูง โอกาสในการประสบความสำเร็จมีน้อยกว่า ขณะที่สภาพสังคมก็มีความกดดัน ค่าครองชีพสูงขึ้น มีความตึงเครียด ส่วนปัจจัยดึงดูดให้ชาวจีนเหล่านี้อพยพสู่ภาคอีสานประกอบด้วยปัจจัยด้านโอกาสทางเศรษฐกิจ สภาพสังคม

วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่าชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานจะยังมีจำนวนไม่มาก มีการรวมกลุ่มและการเคลื่อนไหวที่ไม่เด่นชัด แต่ก็ควรมีการเฝ้าระวังและติดตามการเคลื่อนไหวของชาวจีนกลุ่มนี้ เนื่องจากชาวจีนกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะอพยพเข้ามาเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะหลังสถานการณ์โควิด-19 คลี่คลายและจีนกลับมาเปิดประเทศภาคอีสานจะมีบทบาทด้านการค้าลงทุนเพิ่มขึ้นจากเส้นทางรถไฟจีน-ลาวและเส้นทางรถไฟความเร็วสูงของไทยที่กำลังก่อสร้างอยู่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ควรมีการติดตามการเคลื่อนไหวของชาวจีนอพยพใหม่ในภาคอีสานอย่างต่อเนื่อง (ระยะยาว) เพื่อสังเกตการขยายตัวและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากชาวจีนกลุ่มนี้มีโอกาสที่จะดำเนินกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อไทยได้ และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการศึกษาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพใหม่ในจังหวัดอื่นในภาคอีสานเพิ่มเติม โดยเฉพาะบริเวณชายแดนไทย-ลาว เนื่องจากที่ผ่านมาได้มีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ค่อนข้างน้อยและไม่ทันต่อสถานการณ์

บรรณานุกรม

- นารินทร์ ปรีสุทธีวิฑูฒิพร. (2546). **คนจีนกับการขยายตัวของเมืองบริเวณลุ่มน้ำชี** (รายงานผลการวิจัย) กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2555). **มังกรหลากสี การขยายดินแดนกับพันธกิจการสร้างอารยธรรมในอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2557). **ทุนนิยมจีน ประชาคมอาเซียน และชาวจีนโพ้นทะเลในอุษาคเนย์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย.
- สักรินทร์ นิยมศิลป์. (2555). **คลื่นลูกที่สี่: เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการย้ายถิ่นของชาวจีนยุคใหม่**. บทความนำเสนอในการประชุมสังคมวิทยาระดับชาติ ครั้งที่ 4.
- อภิราตี จันทรแสง และคณะ. (2553). **การศึกษาการเคลื่อนย้ายของชาวจีนในเขตชายแดนลุ่มแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดชายแดนประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย.
- อุษามาศ เสียมภักดี. (2562). “หน่วยที่ 3 การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ: พัฒนาการและแนวคิด”. ใน วรารักษ์ เกลิมพันธุ์ศักดิ์ บรรณาธิการ. **เอกสารการสอนชุดวิชา ความคิดทางการเมืองและสังคม**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Chen Jianrong. (2008). “Group Characteristics of New Migrants in Bangkok: A case Study of Chinese New Migrants in Thailand”. **Southeast Asian Studies**, Vol.4, 71.
- Hong Liu. (1998) . “Old Linkages, New Networks: The Globalization of Overseas Chinese Voluntary Associations and Its Implications”, **China Quarterly**, no. 155 (September 1998): 582.
- Hong Liu, and Els van Dongen. (2016). “China’s Diaspora Policies as a New Mode of Transnational Governance”, **Journal of Contemporary China**, Vol. 25, No. 102, pp. 805–821.

- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. **Demography**, 3(1), 47-57. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2060063>
- Ma Tao. (2015). “New Generation of Overseas Chinese: The Case Study of Chinese Immigrant in Thailand”. **Kasalongkham Journal** Vol.9, No.02, July-December.
- Wang Gungwu . (1993). “Greater China and the Chinese Overseas”, **The China Quarterly**, 136(30), (December 1993) pp. 926-948.
- Zhang Xiuming. (2001). “The Mainland Chinese Migrants in the Context of International Immigration: in Reference to the Issue of New Migrants”. **Overseas Chinese History Study**, 23.
- Zhuang Guotu, and Wang Wenbo. (2010). “Migration and Trade: The Role of Overseas Chinese in Economic Relations between China and Southeast Asia”. **International Journal of Chinese Studies** Vol.1, No.1, January, 174-193.
- 庄国土(Zhuang Guotu).(2009). “东南亚华侨华人数量的新估算 (A New Estimation of the Ethnic Chinese Population in Southeast Asia)”.厦门大学学报(哲学社会科学版) (**Journal of Xiamen University (Arts &Social Sciences)**)(03),62-69.
- 庄国土(Zhuang Guotu).(2008).“论中国人移民东南亚的四次大潮”.南洋问题研究 (01),69-81.
- 庄国土(Zhuang Guotu).(2009).“回顾与展望:中国大陆华侨华人研究述评”.世界民族(01),51-59.
- 庄国土 & 张晶盈 (Zhuang Guotu & Zhang Jingying) . (2012).“中国新移民的类型和分布Classification and Distribution of New Chinese International Migrant since 1970s”. **社会科学** (12),4-11.

การศึกษาวิเคราะห์ถอดรหัส ความสุข 4 ด้านของ พระพุทธเจ้า*

วิไลพร สุจริตธรรมกุล**

พงษ์ศิริ ยอดสา***

บทคัดย่อ

การวิจัยทางความสุขจากผลการวิจัยจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้ข้อสรุปว่า ความสุขมีองค์ประกอบจาก 4 ด้าน คือ สุขทางกาย สุขทางใจ สุขทางสังคม และสุขทางจิตวิญญาณ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาวิเคราะห์ความสุขของพระพุทธเจ้าทั้ง 4 ด้าน โดยการวิจัยใช้การวิจัยทางเอกสาร และการวิเคราะห์ตีความ ซึ่งขอบเขตการวิจัยมุ่งเน้นพระพุทธเจ้าในฐานะมนุษย์ นักบวช ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงความสุขในธรรมะภายในอันสูงสุดของพระองค์หรือในฐานะที่เป็นผู้สูงสุด

จากการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่มีความสุขที่สุดในทั้ง 4 ด้านด้วยตนเองและยังส่งแนวทางสร้างสุขให้กับสัตว์โลกที่มีความแตกต่างกัน จากพระบิณฑิคุณ พระปัญญาริณฑิคุณและพระมหากรุณาธิคุณ โดยความสุขทั้ง 4 ด้านสามารถสรุปเป็นได้ดังนี้ 1) สุขทางกาย จากการดูแลร่างกายการขบฉันภัตตาหารก่อนเพล การเดินจงกรม การพักผ่อนและรักษารูปร่างตามพุทธวิธี ได้รับการยืนยันว่าเป็นการดูแลสุขภาพที่ดีจากการวิจัยในปัจจุบัน 2) สุขด้านการประกอบอาชีพ คุณค่าของอาชีพไม่ได้วัดที่ค่าจ้างแต่กลับวัดกันที่การสร้างประโยชน์ให้กับผู้คนที่พระพุทธรองค์มีอาชีพที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อทั้งตนเองและสัตว์โลก คือ เป็นครูหรือแพทย์ผู้สอนวิชาการหลุดพ้นของชีวิต ช่วยผู้อื่นพ้นทุกข์ทั้งในปัจจุบันชาติและในวัฏสงสาร 3) สุขด้านความสัมพันธ์ พระพุทธรองค์สามารถรับมือได้กับทุกความสัมพันธ์กับทิศ 6 รอบตัวซึ่งรวมไปถึงศัตรูของพระองค์ ด้วยความเมตตาและเห็นคุณค่าของทุกชีวิตที่สามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ภายใต้กฎแห่งกรรม และ 4) สุขทางจิตวิญญาณ คือ สุขสูงสุดของพระองค์และสัตว์โลกที่มีสติรู้เท่าทันความคิดเพื่อระงับโรคทางใจ และใช้สติฝึกให้เป็นสมาธิในระดับที่สูงขึ้นไปบรรลุธรรมเพื่อลดกิเลสอันเป็นเหตุของโรคทางใจ ซึ่งทุกคนสามารถมีความสุขเช่นพระองค์ได้ ด้วยการประกอบเหตุอย่างที่เราองค์ปฏิบัติ

คำสำคัญ: ถอดรหัส, สุข 4 ด้าน, พระพุทธเจ้า

* บทความฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และงานวิจัยมีความเชื่อมโยงกับบทความวิจัยชื่อ “การวิเคราะห์ความสุขของพระพุทธเจ้าในมุมมองด้านความพอใจและคุณค่า” ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการตีพิมพ์กับวารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 40 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2566)

** หัวหน้าโครงการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** ผู้ช่วยนักวิจัย, ศูนย์พุทธศาสนศึกษา DCI

A Study and Analysis on the Four Aspects of Happiness of the Buddha's Life

Wilaiporn Sucharitthammakul*

Pongsiri Yodsa**

Abstract

The research on happiness from the results of various institutes can conclude that happiness is composed of four aspects: physical happiness, occupational happiness, relationship happiness and spiritual happiness.

The objective of this research was to study and analyze the four aspects of happiness through the Buddha's life. This research uses documentary research and interpretation analysis. The scope of the research focuses on the Buddha as a human being or a priest, which does not mention his happiness in the supreme inner Dharma or as a supreme being.

The research found that the Lord Buddha was a person who was happiest in all four aspects by himself through the greatest purity, compassion and wisdom. He also sent the way to create happiness in four aspects to others. His four aspects of happiness can be summarized as follows: 1) Physical happiness: he had been taking care of his body, eating food before noon, practicing walking meditation and consumed natural medicine by Buddha's healthy methods, which can be confirmed as acceptable health care by current research. 2) Occupational happiness: the value of a career is not measured by wages, but rather on how it benefits people. The Buddha had a career that was beneficial to both himself and others. Just as a teacher and/or a doctor, he taught the subject of liberation of life and helped others to be free from suffering both in the present life and in the life cycle.) 3) Relationship happiness: the Buddha was able to deal with all relationships in the six directions, including his enemies with his kindness and appreciation of every life that can be developed and changed under the law of karma. 4) Spiritual happiness: the Buddha makes oneself and others accept happiness through the consciously awareness of thoughts in order to quell mental illnesses. Moreover, he taught himself and others used mindful practice to concentrate at a higher level to attain Dharma. The higher level of Dharma achieved, the less defilements that cause mental illnesses in the mind. Finally, everyone can be as happy as the Buddha with practicing the cause as he did.

Keywords: four aspects of Happiness, Buddha, life

* Corresponding author, Asst. Ph.D., Philosophy and Religion Department, Faculty of Humanities, Kasetsart University

** Research Assistant, DCI Center for Buddhist Studies

1. บทนำ

การวิจัยด้านความสุขในมนุษย์มีหลากหลายหน่วยงานได้ดำเนินการหาค่านิยามให้กับความสุขของมนุษย์ เช่น องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) (Neera Dhar, SK Chaturvedi, and Deoki Nandan. 2011) สถาบันการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy Research Associates: PRA) (Rocco Farano. 2021) และการวิจัยตัวชี้วัดความสุขในประเทศไทย โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ที่ได้สร้างตัวชี้วัดความสุขของคนทำงานในภาคอุตสาหกรรม ข้าราชการพลเรือน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 และพัฒนาให้เป็นแบบสำรวจความสุขด้วยตนเอง (Self-Assessment) (ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ. 2555) และ World Happiness Research Institute ที่จัดตั้งในปี พ.ศ. 2554 โดย Meik Wiking ได้สรุปจากการวิจัยถึงปัจจัยที่ทำให้คนในประเทศที่มีดัชนีความสุขสูง เช่น ฟินแลนด์ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ ไอซ์แลนด์¹ ยิ่งไปกว่านั้นในทางจิตวิทยาหรือประสาทวิทยาจากการศึกษาวิจัยฮอโมนและสารสื่อความสุขตัวสำคัญ ฮอโมนสำคัญในการทำให้มีความสุขนั้นมี 3 ตัว คือ ฮอโมนเซโรโทนิน คือ ความสุขที่ได้จากสุขภาพดี ฮอโมนออกซิโตซิน คือ ความสุขที่ได้จากความผูกพัน และฮอโมนโดพามีน คือ ความสุขที่ได้จากความสำเร็จหรือเงินทอง (ชื่อน คาบาชาวะ. 2565 : 25)

ซึ่งเมื่อจัดหมวดหมู่ความสุขแล้วพบว่า สามารถจัดได้ 4 หมวดหมู่ คือ สุขภาพกาย ด้านการประกอบอาชีพ สุขภาพด้านความสัมพันธ์ และความสุขทางจิตวิญญาณ เป็นความสุขสากลที่มนุษย์โดยทั่วไปเห็นตรงกันจากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ (ดูรายละเอียดของแต่ละที่ได้จากตารางที่ 1)

ในมิติของคำสอนในพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้อธิบายเรื่องความสุขไว้ในหลายพระสูตร เช่น **สุขวรรค** กล่าวถึงความสุข 13 คู่ (อง. เอก. 20/65-71/102-105 (ไทย.มจร)² **พหุเวทนิยสูตร** ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1 5 ประเทศ ในยุโรป สลับเปลี่ยนหมุนเวียนมาเป็นประเทศที่มีความสุขที่สุดในโลก โดยศึกษาจากรายงานความสุขระดับโลก (Word Happiness Report) ในปี ค.ศ. 2013-2017 โดย 6 อันดับแรกได้แก่ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ ไอซ์แลนด์ ฟินแลนด์ แคนาดา เนเธอร์แลนด์ สวีเดน และในปี 2017-2019 ที่ได้ 6 อันดับแรกได้แก่ ฟินแลนด์ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ ไอซ์แลนด์ นอร์เวย์ เนเธอร์แลนด์ สวีเดน ในปี 2022 โดย 6 อันดับแรกได้แก่ ฟินแลนด์ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ ไอซ์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ (Meik Wiking, 2017, หน้า 29-260)

2 การใช้หมายเลขย่อพระไตรปิฎกจะแจ้ง เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น อง.เอก. 20/65-71/102-105 (ไทย.มจร) หมายถึง พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่มที่ 20 ข้อที่ 65 ถึง 71 หน้า ที่ 102 ถึง 105 (ฉบับ แปลภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

ยอมรับว่า ความสุข คือความสุขแบบทางโลกที่ประกอบด้วย การเห็นรูป ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รับรสชาติ และสัมผัสอันน่าพอใจเป็นความสุขประเภทหนึ่งที่คนทั่วไปต้องการ และอธิบายความสุขที่อยู่ในระดับสูงขึ้นไปตั้งแต่ รูปमान จนถึงความสุขที่ล่วงอาภิญญัตถะ หรือ สุของามิสและไมองามิสในคัมภีร์**อังกุตรนิกายทุกนิบาต** (อง.ทก. 20/69/103 (ไทย.มจร) เป็นต้น

จากพระสูตรข้างต้นล้วนกล่าวถึงเรื่อง “ความสุข” ในประเด็นที่ตรงและชัดเจน แต่หากมองในอีกมุมหนึ่ง ยังมีบางพระสูตรที่กล่าวถึงความสุขผ่านแนวคิดคู่ตรงข้าม (Binary opposition) อันเป็นการสื่อสารความหมายหรือคุณค่าใหม่ผ่านหน่วยภาษาผ่านการกำหนดตัดสินกัน 2 ฝ่ายที่เป็นคู่ตรงข้ามทั้งด้านภาษาและความคิดมาพิจารณาได้ (อภิวัฒน์ โพธิ์สาน. 2561) ซึ่งคู่ตรงข้ามของ “สุข” ก็คือ “ทุกข์” นั่นก็หมายความว่า เราสามารถใช้พระสูตรที่กล่าวถึงทุกข์มองให้เป็นสุขได้เช่นกัน

ใน สรรีฎฐธรรมสูตร (อง.ทสก. 38/49/162 (ไทย.มจร) มีการกล่าวถึงธรรมที่ตั้งอยู่บนสรีระ 10 ประการ คือ 1) ความหนาว 2) ความร้อน 3) ความหิว 4) ความกระหาย 5) ความปวดอุจจาระ 6) ความปวดปัสสาวะ 7) ความส้ารวมกาย 8) ความส้ารวมวาจา 9) ความส้ารวมอาชีพ 10) ธรรมอันเป็นเครื่องปรุงแต่งภพต่อไป ทั้ง 10 ประการข้างต้น หากพิจารณาและตีความจะพบว่า ความทุกข์ที่เกิดจากกายเป็นทุกข์ประจำวันที่เราเห็นได้อย่างชัดเจน คือ ความหนาว ความร้อน ความหิว ความกระหาย ความปวดอุจจาระ และความปวดปัสสาวะ ส่วนการส้ารวมกาย ส้ารวมวาจา และส้ารวมอาชีพ

พระเผด็จ ทตตชีโว (2560) ให้ความเห็นว่า ทั้ง 3 ด้านนี้เป็นทุกข์จากสังคัมที่หากไม่สร้างหรือฝึกก็จะก่อให้เกิดเป็นกิเลสกับตัวผู้กระทำ กล่าวคือ 1) การส้ารวมกาย คือ การควบคุมการกระทำต่าง ๆ ให้อยู่เหนืออำนาจกิเลส ไม่พลั้งพลาดไปผิดศีลทั้งการฆ่า การลักขโมย การประพฤติดิฉันในกาม และการหมกหมุ่นในอบายมุข รวมถึงการรักษามารยาทต่าง ๆ ในให้มีศีลธรรม มีสัมมาคารวะ และมีระเบียบวินัย 2) การส้ารวมวาจา คือ การควบคุมการพูดให้อยู่เหนืออำนาจกิเลส โดยรวมคือการไม่พูดในสิ่งที่เป็นวจิจุจริต พูดแต่สิ่งที่เป็วจิจุสุจริต คือ ไม่พูดเท็จ ให้ความเข้าใจผิด ไม่พูดส่อเสียดให้เกิดความแตกแยก ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความระคายใจ และไม่พูดเพ้อเจ้อให้เสียเวลา 3) การส้ารวมอาชีพ คือ การไม่หลงไปประกอบอาชีพ

ที่ไม่สุจริต (มิฉฉวนฉิน) เพื่อไม่ให้ตนเองประสบทุกข์จากการเลี้ยงชีพ หากมนุษย์ไม่พิจารณาถึงอาชีพที่ทำแล้วเกิดความสุขจิต อาจพลาดพลั้งไปทำอาชีพที่เกิดบาปกับตนเองได้เพียงเพื่อหวังเอาชีวิตรอดอย่างเดียว

การสัรรวมกาย วาจา และอาชีพ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของตนเองไม่ให้พลาดพลั้งไปกระทำในสิ่งที่ไม่ได้ ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่ชอบแก่คนผู้รอบข้างแล้ว ยังจะส่งผลต่อเนื่องไปยังสภาพจิตใจของผู้ปฏิบัติด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อได้กระทำในสิ่งที่ดี เป็นประโยชน์ ผู้คนรอบข้างเห็นดีเห็นงาม และไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม ความรู้สึกของผู้ปฏิบัติจะเกิดความเข้มแข็งแก่หัวใจ ไม่ขุ่นมัวเศร้าหมอง และจุดนี้เองจะเป็นจุดเริ่มต้นทำให้สามารถรักษาใจเพื่อใช้ในการปฏิบัติธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาอันจะนำไปสู่การหลุดพ้นได้ แม้จะทราบดีว่า การเกิดมาเป็นมนุษย์ในทุกภพทุกชาตินั้นยังคงเป็นทุกข์อยู่ก็ตาม (ขุ.อ. 25/30/229-230 (ไทย.มจร) แต่ก็จะสามารถสร้างสุขได้ผ่านการกระทำต่าง ๆ คำพูด และอาชีพที่ไม่ข้องเกี่ยวกับบาปอกุศล ก็จะทำให้ใจไม่ขุ่นมัว เศร้าหมอง ก็จะเป็นทางนำไปสู่สุดดีต่อไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า “จิตเต อสงกิลิธุสุ สุกติ ปาฎิกงขา - เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมองก็มีสุดดีเป็นที่ไป” (ม.ม. 12/70/63 (ไทย.มจร)

ดังนั้น ทุกข์ 4 หมวด คือ ทุกข์ทางกาย ทุกข์จากการเข้าสังคม ทุกข์จากการประกอบอาชีพ และทุกข์จากกิเลส จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้หลังจากเกิดมาบนโลก แต่ทั้งนี้เราสามารถที่จะเปลี่ยนมุมมอง ปรับมุมมองจากทุกข์ให้เป็นสุขได้ด้วยการปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งความสุขจิตได้ และถ้าหากมองความสุขจากการปรับแนวทางการปฏิบัติเหล่านี้ให้เป็นไปตามการวิจัยความสุขที่รวบรวมไว้ข้างต้น ก็จะพบว่า แนวทางการสร้างโลกียสุขทางพระพุทธศาสนานั้นตรงกันกับงานวิจัยความสุขอย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์ความสุขสากล 4 ด้านกับสรีรภูมิธรรมสูตร

หมวดหมู่	องค์การอนามัยโลก	สถาบันการวิจัยเชิงนโยบาย	World Happiness Research Institute	HAPPY NOMETER	จิตแพทย์ปริามิตความสุข	สรีรภูมิธรรมสูตร
1. ด้านสุขภาพทางกาย	สุขภาพทั่วทั้งด้านกายภาพ	- ภาพกายภาพ - สิ่งแวดล้อม	สุขภาพดี	- สุขภาพดี - ผ่อนคลายดี	ฮอร์โมนเซโรโทนิน	- ความหนาว - ความร้อน - ความทิว - ความกระหาย - ความปวด - อัจจระ - ความปวด - ปัสสาวะ
2. ด้านการประกอบอาชีพ		- อาชีพ - การเงิน	การเงิน (Money)	- สุขภาพเงินดี - การงานดี - ใฝ่รู้ดี	ฮอร์โมนโดพามีน	- การสำรวมอาชีพ
3. ด้านความสัมพันธ์	สุขภาพทางด้านทักษะทางสังคม	- สังคม	การอยู่ด้วยกัน (Togetherness)	- น้าใจดี - ครอบครัวดี - สังคมดี	ฮอร์โมนออกซิโตซิน	- การสำรวมกาย - การสำรวมวาจา
4. ด้านจิตวิญญาณ	สุขภาพด้านจิตใจ, สุขภาวะทางจิตวิญญาณ	- อารมณ์ - จิตวิญญาณ - สติปัญญา	- ความอิสระ (Freedom) - สัจจะ - ความเชื่อใจ (Trust) - ความเมตตาโอบอ้อมอารี (Kindness)	- จิตวิญญาณดี		- ธรรมอันเป็นเครื่องปรุงแต่งภาพต่อไป

ดังนั้น ความสุขในพระพุทธศาสนาที่มองผ่านกระจกอีกด้านของความทุกข์สากลได้ฉายออกมาให้เห็นถึงบุคคลผู้จะมีโลกียสุขแบบไม่ให้ตนพลังพลาดในการ

สร้างอภุศลจะประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ 1) ความสุขทางกาย 2) ความสุขด้านความสัมพันธ์ต่อผู้คนในสังคม 3) ความสุขจากการประกอบอาชีพ และ 4) ความสุขด้านจิตวิญญาณ

ต่อไปจะได้นำเสนอตัวอย่างความสุขของพระพุทธเจ้าทั้ง 4 ด้านจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเพื่อให้เห็นว่า นอกเหนือจากความสุขในระดับโลกุตระที่พระพุทธองค์ได้มาจากการบรรลุธรรมแล้ว ความสุขในระดับโลกียะ 4 ด้านนั้น พระพุทธองค์สร้างความพอใจและความสุขอย่างไร และทรงส่งต่อความสุขให้เป็นคุณค่าได้อย่างไร

2. ความสุขทางกายของพระพุทธเจ้า

แม้พระพุทธเจ้าจะอยู่ในฐานะของผู้นำทางด้านจิตวิญญาณและมีความสุขแบบโลกุตระแล้ว แต่พระพุทธองค์ก็ยังคงต้องเผชิญหน้ากับสังขารมารที่ปรากฏผ่านเป็นความเจ็บปวดรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะพบข้อความที่ยืนยันในมหาปรินิพพานสูตรตอนหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสด้วยพระองค์เองว่า “เราเป็นผู้ชรา แก่ เฒ่า ล่วงกาลมานานผ่านวัยมามาก เรามีวัย 80 ปี ร่างกายของตถาคตประหนึ่งแซมด้วยไม้ไผ่ ยังเป็นไปได้ก็เหมือนกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่...” (ที.ม. 10/165/110 (ไทย.มจร))

พระพุทธองค์จึงย้ำเตือนให้พิจารณาเสมอว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” แต่ภายใต้หลักไตรลักษณ์ที่ทำให้สังขารเสื่อมไปเรื่อย มนุษย์จึงต้องพิจารณาความจริงของสังขาร และค่อย ๆ ประคับประคองรักษาร่างกายให้สบาย และมีความสุขโดยปราศจากทุกข์ทั้งที่เป็นทุกข์ประจำและทุกข์จรดั่งที่กล่าวไว้ในสรีรวิสุทธิธรรมสูตรในข้างต้น

วิธีการสร้างความสบายให้เกิดเป็นความสุขทางกายของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏให้เห็นผ่านเรื่องราวในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีอยู่จำนวนหนึ่งที่น่าสนใจและสามารถเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ได้มีการพิสูจน์แล้วว่า สามารถช่วยรักษาสุขภาพให้อยู่ในสภาวะสบายได้โดยมุ่งเน้นหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา 4 เรื่อง คือ การขบฉันภัตตาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อน และยารักษาโรค

2.1 การขบฉันภัตตาหาร

“ภัตกาล ภัตกิจ” คือ เวลาประกอบภัต หรือเวลาขบฉันภัตตาหาร ในภัตทาลิสสูตรแห่งคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มีพาทิที่จะยืนยันว่า พระภิกษุฉันภัตตาหารเพียงมือเดียวคือ มือซ้ายตั้งแต่ตะวันขึ้นจนถึงยามวิกาล (เมื่อกาลเที่ยงวันล่วงเลยไปแล้วจนถึงอรุณขึ้น) (วิมพา.อ. 4/530 (ไทย.มจร) เรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งที่พระพุทธรเจ้าทรงปฏิบัติและตรัสกับพระภิกษุถึงประโยชน์ของการฉันภัตตาหารมือเดียวด้วย คือ จะทำให้รู้สีกว่ามีโรคน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพละนามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ไม่ส่งผลให้เกิดความร้อนในร่างกายอันเกิดจากการสันดาปที่กระเพาะอาหาร ร่างกายจึงได้พักและส่งผลทำให้กายเบามากขึ้น (ม.ม. 13/134/150 (ไทย.มจร) ; นวลนภา ยันตพรพงษ์ และพระมหาอดิเช สติวโร. 2565 : 216-218)

ปัจจุบันนักวิจัยชาวญี่ปุ่นได้ผลวิจัยเกี่ยวกับการรับประทานอาหารโดยปล่อยให้ท้องว่างว่า การปล่อยให้ท้องหิวบ้างจักทำให้สุขภาพแข็งแรง เพราะความหิวเป็นกระบวนการที่ทำให้ร่างกายซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอด้วยยีนที่ชื่อ เซอร์ทูอิน (Sirtuin) ในขณะเดียวกันร่างกายก็จะผลิต Growth Hormone ออกมา นอกจากนั้นแล้ว การอดอาหารแบบกำหนดเวลา (Intermittent fasting) จะทำให้การทำงานของสมองดีและมีผลดีต่อสุขภาพ ซึ่งมีสูตรการอดอาหารมีแบบ 24 หรือ 48 ชั่วโมง หรือ 8/16 คือทาน 8 ชั่วโมงและไม่ทาน 16 ชั่วโมง หมายความว่า หากมือเช้า คือ 7 ชั่วโมงนับจากอาหารมือเช้าไป 8 ชั่วโมง คือ จะงดอาหารหลังจาก 15 นาฬิกา จนถึง 7 นาฬิกาของอีกวัน ซึ่งก็ล้วนมีผลการวิจัยที่คล้ายคลึงกันว่า การอดอาหารมือเย็นหรือไม่ทานอะไรเลยหลังบ่ายไป จะทำให้สุขภาพดี สมองปลอดโปร่งเหมาะแก่การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (นาวัน วรรณเวช. 2558 : 198-205)

ในเสขียวัตตรพระองค์ทรงเน้นย้ำเรื่องการฉันอย่างพอประมาณและถูกสุขลักษณะ โดยฉันไม่ให้อิ่มเกินไป เพื่อให้เหมาะสมต่อชีวิตสมณะที่ต้องทำความเพียรด้วยการเจริญสมาธิภาวนา และเพราะหากฉันมากเกินไป ความง่วงอันเกิดจากการใช้พลังงานในการย่อยจะเป็นอุปสรรคขัดขวางในการเข้าถึงธรรม ซึ่งจัดเป็น 1 ในนิเวธ 5 ดังนั้น การไม่ฉันหลังเพลและฉันอย่างพอประมาณของพระพุทธองค์จึงเป็นสูตรสำเร็จแห่งความแข็งแรงที่พระองค์ทรงกระทำเองและให้ไว้กับภิกษุทั้งหลาย

2.2 การออกกำลังกาย

การออกกำลังกายในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ บางอย่างก็ไม่เหมาะกับสมณसारูป แต่ถึงกระนั้น การออกกำลังกายก็ยังเป็นสิ่งที่ดีจำเป็น การออกกำลังกายในชีวิตสมณะส่วนใหญ่จะทำความคุ้นเคยกับกิจวัตรสงฆ์ เช่น การเดินบิณฑบาต และเดินจงกรม เป็นต้น ซึ่งในอังคัมสูตร ได้กล่าวถึงผลดีของการเดินจงกรมไว้ 5 ประการ คือ 1) เป็นผู้มีความอดทนต่อการเดินทางไกล 2) มีความอดทนต่อการบำเพ็ญเพียร 3) เป็นผู้มีความอดทนน้อย 4) อาหารที่กินจะย่อยได้ง่าย และ 5) สมาธิที่ได้จากการจงกรมจะตั้งได้นาน (อง.ปมจก. 22/30/81 (ไทย.มจร))

หากพิจารณาในข้อที่ 3 และ 4 ควบคู่กับการการดูแลสุขภาพในยุคปัจจุบัน ก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การจงกรมสามารถช่วยให้เกิดอาหารที่น้อยลงได้เพราะร่างกายได้มีกระบวนการหายใจและระบบไหลเวียนโลหิต ซึ่งสามารถป้องกันโรคอ้วน โรคความดันโลหิตสูง ภูมิแพ้ โรคเครียดได้ และยังไปกว่านั้น หากเดินได้มากกว่า 10,000 ก้าวต่อวันจะทำให้ร่างกายดึงไขมันส่วนเกินไปเผาผลาญเพื่อลดน้ำหนักได้ (สมบัติ อ่อนศิริ. 2559 : 47) นอกจากนั้น การเดินจงกรม (เดินช้า เดินย่อย) เป็นเวลา 2-5 นาที จะช่วยลดความเสี่ยงต่อโรคเบาหวาน โรคหัวใจ จากระดับน้ำตาลในเลือดและระดับอินซูลินที่ผลิตขึ้นมาหลังรับประทานอาหาร นอกจากนั้นก็ยังเพิ่มความแข็งแรงให้กับกล้ามเนื้อขาจากการเดินอีกด้วย (Carolyn Crist. 2021)

2.3 การพักผ่อน

นิยามของการพักผ่อน ส่วนมากมุ่งเน้นด้านการนอนหลับให้เพียงพอในช่วงกลางคืนเนื่องจากเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (จิตติมา ณรงค์ศักดิ์, จิตติมา สงวนวิชัยกุล และวรพงศ์ ตรีสิทธินิช. 2563 : 71) มีผลดีที่จะทำให้ร่างกาย เช่น ช่วยผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้า การปรับสมดุลของฮอร์โมนต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อร่างกาย การปรับคลื่นสมองให้ช้าลง สังเคราะห์เส้นประสาทใหม่ในสมองที่มีผลอย่างยิ่งต่อการจดจำ เรียนรู้ ฯลฯ (Chin Moi Chow (Ed.). 2020 : 2) ซึ่งพบหลายสูตรการนอนแบบตามนาฬิกาชีวิตที่ตอบสนองกับแสงสว่าง และวงจรการนอนหลับ (Sleeping Cycle) หากได้รับการนอนพักผ่อนที่เพียงพอก็จะเกิดผลดีกับร่างกาย (สุรรัตน์ ณ วิเชียร. 2564 : 21) ซึ่งอาจเทียบได้เท่ากับ 7-9 ชั่วโมง

เวลาการนอนจำวัดของพระพุทธเจ้าและพระภิกษุอาจไม่เห็นข้อมูลที่

ชัดเจนนัก แต่หากเทียบเคียงเวลาการจำวัดของพระพุทธเจ้าจาก พุทธกิจ 5 ประการ ในช่วงที่ 3 คือ ปโทเส ภิกขุโอราท์ - เวลาคำทรงประทานโอราท์แก่พระภิกษุ และ ช่วงที่ 4 คือ อพมรตเต เทวปัญ्ह - เทียงคินทรวงตอบคำถามเทวดา และศัพท์ที่ว่า “ปัจจุสมย์” ในประโยคที่ว่า “ครั้นเวลาใกล้รุ่ง ภิกษุหลายรูปลุกขึ้นนั่งสนทนากันในหนึ่ง” ซึ่งขณะที่พระภิกษูกำลังสนทนากันสักพัก พระพุทธเจ้าก็เสด็จมาสนทนาด้วย (ที.สี. 9/3/2 (ไทย.มจร) นั้นหมายความว่า พระพุทธเจ้ากับพระภิกษุส่วนใหญ่ตื่นจำวัดตั้งแต่เช้ามืด ซึ่งเราอาจกำหนดเวลาแบบปัจจุบันเป็นเวลาตี 5 ได้ ซึ่งถ้าหากจะสามารถตื่นเข้าได้อย่างสดชื่น ตามสูตรการนอนปัจจุบันก็ควรจะนอนให้ได้อยู่ระหว่างค่าเฉลี่ย 7-9 ชั่วโมง ดังนั้น ถ้าพระภิกษุตื่นจำวัดที่ตี 5 ก็ควรจะเข้านอนตั้งแต่สองทุ่มถึงสี่ทุ่มเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่สุด

อย่างไรก็ดี ในกรณีของพระพุทธเจ้า หากพิจารณาประกอบไปกับพุทธกิจ 5 ประการ เราอาจตีความไปได้ว่า พระพุทธเจ้าอาจไม่ได้จำวัดเลยเพราะเมื่อตอบปัญหาเทวดาเสร็จก็เข้าสู่ช่วง “ปัจจุสเสว คเต กาเล ภพพาภพเพ วิโลกน - จวนสว่าง ทรงตรวจพิจารณาสัตว์” ผู้เขียนสันนิษฐานเรื่องการพักผ่อนเอาไว้ 2 ทาง คือ 1) ด้วยสมาธิในระดับลึกของพระพุทธเจ้าที่มีอาจทำให้พระพุทธรองค้อยู่ในสภาวะพักผ่อนตลอดเวลา จากงานวิจัยของ The Norwegian University of Science and Technology ที่ว่าด้วยคลื่นสมองของผู้ปฏิบัติธรรมจะส่งคลื่นได้ 2 แบบ คือ ชีตา (Theta) ที่อยู่ในสภาวะของความผ่อนคลาย และคลื่นเดลตา (Delta) ที่อยู่ในสภาวะหลับสนิท ซึ่งงานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติสมาธิแบบ nondirective meditation (สมาธิแบบปล่อยให้ความคิด ภาพ ความรู้สึก ความทรงจำเกิดขึ้นเองอย่างอิสระ) โดยทั่วไปสมองจะส่งคลื่นเดลตาออกมาเล็กน้อย (The Norwegian University of Science and Technology. 2010) ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่า หากเป็นการปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธศาสนาและเป็นสมาธิอย่างต่อเนื่อง สมองจะส่งคลื่นเดลตาออกมาตลอดเวลาและหมายความว่า สภาวะของร่างกายจะอยู่ในการพักผ่อนตลอดเวลา และ 2) ช่วงเวลาของพุทธกิจทั้ง 5 อาจถูกกำหนดไว้เป็นเพียงช่วงเวลาแต่ผู้มาเข้าเฝ้าอาจไม่ได้มาตลอดเวลา พระพุทธรองค้ออาจมีเวลาพักผ่อนในช่วงกลางคืนในคราวที่ไม่มีแขกประจำช่วงมาพึ่งเทศนา

ดังนั้น การพักผ่อนที่ดีอันจะนำมาสู่การฟื้นฟูร่างกายสามารถมาได้ 2 ทาง

คือ การนอนหลับพักผ่อนที่เพียงพอ และการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ร่างกายเข้าสู่สภาวะการพักผ่อนเพื่อฟื้นฟูอย่างเต็มที่

2.4 ยารักษาโรค

ชีวิตมนุษย์หลีกเลี่ยงไม่ได้กับความเจ็บป่วย แต่ก็สามารถรักษาได้ 2 ทาง คือ การใช้ยาบรรเทาโรคและการพบแพทย์ ในกรณีแรกพระพุทธเจ้าจึงทรงประทานแนวทางการรักษาโรคด้วยตนเองสำหรับพระภิกษุให้ได้ปฏิบัติ ปรากฏให้เห็นในนิสสัย 4 คือ นามูตรเน่า (ปฐมุตตเภสัช) (วิ.ม. 4/74/101-102 (ไทย.มจร) ซึ่งพระมหาคีรีก สติวโร (2560) ได้สืบค้นความหมายของบาลีคำนี้พบว่า นามูตรเน่าเป็นได้ทั้งปัสสาวะของมนุษย์และโคใช้เป็นยาในการ “ระงับทุกขเวทนา” โดยตามนัยยะของคัมภีร์พระพุทธศาสนา นามูตรเน่าจำเป็นต้องใช้ต้องร่วมกับสมุนไพรรวม 32 อย่าง เช่น สมอ มะขามป้อม เพื่อเห็นได้ฤทธิ์ของยาเพื่อระงับทุกขเวทนาช่วยประกอบการรักษาโรค ดีชาน โรคผอมเหลืองได้ และนามูตรเน่าที่ดีก็ควรจะต้องเป็นปัสสาวะของตนเอง (พระมหาคีรีก สติวโร. 2560 : 13-15) และหากพิจารณาร่วมกับนิสสัย 4 ในข้ออื่น โดยเฉพาะเรื่องการอยู่อาศัยที่โคนไม้เป็นเสนาสนะ ทำให้เราเห็นภาพว่า นามูตรเน่าถูกใช้เพื่อระงับทุกขเวทนาอย่างเดียวเพราะพระภิกษุสมัยต้นพุทธกาลยังหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากโรค การแสวงหาเภสัชเพื่อรักษาโรคอาจยาก แต่เมื่อใดที่เกิดทุกขเวทนา เช่น มีไข้ ก็สามารถใช้นามูตรเน่าเพื่อบรรเทาทุกขเวทนาในเบื้องต้น

ในปัจจุบัน กระแสของการรักษาโรคด้วยปัสสาวะเป็นอีกหนึ่งทางเลือกด้านสุขภาพที่ใช้แทนการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งนายแพทย์เรียวิจิ นาโอกะ เจ้าของโรงพยาบาลนาโอกะ เป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการรักษาโรคต่างๆ ด้วยน้ำปัสสาวะ ได้ยืนยันว่ามีผู้ป่วยมากมายได้รับผลดีและหายจากโรคด้วยน้ำปัสสาวะ นอกจากนี้ยังมีการทดลองในคนไข้ในอีกหลายโรคจากการทดลองของนักวิทยาศาสตร์ เช่น ดร. อัลเบิร์ต เซนต์ กืออร์กี ที่ทดลองให้ผู้ป่วยโรคเมเร็งได้ดื่มปัสสาวะรักษาโรคจนพบว่า ปัสสาวะสามารถต่อต้านแบคทีเรียและไวรัส ต่อต้านเมเร็งได้ งานของนายแพทย์ธรรมิกิริ ที่ทดสอบกับผู้ป่วยด้วยการดื่มปัสสาวะและติดตามผลก็พบว่า ร่างกายได้รับออกซิเจนมากขึ้น อัตราการเผาผลาญสูงขึ้น และช่วยให้ร่างกายสร้างเม็ดเลือดแดงเพิ่มปริมาณฮีโมโกลบินในเลือด (พระมหาคีรีก สติวโร. 2560 : 16-17)

ตัวอย่างดังกล่าว ได้ยืนยันแนวทางการใช้น้ำมูตรเน่าเพื่อบรรเทาและรักษาโรคผ่านวิธีการสมัยใหม่ให้เห็นว่า สิ่งที่พระองค์บัญญัติให้กับพระภิกษุเพื่อใช้ในการดูแลตัวเองนั้นมีผลดีเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับในวงการแพทย์เพื่อรักษาโรค แต่หากน้ำมูตรเน่าไม่สามารถช่วยระงับทุกขเวทนาได้ก็จำเป็นต้องพึ่งเภสัชอื่นหรือแพทย์ช่วยรักษาเพื่อรักษาโรคที่ต้นเหตุ เภกเช่นที่หมอซึก ได้รักษาพระพุทธเจ้า และถ้าหากยารักษาโรคไม่มีผลต่อการรักษา ดังเช่นคราวก่อนปรีณิพพานของพระพุทธเจ้า ที่ถูกทุกขเวทนามรุมร้าวอย่างรุนแรง พระพุทธองค์ได้ใช้ความเพียรในการระงับความเจ็บป่วย ซึ่งทำให้พระองค์ดำรงสติเจริญสมาธิภาวนาได้แม้อยู่ในกายที่ป่วยอาพาธ (ที.ม. 10/164/ 109 (ไทย.มจร))

จากการศึกษาข้างต้น ทำให้ทราบว่าความรู้ที่พระองค์ดูแลสุขภาพของพระองค์และภิกษุ นั้น ได้มาจากพระปัญญาธิคุณของพระพุทธองค์ที่ทรงทราบว่า วิธีการใดเหมาะแก่การดูแลสังขารให้ยังคงอรรถภาพแห่งความเป็นมนุษย์ได้ดี และมีวิธีใดในการแก้ไขทุกขเวทนาในเบื้องต้นได้ แม้ปัจจุบันจะพึงได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกับคำสอนของพระองค์ก็ตาม เพราะฉะนั้นการดูแลสุขภาพ ต้องอยู่บนพื้นฐานของความรู้ที่แท้จริง ซึ่งพระพุทธองค์ได้ใช้แนวทางนี้กับพระองค์เพื่อสร้างความสุขทางกายและส่งผลต่อไปยังผู้อื่นเพื่อให้ได้ใช้แนวทางเดียวกันกับพระพุทธองค์

3. สุขในหน้าที่การงานอาชีพของพระพุทธองค์

คำกล่าวขานของพุทธบริษัท 4 ในบทสรรเสริญพระพุทธคุณที่ว่า “สดทาเทวมานุสสาน-เป็นครูของทั้งมนุษย์และเทวดา” (ที.ส. 9/157/50 (ไทย.มจร)) ทำให้เห็นหน้าที่อย่างหนึ่งของพระพุทธองค์ คือ การเป็นครูสั่งสอนสัตว์โลกโดยมุ่งเน้นการสอนอันเป็นเอกลักษณ์ คือ ให้เป็นไปเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน (ที.ส. 9/424/186 (ไทย.มจร)) นี่คือน้ำที่ของพระพุทธองค์ ส่วนอีกอย่างหนึ่งหากพิจารณาด้วยบทสนทนาที่ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ในกฎทันตสูตรที่แก้ปัญหาเศรษฐกิจในระดับมหภาคด้วยการให้ทุนเลี้ยงชีพกับบุคคลระดับล่างให้มีรายได้ (ที.ส. 9/323-358/125-150 (ไทย.มจร)) ในอปปริยหาริยธรรมที่ให้แนวทางแห่งความไม่เสื่อม (ที.ม. 10/135/81-82 (ไทย.มจร))

ดังนั้น หากจะนิยามสิ่งที่พระพุทธองค์ทำให้เป็นคำสมัยใหม่ ก็อาจมองได้

ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นทั้งครูผู้สอนทางสู่หนทางพระนิพพานและผู้ที่คำปรึกษา
เยียววาจิดใจ

3.1 เหตุผลของการเลือกเป็นสมณะ

ด้วยแรงผลักดันในการหาคำตอบของการพันทุกข์ในชีวิต อันเป็นเป้าหมายของพระพุทธองค์ พระองค์มองเห็น ทางออกที่ดีที่สุด คือ การเป็นสมณะ ฝึกปฏิบัติจนให้เข้าถึงสภาวะของการไม่เกิดอีก พระองค์จึงตัดสินใจออกบวชด้วยความเด็ดเดี่ยวที่กล้าจะออกจากสภาวะที่คุ้นเคย (comfort zone) อันเต็มไปด้วยความสะดวกสบายในพระราชวัง ด้วยความหวังที่จะให้ตนเองพ้นทุกข์และยังเมตตาต่อบุคคลอื่น ๆ ให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ด้วยเช่นกัน

ท่านมุ่งมั่นในการวิจัยหาคำตอบแม้การออกบวชเป็นสมณะในป่าใหญ่จะเต็มไปด้วยความยากลำบาก แต่ด้วยความเป็นคนจริงในเป้าหมาย จึงตั้งใจแสวงหาสัจธรรมผ่านทั้งครูและการทดลองด้วยตนเอง จนเมื่อค้นพบทางสว่างไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน คือ พ้นทุกข์จากกิเลส ก็เริ่มส่งคุณค่าที่ได้จากการบรรลุธรรมไปสู่คนหมู่มากทั้งครอบครัวของตนเอง และบุคคลอื่น ๆ ให้ได้รับความสุขเช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ได้

ในปัจจุบันความสุขในการประกอบอาชีพ เงินไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยเดียวที่ทำให้มีความสุข แต่ควรจะมีปัจจัยด้านคุณค่าที่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นและเป็นอาชีพที่ตนเองรัก ซึ่งจะก่อให้เกิดงานที่ปรากฏออกมานั้นสื่อสารกับผู้ที่ได้รับว่า ผู้ปฏิบัติงานมีความสุขและส่งคุณค่าที่ตนเองได้ทำให้กับโลก

ความสุขมักจะแปรผันตรงตามประโยชน์และคุณค่า เมื่อสิ่งใดมีคุณค่ามาก มีประโยชน์มากก็จะทำให้มีความสุขทางใจมากตามไปด้วย และยิ่งเป็นประโยชน์มาก ก็จะมีผู้ต้องการมากหากทำธุรกิจก็จะมียุคค้ามากรวยง่าย ขอแค่อาชีพนั้นเป็นอาชีพที่ช่วยแก้ปัญหาคน ทรัพย์และความสุขจะมาพร้อม ๆ กัน พระองค์จึงเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์และทำให้ผู้คนมีความสุขที่สุด โดยมิได้เลือกอาชีพที่ทำให้พระองค์รวยและสุขสบายมากที่สุด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าอาชีพที่ทำให้มีความสุขคืออาชีพที่เป็นประโยชน์มากต่อผู้คน มิได้เป็นอาชีพที่ได้เงินมากจากผู้คน แต่ด้วยโลกแห่งวัตถุนิยมจึงยากนักที่ใครจะมองอาชีพชีวิตสมณะเป็นอาชีพที่ทำให้มีความสุขและมีคุณค่า เพราะคนปัจจุบันไม่ได้วัดคุณค่าที่ความสุข แต่วัดคุณค่าที่ทรัพย์สินเงินทอง

หากวันหนึ่งความสุขถูกเป็นตัวชี้วัดคุณค่า อาชีพนั้นก็อาจจะเป็นอาชีพที่มีคุณค่ามาก อาชีพหนึ่งเลยก็เดียว

3.2 ความสุขจากการเป็นครูและผู้ให้คำปรึกษา

“สัตว์โลกผู้มีธรรมาในนัยน์ตาน้อยยังมีอยู่” (วิม. 4/8/12 (ไทย.มจร) จากคำทูลเชิญดังกล่าวขอพรกับการเห็นเหล่าสรรพสัตว์ที่ยังเป็นทุกข์ในวัฏสงสารที่เห็นผ่านพระปัญญา พระพุทธองค์จึงออกทำหน้าที่เป็นครูให้กับสัตว์โลกเหล่านั้นให้ได้บรรลุดุธรรมตามพระพุทธองค์ แม้จะมีเพียง 1 ใน 4 พระพุทธองค์ก็ตั้งใจด้วยพระมหากรุณาธิคุณ

การสอนของพระพุทธองค์โดยมากใช้วิธีการเทศนาเป็นหลัก โดยจะพิจารณาไปตามบุญบาปของสัตว์โลกในแต่ละคนผ่านการพิจารณาสัตว์โลกอันเป็นหนึ่งในพุทธกิจ 5 ประการในช่วงก่อนอรุณขึ้นว่า สัตว์โลกใดมีบุญมากพร้อมที่จะบรรลุ พระพุทธองค์ก็จะเลือกเสด็จไปโปรดก่อน และแต่ละคนที่พระพุทธองค์เสด็จไปก็จะมีวิธีในการสอนที่ต่างรูปแบบกัน เนื่องจากอรรถาธิบาย ทิฐิ ปัญญา ความเข้าใจที่เกิดจากบุญในตัวของแต่ละคนแตกต่างกันซึ่งมีการเปรียบเทียบไว้เป็นบัว 3 เหล่าแต่อย่างใดก็ดี แม้วิธีทางที่แตกต่างกันแต่เป้าหมายก็ยังคงเป็นเหมือนกันในทุกวิธี คือสร้างให้เกิดศรัทธา มีจิตควร อ่อน ปราศจากนิรวณ เบิกบานผ่องใสแล้วจึงตรัสพระธรรมเทศนาให้บรรลุดุธรรมไปตามลำดับ แต่จะไม่ใช้แนวทางมิจฉาอาชีวะในการสร้างศรัทธา ดังเช่นที่ปรากฏในพรหมชาลสูตรและสามัญญผลสูตรแห่งคัมภีร์ที่หมื่นกายกล่าวไว้ คือ พระพุทธองค์ทรงเว้นขาดจากการเลี้ยงชีพในทางที่เป็นมิจฉาอาชีวะต่าง ๆ อันเป็นเดรัจฉานวิชา (ที.สี. 9/21-27/8-10 (ไทย.มจร) ; 9/205-211/69-72 (ไทย.มจร) เนื่องจากวิชาเหล่านี้ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้พ้นกิเลส แม้สร้างศรัทธาได้แต่ยังเป็นสิ่งที่ข้องเกี่ยวกับโลก และผูกพันกับความโลภ โกรธ หลงอยู่

กว่า 45 พรรษาของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้คนทุกหมู่เหล่าได้รับสุขจากการหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะอันเป็นโลกุตตรสุข ความปิติสุขจากการเป็นครูและผู้ให้คำปรึกษาคงคล้ายกันที่การได้เห็นความก้าวหน้าของศิษย์ ได้เห็นความสุขจากผู้ที่เคยเป็นทุกข์มาก่อน ความสุขเหล่านี้ก็อาจยากที่จะเทียบกับความสุขที่พระองค์ได้จากการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากภัยในวัฏสงสาร แต่ก็อาจกล่าวโดยรวมได้ว่า สุขในอาชีพของพระพุทธเจ้า คือ การเห็นคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อ

ตนเองและสามารถสร้างความสุขให้กับผู้อื่นด้วยการจัดทุกข์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกข์ทางใจที่ผู้กรังไว้ในวิภูสงสารให้หลุดพ้นจากบ่วงกรรมบ่วงมารเข้าสู่พระนิพพานในที่สุด หากพระพุทธองค์ไม่เลือกเส้นทางสายสมณะนี้ มรรคผลนิพพานคงยังไม่เกิดให้เป็นองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ส่งต่อมาถึงคนยุคปัจจุบันให้ได้ศึกษาและเรียนรู้

การเลือกทำในสิ่งที่ตนศรัทธา แม้หลายคนไม่เข้าใจแต่เมื่อทำงานสำเร็จแล้วผลงานที่สร้างจะเป็นเครื่องพิสูจน์และประจักษ์พยานให้คนอื่น ๆ ที่ไม่เข้าใจได้เข้าใจว่า สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงอุทิศตนกว่า 6 ปี เพื่อแสวงหาสัจธรรม และกว่า 45 ปีในการเผยแผ่ก็ได้สร้างเครื่องพิสูจน์ผ่านชีวิตของสรรพสัตว์ที่บรรลุมรรคผลนิพพานให้เห็นว่า ชีวิตในเพศสมณะของพระพุทธเจ้ามีคุณค่าอย่างมหาศาล

4. ความสุขที่มีต่อความสัมพันธ์ในสังคมของพระพุทธเจ้า

มิติด้านความสัมพันธ์ในทางพระพุทธศาสนา หลักที่สามารถจะนำมาพิจารณาได้อย่างชัดเจน คือ ทิศ 6 ในสังคาลสูตร ประกอบด้วย 1) ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา 2) ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ 3) ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรและภรรยา 4) ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตร 5) ทิศเบื้องล่าง คือ ลูกน้อง และ 6) ทิศเบื้องบนคือสมณพราหมณ์ (ที.ปา. 11/244/200 (ไทย.มจร) ต่อจากนั้นจะพิจารณากันไปที่ละทิศเพื่อให้เห็นภาพของความสัมพันธ์ที่พระพุทธเจ้ามีต่อบุคคลเหล่านั้น

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา (ทิศเบื้องหน้า)

ในฐานะที่พระองค์เป็นเจ้าชายแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ ว่าที่กษัตริย์องค์ต่อไปที่พระบิดาปรารถนาที่จะให้ครองราชสมบัติแทนพระองค์ แต่ดูเหมือนการออกบวชจะทำให้สิ่งที่คาดหวังสูญไป แต่อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธองค์และพระบิดาก็ไม่ได้ถูกตัดขาดเสีย

คราวพระพุทธองค์บรรลุธรรมแล้วไปโปรดพระบิดา ณ กรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ก็ยังทรงอาศัยพระมหากุณนาคุณนำหน้าตั้งใจโปรดพระบิดาให้ได้รับความสุขที่แท้จริงเช่นเดียวกับพระพุทธองค์ นอกจากนั้นก็ยังต้องใช้พระปัญญาคุณอีกประการเพื่อสร้างความเข้าใจว่า เส้นทางสายสมณะที่พระพุทธองค์เลือกเดินนั้นมีความดีงามอย่างไร เพราะภาพที่ปรากฏออกมานั้นขัดกับความเป็นกษัตริย์ที่

ตนเองได้รับการสถาปนาตั้งแต่แรกเกิด เช่น การบิณฑบาต อาศัยโคนไม้เป็นที่จำวัด นั้นดูไม่ต่างจากยาจกนิพกหรือขอทาน ซึ่งการกระทำนี้สร้างความละอายใจให้พระบิดาเป็นอย่างมาก แต่ด้วยความรักและความเมตตาพระบิดา พระพุทธองค์ก็ยังคงมุ่งมั่นในการสร้างความเข้าใจในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โปรตชฎิล 3 ฟัน้องให้ละทิ้งทิฐิเดิมและอุปสมบทในพระพุทธศาสนากับพระพุทธองค์ ทำให้ผู้คนเล่าลือในชื่อเสียงของพระพุทธองค์ว่า แม้ชฎิล 3 ฟัน้องยังอุปสมบทในพระพุทธศาสนาก็หมายความว่า พระพุทธองค์มีดีกว่าอย่างเห็นได้ชัด ด้วยชื่อเสียงนี้ทำให้พระเจ้าพิมพิสารผู้ที่แต่เดิมเคารพนับถือชฎิล 3 ฟัน้องก็ศรัทธาในพระพุทธองค์ตามไปด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พระบิดาที่ยังถือว่า มีศักดิ์ที่ใหญ่กว่าบุตรยังไม่สามารถจะละทิฐินี้ได้โดยถึงกับตรัสว่า “บุตรเราไม่มาสู่เรือนของเรา จักไปไหน ?” (ขุ.ธ.อ. 42/232 (ไทย.มมร) และแม้จะอยากฟังธรรมจากพระลูกชายก็ยังให้ทูตพร้อมบริวารไปอาราธนาแต่ก็ไม่สามารถทำได้ ด้วยว่าทูตทั้งหลายกลับออกบวชตามพระองค์ ซึ่งในเวลาต่อมาพระพุทธองค์ก็เสด็จมากรุงกบิลพัสดุ์ด้วยพระองค์เองพร้อมพระชินาสพสองหมื่นรูป ประทับ ณ นิโคธาราม รุ่งเช้าได้บิณฑบาตโปรดพระบิดาให้ดำรงอยู่ในสภากาตม รวมถึงเหล่าประยูรญาติอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน (ขุ.ธ.อ. 40/155 (ไทย.มมร) จึงทำให้ทั้งพระบิดาและพระประยูรญาติได้รับความสุขและเข้าใจเหตุผลของการออกบวชจากสิ่งที่พระพุทธองค์ได้มอบให้

ในส่วนของพระมารดา แม้สวรรคตไปหลังจากประสูติพระพุทธองค์ได้ 7 วัน ก็บังเกิดเป็นเทวดา พระพุทธองค์ก็ทำหน้าที่ด้วยการเสด็จไปจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงธรรมต่าง ๆ เพื่อโปรดเทวดารวมถึงเทวดาผู้เป็นอดีตพระราชมารดาให้บรรลุโสดาบันด้วย และยังประโยชน์ให้เกิดเป็นความสุข และการบรรลุมรรคผลนิพพานแก่เหล่าเทวดาเช่นกัน (ขุ.ธ.อ. 42/309 (ไทย.มมร)

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาที่มีต่อพระพุทธองค์ก็ไม่ได้เสื่อมสลายไป แม้ต่างคนจะมีความแตกต่างกัน พระพุทธองค์ก็ทำหน้าที่ของการเป็นบุตรที่ดี ตอบแทนพระคุณด้วยการทำให้ท่านปลอดภัยในวัฏสงสาร บุคคลผู้เป็นลูกก็ย่อมได้รับความสุขจากการเห็นบุพการีอันเป็นที่รักได้ความปลอดภัยในวัฏสงสาร และได้รับความสุขอันเป็นอริยะที่เหนือกว่าสิ่งอื่นใด

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างครูอาจารย์ (ทิศเบื้องขวา)

ครูอาจารย์ที่เห็นภาพชัดเจนที่สุดในครั้งพุทธกาลของพระพุทธเจ้า คงเป็นอาหารดาบสและอุทกดาบส ครูผู้สอนให้พระพุทธองค์ทรงเข้าถึงแนวสัญญาณสัญญาณยตนะ แม้การบรรลุเหล่านี้จะไม่สามารถตอบเจตนาในสิ่งที่พระพุทธองค์ตามหาได้ แต่เมื่อถึงคราวเข้าถึงอนตรสัมมาสัมโพธิญาณ บุคคลกลุ่มแรกที่นึกถึงและอยากให้ได้บรรลุธรรมตามพระพุทธองค์ก็คือ อาจารย์ทั้ง 2 ท่านนี้ เพราะเนื่องจากเป็นผู้ที่จะสามารถต่อยอดการเข้าถึงจากญาณที่ท่านมีได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า อาหารดาบสได้เสียชีวิตไปก่อนหน้า 7 วัน ส่วนอุทกดาบสได้เสียชีวิตไปเพียงหนึ่งวันก่อนการบรรลุธรรม (วิ.ม. 4/10/15-16 (ไทย.มจร))

เรื่องราวนี้ ทำให้เราได้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อผู้เป็นอาจารย์ของพระพุทธองค์ที่เห็นในคุณค่าและความทุ่มเทของครูอาจารย์ และนำองค์ความรู้ไปต่อยอดให้ตนเองประสบความสำเร็จในระดับที่สูงขึ้นและกลับมาเพื่อตั้งใจจะนำสิ่งที่ดีมาตอบแทนคุณให้ครูอาจารย์ได้รับผลที่ดี เป็นสุข และพ้นทุกข์เฉกเช่นเดียวกับพระพุทธองค์

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรและภรรยา (ทิศเบื้องหลัง)

พระนางยโสธราพิมพาผู้เป็นภรรยา และพระราหุลผู้เป็นบุตรของพระพุทธองค์ ณ วันที่พระองค์ขี้อำกัณธกะ ละทิ้งบุคคลทั้ง 2 ออกจากวัง ใครหลายคนก็คงมองดูแล้วเป็นความล้มเหลวแห่งครอบครัว แต่หากมองอีกมุมหนึ่งจากการเห็นความทุกข์ในตนและมองสู่คนรอบข้าง ก็พบความรักความเมตตาที่แฝงอยู่ในการออกบวชครั้งนั้น เพื่อที่จะตามหาสิ่งที่เป็ความสุขที่แท้จริงเพื่อนำมามอบให้กับบุตรและภรรยา

ในครั้งที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ธรรมและกลับมาโปรดพระบิดาและประยูรญาติทั้งหลาย ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ท่าทีของความสัมพันธ์ระหว่างภรรยาและบุตรก็ไม่ได้ขาดออกจากกัน เห็นได้จาก การที่พระพุทธองค์ได้บอกพระอัครสาวกที่ติดตามพระพุทธองค์ไปยังปราสาทของพระนางพิมพาว่า หากนางจะเข้ามากราบแทบเบื้องพระบาท อย่าได้ห้ามมิเช่นนั้นหัวใจของนางจะสลาย ความบริสุทธิ์ในดวงใจของพระองค์ก็อุปถัมภ์ด้วยความเมตตาดังนี้แม้พระนางจะเข้ามาสัมผัสผัสกาย ดังนั้น จึงต้องปล่อยให้บุคคลอีกฝ่ายเกิดความสบายใจ แม้จะต้องแลกบางอย่าง แต่ทั้งนี้ พระ

มหากษัตริย์ คุณความดีและความห่วงใยของพระองค์นั้นที่มีต่อพระนางที่หวังอย่างอื่นที่จะให้ได้เห็นธรรมที่ไม่ใช่ชาตินี้แต่ทุกภพทุกชาติ

แม้บุตรของพระพุทธองค์ คือพระราหุล ผู้ที่ประสูติมาตั้งแต่วันแรกก็ไม่ได้พบหน้าพระบิดาของตน จนกระทั่ง 7 ปีให้หลังที่พระบิดาของตน คือ พระพุทธเจ้า ได้เสด็จกลับมายังกรุงกบิลพัสดุ์ พระนางพิมพาผู้เป็นมารดาได้แนะนำให้รู้ว่า พระสมณะซึ่งมีพระสมณะ 20,000 แวดล้อม ที่มีพระประดุจสีทองคำ มีพระรูปประดุจพรหมนั้น ผู้นั้นเป็นพระบิดาของเจ้า มีทรัพย์มากมายตั้งแต่เกิด ... เจ้าจงไปทูลขอทรัพย์จากพระองค์ท่านด้วยเป็นบุตรเถิด ซึ่งพระพุทธองค์ก็ทรงประทานแถมคิดแถมให้ผู้เป็นบุตรว่า “ทรัพย์นั้นไปตามวิภวัญญะ มีความคับแคบ แต่ไม่เป็นไร เราจักให้อริยทรัพย์ 7 ประการ ที่ได้จากการบรรลุนิพพานได้คงไม่พระศรัทธาโพธิ์จะทำให้เป็นของมรดกอันเป็นโลกุตตระ” (ขุ.ธ.อ. 40/157 (ไทย.มมร))

ในบางครั้ง การที่เราให้คนที่เรารักมีความสุข ก็ต้องยอมอดทนเห็นเขาไม่มีความสุขบ้างในช่วงแรก อย่างเช่นการที่พ่อแม่อยากให้ลูกเรียนดี กีฬาเด่น แข็งแรง ก็ต้องอดทนต่อการซ้อมหนักและเรียนหนักของลูก เพื่อสุดท้ายจะได้เห็นวันที่เขาแข็งแรงและมีอาชีพที่ดีดูแลตัวเองได้ พระองค์ก็เช่นกันพระองค์ต้องอดทนต่อความผูกพัน และอดทนกับน้ำตาของพระนางยโสธราและความโหยหาการใกล้ชิดของลูกน้อย เป็นการเสียสละและอดทนเพื่อความสุขที่ยิ่งใหญ่กว่า คือ สุขแห่งการหลุดพ้นที่ไม่ใช่แค่สุขเพียงชาตินี้

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างมิตร (ทิศเบื้องซ้าย)

ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ที่คอยเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขมาตลอดการทำทุกรกิริยา 6 ปี ที่เชื่อมั่นว่าพระองค์จะสำเร็จในวันใดสักวันหนึ่ง แม้ว่าจะถอดใจหนีห่างไม่ยุ่งเกี่ยวกับพระองค์เมื่อทรงเลิกทำทุกขกิริยา ก็ตกลงว่าหากพระพุทธเจ้ามาจะไม่ลูกรับ ไม่ต้อนรับ แต่พระพุทธเจ้าได้ใช้ความจริงใจ ความบริสุทธิ์ใจของพระองค์ละลายความเคลงเคลงใจของเหล่าเพื่อนปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 พระองค์นำความบริสุทธิ์ใจของพระองค์เป็นที่ตั้ง เป็นผู้ให้อย่างไม่ย่อท้อ แม้พระองค์จะทราบดีว่า ธรรมที่พระองค์ค้นพบเป็นเรื่องยากที่มนุษย์จะเข้าใจ ด้วยพระมหากษัตริย์คุณนี้ทำให้ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 มีโอกาสได้พบเจอกับพระพุทธองค์ และพระองค์เมตตาแนะนำธรรมที่ตรัสรู้ นำสิ่งที่ยากมาสอนให้ง่าย ความรู้ที่พระองค์ตรัสรู้มีมากมายแต่

พระองค์ย่อลงเหลือเพียงเนื้อความในฉัหมจกักปวัตนสูตร เพื่อให้เพื่อนได้เข้าใจง่าย บรรลุตามได้ไฉ ซึ่งการแบ่งปันครั้งนั้นทำให้พระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุธรรมเป็นโสดาบันในคำคตินั้น และคงเป็นอีกคำคตินึงที่บังเกิดความสุขกันทั้งพระพุทธรองค์และปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 เพราะเพื่อนก็ได้รับความสุขจากคำสอนของพระองค์ พระองค์ได้ตอบแทนคุณเพื่อน ทำให้เพื่อนไม่เสียแรงที่อยู่เป็นเพื่อนและรอคอยรวมถึงรอลุ้นความสำเร็จมาเป็นแรมปี แต่ได้สิ่งที่รอคอยและสมหวัง ปรีดา

4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างลูกน้อง (ทิศเบื้องล่าง)

ลูกน้อง อาจหมายถึงผู้ใต้บังคับบัญชาของพระพุทธรองค์ ซึ่งนั่นคือ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาทั้งหมด เราจะพบเหตุการณ์บางอย่างที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีตามที่พระพุทธเจ้าให้เกียรติพระภิกษุเหล่านี้ เช่น พระอนนท จะสังเกตได้ว่า พระพุทธรองค์ให้เกียรติพระอนนท จากที่พระองค์ยอมรับข้อดกลงหรือพรที่พระอนนทขอเพื่อสะดวกในการทำหน้าที่อุปัฏฐากพระพุทธรองค์ทั้ง 8 ประการ (ที.ม. 13/56/85-87 (ไทย.มจร) พระองค์เห็นคุณค่าของพระอนนทเสมอมาและทรงยกย่องสรรเสริญพระอนนท ซึ่งในมหาปริณิพพานสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย เมื่อยามที่พระอนนทเสียใจเมื่อทราบว่พระพุทธองค์จะปรินิพพาน พระองค์ได้สรรเสริญพระอนนทท่ามกลางหมู่สงฆ์ว่า “ไม่ว่าพุทธรูปอุปัฏฐากในกาลก่อนหรือในอนาคตก็ไม่ยิ่งไปกว่าพระอนนท (ที.ม. 10/208/155 (ไทย.มจร) พระองค์มีมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นให้เกียรติ ไม่ดูเบา เห็นคุณค่า และชื่นชมแม้กับอุปัฏฐากที่รับใช้พระองค์

กรณีของภิกษุสงฆ์ผู้อุปการเรือนร่างเต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูล แต่พระองค์ไม่ถือตัว ด้วยพระมหากรุณาธิคุณพระองค์ทำความสะอาดร่างกายให้ภิกษุอาพาธที่เป็นโรคท้องเดิน นอนจมกองคูดและมูตร (อุจจาระและปัสสาวะ) ด้วยพระองค์เอง และยังทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้ภิกษุด้วยกันช่วยกันดูแลภิกษุอาพาธ และใครที่อยากอุปัฏฐากพระองค์ ก็พึงพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด (วิ.ม. 5 /365/239-241 (ไทย.มจร) เพราะด้วยทุกคนต่างมีคุณค่าในตัวเอง ไม่มีใครในโลกที่ได้รับการให้เกียรติและเห็นคุณค่าแล้วไม่มีความสุขเอิบอิ่มใจ ยิ่งการได้เห็นค่านั้นมาจากครูบาอาจารย์หรือผู้บังคับบัญชายิ่งอึดใจไม่มีประมาณ

4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างสมณพราหมณ์ (ทิศเบื้องบน)

บาลีในสังคาลสูตรใช้คำว่า “สมณพราหมณา” ซึ่งตรงตัว คือ เป็น

นักบวชในสายสมณะและนักบวชในฝ่ายพราหมณ์ ในจุดนี้จะมุ่งเน้นที่ในบริบทของ พระพุทธเจ้ากับนักบวชสายอื่นในฐานะเพื่อนต่างศาสนา ทำให้เห็นถึงความใจกว้าง ในตัวของพระพุทธเจ้าว่า ให้ความสำคัญสัมพันธ์อันดีงามกับคนที่มีแนวคิดการใช้ชีวิต ต่างกัน มีความเชื่อแตกต่างกัน ให้เกื้อกูลและเคารพในการตัดสินใจเลือกเส้นทาง ตามหาสัจธรรมในทางของตนเอง และหากสามารถทำให้สมณพราหมณ์เหล่านั้นได้ เห็นสัจธรรมตามสิ่งที่พระพุทธองค์เห็นก็จะยินดีที่จะถ่ายทอด

ในงานของพระนิพนธ์ โสภโณ (2559) กล่าวถึง ท่าทีของพระพุทธศาสนา ที่ปฏิบัติต่อความเชื่ออื่นในยุคพุทธกาลไว้ 2 ทาง คือ 1) การยอมรับคำสอนบางอย่าง ที่เห็นตรงกัน เช่น ชีวิตเป็นของน้อย มีทุกข์ มีความคับแค้น จึงควรสร้างกุศล ประพฤติ พรหมจรรย์ และปฏิเสธแนวคิดอื่น เช่น แนวคิดของลัทธิครูทั้ง 6 เป็นต้น และ 2) วิธี การปฏิบัติต่อความเชื่อ เช่น การไม่ลักทรัพย์ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ฯลฯ อันตรงกับศีล ของพราหมณ์ เป็นต้น และท้ายที่สุดคือ การเคารพในความเชื่อของบุคคลต่างศาสนา แม้ว่าคนต่างศาสนาจะนำคำสอนมาอธิบาย สาธยายให้ฟังถึงข้อดี พระพุทธองค์ก็รับ ฟังและยังอนุเคราะห์ด้วยการสนทนาจนทำให้อีกฝ่ายเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธ องค์ เช่น ตัวอย่างของสีหะเสนาบติที่แต่ก่อนนับถือศาสนาวิระแห่งศาสนาเซนแต่เมื่อ ได้มาสนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้า เสนาบติผู้นี้ก็เลื่อมใสและยกตนขึ้นเป็นอุบาสกใน พระพุทธศาสนา

นี่เองจึงทำให้เราเห็นว่า พระพุทธศาสนาสามารถเข้าได้กับทุกศาสนาด้วย การรับฟังสิ่งที่ดีที่มีร่วมกัน และเข้าใจจุดประสงค์ของการมีศาสนาที่ต้องการให้ มนุษย์ได้มีคุณธรรมและศีลธรรมตามแนวของตนเองเพื่อให้เดินทางไปสู่การบรรลุ ธรรมตามแนวทางของศาสนานั้น ๆ

ในด้านของความสัมพันธ์ต่อสังคมนี้ยังมีกรณีศึกษาอีกจำนวนมากที่ปรากฏ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงเมตตาโปรดเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายให้ ได้มองเห็นสัจธรรมที่แท้จริงของชีวิต สิ่งเหล่านี้เกิดภายใต้การเห็นว่า ชีวิตของมนุษย์ ทุกคนล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมและกฎไตรลักษณ์ และเนื่องจากพระพุทธองค์ คือ ผู้รู้แจ้งโลกด้วยพระปัญญาคุณจึงทำให้พระพุทธองค์มุ่งไปสู่การเป็นครูที่ดีต่อ สัตว์โลกทั้งหลายด้วยการสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ตรงไปตามจริตและ ออัธยาศัยของบุคคลนั้น ๆ ให้ได้รับความสุข แม้ในบางครั้งความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นมิตร

ที่เกิดจากกรรมที่ผูกกันไว้ เช่น นางจิญจมาณวิกาที่ใส่ความว่าตั้งครรรค์กับพระพุทธองค์ (ขุ.ธ. 42/23/255 (ไทย.มจร) พระเทวทัตที่ทำอนันตริยกรรมกับพระพุทธองค์ ฯลฯ พระพุทธองค์ก็แผ่เมตตา วางอุเบกขาและมุ่งหาหนทางให้คนเหล่านั้นได้บรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุดเพราะพระองค์เห็นคุณค่าแห่งความเป็นคนในมนุษย์ทุกชีวิต ไม่เว้นแม้สัตว์ ดังนั้น การเชื่อมสายสัมพันธ์ของพระองค์ คือ การให้ความปรารถนาดีกับบุคคลอื่น และพร้อมที่จะช่วยให้เขาเหล่านั้นข้ามฝั่งวัฏสงสารไปได้

5. ความสุขด้านจิตวิญญาณของพระพุทธเจ้า

ความเครียด เบื่อ กลุ้ม เป็นภาวะวิสัยของมนุษย์ทั่วไป จึงไม่ผิดอะไรที่พระพุทธองค์จะกล่าวว่า ไม่มีมนุษย์คนใดไม่มีโรคทางใจ เว้นเสียแต่ผู้หมดกิเลสแล้ว (อง.จตุกก. 21/157/217 (ไทย.มจร) ซึ่งสิ่งที่พระพุทธองค์ค้นพบไม่ว่าจะเป็นกฎความจริงของชีวิตต่าง ๆ หรือของโลกและจักรวาล หรือวิธีการทำให้พ้นทุกข์ที่ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก ก็ล้วนแต่ต้องเริ่มต้นจากการจัดโรคในใจ ทำจิตให้ผ่องใสมีพลัง มีพลังมากพอที่จะข้ามภพเหล่านั้นไปได้

โรคทางใจ (โรโค เจตสีโก) คำบาลีทำให้เห็นว่า โรคทางใจมาจากจิตใจภายในตัว แต่เนื่องจากความผิดปกติของใจจากอุปกิเลสทำให้เศร้าหมองจึงทำให้เกิดเป็นโรคทางใจได้ (ม.ม.อ. 17/429 (ไทย.มจร) จัดเป็นความทุกข์ประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ซึ่งมีหลากหลายสาเหตุ ในจุดนี้ขอยกในกรณีในบทสวดมนต์ที่ว่า “โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปปายาสาปี ทุกขา - ความโศก ความรำไรราพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์” ในปัจจุบันโรคทางใจในวงการจิตเวชมีการแบ่งประเภทเป็น 3 อย่าง คือ 1) กลุ่มวิตกกังวล 2) กลุ่มซึมเศร้า และ 3) กลุ่มโรคจิต ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มมีการรักษาทั้งกินยาและบำบัด (ณัฏฐ์ เพชรวิรุรวงศ์. 2565)

กลุ่มวิตกกังวล ผู้คนมักตกอยู่ในภาวะความเครียด ความกลุ้มใจมักมาจากความกังวลกับสิ่งที่จะเกิดในอนาคตและอดีตที่ผ่านมาแล้ว เช่น ทำการบ้านไม่ทันกลัวสอบได้คะแนนไม่ดี พ่อแม่ไม่พอใจ ทำงานไม่ทันกลัวเจ้านายดุ ลูกค้าย่น จึงเครียด ส่วนภาวะกลุ้มใจ ก็มักจะกลุ้มกับสิ่งที่ผ่านมาในอดีตและมีคำถามว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ ทำไมโชคชะตาไม่ช่วย หรือโทษตัวเอง ตอนนั้นทำไมไม่ทำให้ดีกว่านี้ ซึ่งก็ล้วน

เป็นความไม่พอใจในอดีต ซึ่งความไม่พอใจเหล่านี้ก็อาจเชื่อมโยงได้กับความกลัวว่า
คุณค่าของตนจะลดลงด้วยเหตุการณ์ที่ผ่านมา

กลุ่มซึมเศร้า เกิดจากการมีสิ่งกระตุ้นที่เข้ามารุมเร้าชีวิต อาจทำให้เกิด
ความรู้สึกเบื่อจนไปถึงเศร้า ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่พอใจกับปัจจุบัน ก็อาจจะ
เชื่อมโยงกับความกลัวว่า ตนเองจะไม่ได้พัฒนาหรือเจอในสิ่งใหม่

กลุ่มโรคจิต กลุ่มนี้จะมีอาการที่รุนแรงกว่า 2 กลุ่ม คือ ประสาทหลอน หลง
ผิดอย่างรุนแรง และมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป อาจเกิดจากความรุนแรงของสภาวะ
จากทั้ง 2 กลุ่มที่ทวีคูณขึ้นจนกระทบกระเทือนจิตใจ กลุ่มนี้จัดเป็นผู้ป่วยกลุ่มจิตเวช
ต้องได้รับการรักษาอย่างใกล้ชิด การรักษาจำเป็นต้องใช้ยา การบำบัด และเปลี่ยน
สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ใหม่

อาจกล่าวได้ว่าทั้ง 3 กลุ่ม มีสาเหตุเชื่อมโยงกับความไม่พอใจและความ
กลัว โดยเฉพาะ 2 กลุ่มแรกที่ยังเยียวยาได้ไม่ยากหรืออยู่ในภาวะที่จิตไม่ได้เสียแค่
ผิดปกติ ในปัจจุบันมีการให้ยาสื่อประสาทช่วยบรรเทาอาการเหล่านี้ได้แต่ในสมัย
พุทธกาลที่ไม่มียารักษาโรคเหล่านี้

พระพุทธองค์ได้ให้วิธีกับคน 2 กลุ่มแรกที่ยังยึดยังปกติ ในการแก้ความกลัว
ที่มาจากความไม่รู้ด้วยความรู้ หรือแก้วิชชาด้วยวิชชา เพราะไม่รู้จึงกลัว แต่หากรู้
ผลจะเป็นอย่างไรก็ไม่ต้องคาดหวังให้เครียดหรือกลุ่ม และจะทำให้ได้รับได้ทำใจพอใจ
กับมัน แล้วความสุขก็เกิดขึ้นเป็นอัตโนมัติ ยิ่งไปกว่านั้น โรคเหล่านี้มักทำให้ใจไม่อยู่
กับปัจจุบัน พระองค์จึงทรงใช้ยาวนานหนึ่งที่ชื่อว่า “สติ” ที่หมายเอาการระลึกรู้ถึง
ปัจจุบันทุกขณะจิต ที่ใจอยู่กับตัวเองอย่างปัจจุบัน 100 เปอร์เซ็นต์ มาช่วยแก้โรค
ทางใจเหล่านี้

ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ได้ทรงเน้นย้ำการมีสติอยู่กับปัจจุบัน เพราะ
การมีสติอยู่กับปัจจุบัน เป็นเหมือนนายทหารหรือยามเฝ้าประตูที่คอยจะกันข้าศึก
ด่านแรก (ส.สพ.อ. 28/482 (ไทย.มมร) เนื่องจากความคิดในอดีตที่นำมาซึ่งความ
กลัวก็เป็นศัตรูหมายเลขหนึ่งที่จะพาไปสู่โรคซึมเศร้า ความคิดกังวลในอนาคตก็เป็น
ศัตรูหมายเลขสองที่จะนำไปสู่โรคเครียดและโรคซึมเศร้าได้เช่นกัน ภาวะทั้ง 2 นี้อาจ
พูดโดยรวมได้ว่า “การคิดมาก” ตามสภาวะธรรมก็คือ ดวงจิตในส่วนที่เรียกว่า สังขาร
ชั้นรู้ได้ทำการปรุงแต่ง เพิ่มสีสันจินตนาการได้ทั้งด้านลบและด้านบวก ซึ่งส่วนใหญ่

มนุษย์จะคุ้นชินกับการแต่งด้านลบ หากไม่รู้จักรับวิธีการจัดการ ปล่อยให้เรื้อรังก็อาจเข้าสู่ภาวะของการเป็นโรคทางจิตเวชได้ ดังนั้น พระพุทธองค์จึงให้ “สติ” ให้รู้เท่าทันมาคอยจับตาดูผู้ร้ายศัตรูหมายเลขหนึ่งและสอง เมื่อใดก็ตามที่รู้ว่าจะเกิดขึ้นก็ให้หยุดมันไว้ด้วยสติ พระองค์จึงให้อุบายด้วยการให้คิดสิ่งที่เป็นกลางหรือสิ่งที่ดีและไม่ต้องปรุงแต่งต่อ อย่างเช่นมนต์คาถาสั้น ๆ ที่ให้กับภิกษุ (พระจุฬปณณกเถระ) ที่คิดจะลาสิกขา ทำให้จิตสงบพบความสว่างภายใน (ขุ.เถร 26/557-576/436-439 (ไทย.มจร) เหล่านี้คือการฝึกจิตให้มีสติ

วิธีการฝึกให้จิตมีสติอยู่กับตัว ประการแรกนอกจากจะเป็นการป้องกันความคิดที่จะเข้ามาสร้างความก่อกวนและความเครียดแล้ว หากพัฒนาจิตให้ตั้งมั่นด้วยการฝึกสมณวิธีใดวิธีหนึ่งที่ถูกต้องกับผู้นั้นปฏิบัติก็จะทำให้เกิดความสุขทางใจไปตามลำดับ ตั้งแต่ 1) พรโมทโย (ความชื่นบานใจ ร่าเริงสดใส) 2) ปีติ (ความอิ่มใจ, ความปลื้มใจ) 3) ปัสสัทธิ (ความสงบเย็นกายใจ ความผ่อนคลายรื่นสบาย) 4) สุข (ความรื่นเริงใจไร้ความข้องขัด) และ 5) สมามิ (ความสงบอยู่ตัวมั่นสนิทของจิตใจ ไม่มีสิ่งรบกวนรบกวน) (อง.ทสก. 24/1/1-2 (ไทย.มจร)

ระดับความสุขทั้ง 5 แม้จะเป็นเพียงความสุขระดับต้นที่ยังไม่สามารถละกิเลสได้ หรือยังไม่ถึงยถาภูตญาณทัศนะ แต่ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการพัฒนาจิตให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นจากการป้องกันความคิดร้าย ๆ ให้จิตมีเกราะป้องกันและมีความสุขไปด้วยในตัว แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้เปรียบเทียบการฝึกสมาธิแบบสมณะว่าเป็นเพียง “ก่อกวนทับหญ้า” หากไม่มีสติควบคุมอยู่ อุปกิเลสอาจเข้าครอบงำใจได้เช่นเดิม ประหนึ่งตอนที่นำก้อนหินออกจากหญ้า หญ้าก็กลับมาเติบโตต่อไป แต่หากเป็นนักปฏิบัติธรรม ดังเช่นพระอรหันต์ที่หมดกิเลสแล้ว ท่านเหล่านี้ได้ฝึกสมาธิจนเกิดวิเศษที่สามารถทำลายกิเลสได้ คือ อาสวกขยญาณ ที่ไม่ใช่เพียงนำก้อนหินมาทับหญ้า แต่เป็นการถอนหญ้าออกทั้งราก ซึ่งเมื่อเป็นอย่างนี้ ใจก็จะกลับสู่สภาวะเดิมที่เป็นประภัสสร ปราศจากกิเลส สว่างไสว และไม่เกิดโรคทางใจดังพุทธพจน์ในโรคสูตร และทำให้พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “นตถิ สนฺติปรํ สุขํ” สุขอื่น ยิ่งกว่าความสุขสงบไม่มี” ในที่นี้คือ ทั้งสงบระงับจากกิเลสทั้งชั่วเวลาขณะหนึ่งด้วยสมณะ และหมดจากกิเลสตลอดไปด้วยวิปัสสนาตนเอง

ดังนั้น สุขด้านจิตวิญญาณของพระพุทธเจ้าจึงอยู่ที่ พระองค์จัด

กิเลสให้หมดไปจึงทำให้ไม่มีโรคทางใจ โดยมีจุดเริ่มต้นที่การมี “สติ” ระลึกในสิ่งที่เป็นปัจจุบันขณะ นอกจากนั้น มีความสุขจากการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรประกอบด้วยจิตเมตตาที่ให้คำปรึกษาเยี่ยวยาจิตใจด้วยการใช้ “สติ” เป็นเครื่องดึงความคิดของผู้ตกหลุมพราง คือ โรคทางใจให้ขึ้นมาอยู่กับปัจจุบันเช่นกัน โดยสอนให้ฝึกสติตามแนวทางการปฏิบัติที่ถูกกับจริตและอริยาศัยในแต่ละบุคคลให้ได้เข้าถึงธรรมและจัดกิเลสจนพ้นทุกข์ด้วยตนเองได้ในที่สุด

6. สรุป

การถอดรหัสความสุขของพระพุทธเจ้าทั้ง 4 ด้าน คือ สุขทางกาย สุขจากการประกอบอาชีพ สุขจากความสัมพันธ์ และสุขด้านจิตวิญญาณ ทำให้ได้สรุปดังนี้

1) **ความสุขทางกาย** เนื่องจากร่างกายเป็นรังแห่งโรค และจิตมีกายเป็นเรือนเป็นคูหา พระพุทธองค์จึงต้องให้ความสำคัญกับร่างกายด้วยการดูแลรักษาทั้งการขบฉันอย่างพอดี ออกกำลังกาย พักผ่อน เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง และการเห็นคุณค่าของร่างกายว่า มีจิตอยู่ภายในตัว หากทุกขเวทนาปรากฏกับกายก็คงยากในการทำสมาธิใดใดและประคับประคองใจให้เป็นสมาธิ ดังนั้น การดูแลร่างกายให้สบาย เป็นสุขจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงเห็นคุณค่าจากพระปัญญาริคุณในการหาวิธีดูแลรักษาและเมตตาต่อตนเอง

2) **สุขจากการประกอบอาชีพ** พระพุทธองค์ทรงเลือกในสิ่งที่พระพุทธองค์เห็นคุณค่าต่อตนเองที่จะให้หลุดพ้นจากกรรมกิเลสในวัฏสงสาร ซึ่งพระพุทธองค์ได้มาด้วยพระปัญญาริคุณและความบริสุทธิ์ที่ได้สั่งสมมามากกว่า 20 อสงไขยเศษมหากัป นอกจากที่จะหลุดพ้นด้วยตนเองแล้วยังสามารถที่จะส่งต่อความสุขจากการหลุดพ้นไปเป็นคุณค่าแก่ผู้อื่นในการช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ให้ได้รับความสุขอันเป็นนิรันดร์ด้วยเช่นกัน แม้จะต้องสละความสุขส่วนตัวครั้งเป็นพระราชโอรสมาเป็นสมณะแสวงหาสัจธรรมก็ตาม นี่คือพระมหากรุณาริคุณอันล้นพ้นที่หาที่สุดไม่ได้

3) **สุขจากความสัมพันธ์** แม้ในสังคมยุคนั้นมีหลายคนหลายฝ่าย ต่างคนต่างความคิด ทั้งที่เป็นมิตรและศัตรู ผู้ที่ไม่เข้าใจ ไม่ชอบ แต่ด้วยพระกรุณาริคุณความปรารถนาดีของพระพุทธเจ้าที่เห็นผ่านพระปัญญาว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตาม

กรรม ดังนั้นไม่ว่ามิตรหรือศัตรูพระพุทธองค์ก็มองว่า ต้องตกอยู่ในสภาพเดียวกัน แต่ก็สามารถคุณค่าให้ตนเองจากการบรรลุธรรมได้ พระพุทธองค์จึงให้เกียรติ รับฟังด้วยใจอันมีเมตตาเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้เปิดใจไปสู่ความศรัทธาและเข้ามาเป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาหนทางบรรลุธรรมต่อไป

4) สุขด้านจิตวิญญาณ ในฐานะของผู้ไม่มีโรคทางใจอย่างพระพุทธองค์ ที่หมดจากกิเลสที่มองเห็นผู้ที่ยังมีโรคทางใจด้วยพระเมตตาอันล้นพ้น พระพุทธองค์ ผู้ค้นพบทางขจัดกิเลสจึงหาวิธีการสอนให้ได้รับความสุขตั้งแต่ในระดับพื้นฐานด้วยการมีสติ และการฝึกสติให้เป็นสมาธิในระดับที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปทั้งห่างจากอุปกิเลสจนไปถึงสามารถขจัดกิเลสให้หมดไปได้

ในฐานะของผู้ได้รับความสุขทั้ง 4 ด้านนี้ ล้วนเกิดจากการสั่งสมบารมีในระดับอสงไขยจนได้มาซึ่งคุณสมบัติ 3 คือ พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ และเหล่านี้นำความสุขมาให้แก่ตัวของพระพุทธองค์เอง ยิ่งไปกว่านั้น จากการเห็นว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมและการเห็นว่ายังมีผู้ที่สามารถบรรลุธรรมได้อยู่จำนวนหนึ่ง จึงตั้งพระมหากรุณาและใช้พระปัญญาที่เกิดจากความบริสุทธิ์ให้เป็นไปเพื่อการส่งต่อความสุขไปยังสรรพสัตว์บนโลกต่อไป ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หากต้องการความสุขทั้ง 4 ด้านอย่างพระพุทธองค์ ก็เริ่มต้นจากการฝึกพัฒนาตนเองประกอบเหตุให้ได้มาซึ่งคุณลักษณะ 3 ประการ คือ ความบริสุทธิ์ทั้งกายและใจ ความเมตตากรุณา และสติปัญญา

นอกจากความสุขทั้ง 4 ด้าน ความสุขที่ยิ่งกว่าในฐานะของผู้สูงสุด ความสุขของพระองค์ไม่ได้เกิดจากการเป็นผู้รับ แต่เป็นผู้ให้ คือ ให้ในสิ่งที่เปี่ยมอริยทรัพย์ที่ทำให้ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก ไม่ต้องกลับมาเป็นทุกข์อีก ไม่ต้องกลับมาเป็นโรคทางใจอีก จึงเป็นความสุขอันสูงสุดที่ขยายส่งต่ออย่างไม่มีที่สิ้นสุดที่พระพุทธองค์ได้มอบให้กับมวลมนุษยชาติได้รับ

บรรณานุกรม

- ชื่อน คาบาชาวะ, นิพดา เขียววูไร (แปล). (2565). **สู่จุดสูงสุดของชีวิตด้วย “พีระมิตความสุข”**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ฮาวทู อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- นวลนภา ยุคันทรพวงษ์ และพระมหาดิเดช สติวโร. (2565). การทานอาหารมือเดียวที่ปรากฏในกถุขมสูตร, **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร**, 5(2), 211-221.
- นาวิณ วรรณเวช. (2558). ยิ่งหิว ยิ่งสุขภาพดี?. **วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 11(2), 197-205.
- ณภัทร เพชรธีรชวงศ์. (2559). **โรคทางจิต... โรคทางใจ** เข้าถึงเมื่อ 7 กันยายน 2565, <https://zeekdoc.com/post/โรคทางจิต...-โรคทางใจ-540>.
- ธิติมา ณรงค์ศักดิ์, ฐิติมา สงวนวิชัยกุล และวรวงศ์ ตรีสิทธินิช. (2563). การนอนหลับและสุขอนามัยการนอนหลับ: บทความฝันพิววิชาการ. **วารสารสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระเจ้าพระยา**, 14(2), 69-85.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2555). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระมหาดิเดช สติวโร. (2560). น้ำปัสสาวะบำบัดโรคกับน้ำมูตรเน่า : ความเหมือนและความแตกต่าง. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, 13(2), 10-22.
- สมบัติ อ่อนศิริ. (2559). ผลของการเดินโดยกำหนดเป้าหมายที่มีต่อน้ำหนักตัว เบอร์เซ็นต์ไขมัน และสมรรถภาพทางกายของนิสิตหญิงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, **วารสารพยาบาลทหารบก**, 17(1)} 45-53.
- สุริรัตน์ ณ วิเชียร. (2564). การนอนหลับของผู้สูงอายุในชุมชน. **วารสารสภาการพยาบาล**, 36(2), 18-31
- ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต และคณะ. (2555) **คู่มือการวัดความสุขด้วยตัวเอง**

(HAPPINOMETER; The Happiness Self Assessment). นครปฐม:
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
อภิณัฐณ์ โพธิ์สาน. (2561). แนวคิดคู่ตรงข้ามในยมกวรรคแห่งอรรถกถาธรรมบท.
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 5(3), 597.

Carolyn Crist. (2021). **Short Walks After Meals Can Cut Diabetes, Heart Risks: Study**. Retrieved September 8, 2021, <https://www.webmd.com/diabetes/news/20220809/short-walks-after-meals-cut-diabetes-heart-risk-study>.

Meik Wiking. (2017). **The Key to Happiness: How to Find Purpose by Unlocking the Secrets of the World's Happiest People**. United Kingdom: Penguin Random house.

Rocco Farano. (2021). **Writing for Wellness: Eight Dimensions, Eight Experiences**. Retrieved May 26, 2021, <https://www.prainc.com/ww-2021-8dimensions-8experiences/>.

The Norwegian University of Science and Technology (NTNU). (2010). **Brain waves and meditation**. Retrieved September 8, 2021, <https://www.sciencedaily.com/releases/2010/03/100319210631.htm>.

Guidelines for Establishing an Organization to Assist Transnational Migrant Worker

Pongsan Srisomsap*

Piyanush Ngernklay*

Pakarang Chuenjit*

Abstract

The objectives of this research are: to examine the advantages and disadvantages of establishing the Migrant Workers Service Organization in the form of Public Organization and a state enterprise; 2. to investigate the problems and necessity of establishing the Migrant Workers Service Organization; and 3. to demonstrate the feasibility of establishing the Migrant Workers Service Organization. Documentary research method was used to analyze the information.

The results revealed that a Migrant Workers Service Organization should be established as a Public Organization which can be done by enacting as a royal decree under the public organization act, CE.1999 or enacting as the parliament act. The new Public Organization should have the status under the Ministry of Labors. The difficulties and necessity to establish such organizations include the problem with benefits, the loss of state revenue, legal issues, coordination problem, human trafficking, human rights, information system, and security issues. Researchers suggested the guidelines for establishing a migrant worker assistance organization is to specify the details of 1) the objectives of establishing the organization; 2) the organization structure; 3) the authority and missions of the organization to support and solve migrant worker issues; 4) the management system; 5) organization budget source; 6) workforce recruitment and human resource management; and 7) management and evaluation. Migrant worker assistance organizations will solve the labor-management issue, and human rights in the process, and help to plan the future migrant worker management.

Keywords: migrant worker, labor management

* Lecturer, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Problem Statement

In the past several decades, migrant worker has played an important role in country's economy. It is regarded as one part in the service sector that is a large source of labor in Thai economy (ILO,2020). Nowadays, the process of legal migrant workers employment making a complicated and takes so long time. Some interest groups take advantages from that weak point. These circumstances will bring about the exploitation of labor and human trafficking problems.

Aside from migrant exploitation, the policy of migrant workers in Thailand is constantly changing during the COVID-19 pandemic. Many migrant workers fled from their countries to Thailand by illegal transport providers in the time of Thailand's lockdown policy. The deputy national police chief (Bangkok Post, 2021) stated that 43,577 illegal migrant workers; consisting of 42,443 illegal immigration cases, 293 smugglers and 841 helpers, were arrested in Thailand between December 29, 2020 to December 15, 2021. This situation must be control by state measures.

Another well-known problem with a migrant worker management is that there is no central unit for the operations. This issue prevents the implementation of the 20-year national strategy because there is no governmental structure supporting the strategy. The lack of integration of migrant workers management in government sector has made the process complex, cumbersome, time-consuming and unattainable goals. Moreover, a conflict of law and regulations among government agencies brings about execution confusion. The absence of state agency providing knowledge and information about migrant workers management for government officers and supporting instruction about the legal process and rights for migrant workers

remains a problem at this time.

For this study, it was of interest to investigate migrant workers management problems and recommend comprehensive solutions for this issue.

Objectives of the study

1. To examine the advantages and disadvantages of establishing the Migrant Workers Service Organization in the form of Public Organization and a state enterprise.

2. To investigate the problems and necessity of establishing the Migrant Workers Service Organization.

3. To demonstrate the feasibility of establishing the Migrant Workers Service Organization.

Hypothesis

The Migrant Workers Service Organization should be established as Public Organization.

Scope of study

This paper focuses on finding out a suitable form of establishing the Migrant Workers Assistance Organization. Advantages and disadvantages in different forms of organization, Public Organization and state enterprise, are examined. Recent studies and researches will be used as reference in finding out the feasibility of establishing the Migrant Workers Service Organization in Thailand.

The data were collected from March to May 2022.

Expected benefits

1. The key contribution of this paper is the solution for legal employment problems of migrant worker in Thailand.
2. Understanding the issues of migrant worker policy and the management of migrant workers in Thailand.
3. Having a body of knowledge to support a legal employment of migrant worker in the same standards.

Research method

This paper is a documentary research, using qualitative methods for causal explanation. Researchers collect information from government agencies which related to the policy making of migrant workers' employment.

These were designed in such a way to approve hypothesis. The steps are as follows:

Step 1: Examining relevant document such as policies of government agencies related to the employment of migrant workers.

Step 2: Identifying advantages and disadvantages of the various organizational forms that are suitable for assisting migrant workers.

Step 3: Investigating the problems and necessity of establishing the Migrant Workers Service Organization.

Step 4: Use the information gathered from Steps 1 - 3 to formulate a model and suggest guidelines for establishing Migrant Worker Service Organization.

Data analysis

In this paper, the researchers analyze the data by comparison and contrast. Various informations are synthesized to be the guidelines

for establishing a Migrant Worker Service Organization.

Literature review

The literature review shows that establishing an organization for public services in Thailand can take into many forms - a government agency, a Public Organization, a foundation, an association, a partnership, State Enterprises, etc. The forms of organization are different depending on the nature of the organization's mission and operations.

In this study, documentary and literature about two forms of organization: a Public Organization and State Enterprises, were reviewed as the advantages and disadvantages of each form will be considered and synthesized to be the guidelines for establishing Migrant Worker Service Organization. Details are presented as followed.

(A) Public Organization

A Public Organization is a government agency that has different forms, objectives, structure and management methods from government agencies or State Enterprises. This is a form of organization that Thailand has established based on the concept of France. Public Organizations in Thailand can be divided into two forms:

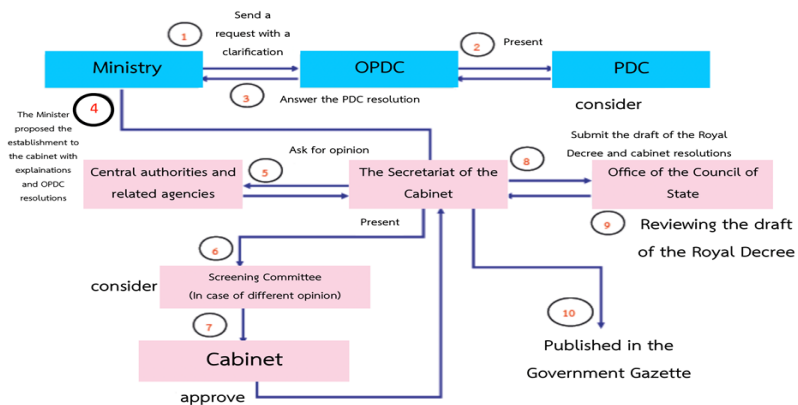
1. Public Organization established under the Public Organization Act B.E. 2542 and No. 2 B.E. 2559 (2016) by enacting a Royal Decree.

2. Public Organization established under a specific act which has the status of an agency under the supervision of the Ministry.

According to the Cabinet Resolution on April 3, 2007 was resolved that the establishment of Public Organization in general cases shall proceed with the establishment of Public Organization by enacting a Royal Decree. Unless a Public Organization is required to use

the unilateral power of the state (Unilateral Act) that affects the rights and liberties of a person, establishment of a fund which excludes the law on budgetary procedures or the treasury law, establishment of a state higher education institution which must be conferred, the degree certificate can therefore be enacted as a specific act.

Procedures to obtain a permit for the establishment of a Public Organization

Source : OPDC Circular (2006)

Advantages of Public Organization Structure

1. There is a flexible and efficient management without having adhering to the rules and regulations of the government. The management system has independence and flexibility in decision making in all aspects; rules and regulations, human resource management, budgeting. As a result, the internal management model was designed to be suitable and flexible with the mission of each unit. The organization in the form of a public organization helps to respond to people's

- needs and government policies for social and public services.
2. Facilitating the coordination between stakeholders. The process is faster than other government agencies. The organization in the form of a public organization uses a new service system for its unique missions. This principle encourages quick and unity collaboration.
 3. A Public Organization is able to attract the knowledgeable workers. The salary of a Public Organization officer is not the same as a civil servants in government agency. It is generally better than in government agency. Therefore, it is an incentive for people with knowledge and abilities to join with the organization.
 4. Subsidies from the private sector or other organizations including from abroad or international organizations or property donated to a public organization is not liable for execution.
 5. Establishment and dissolution when necessary can be done more easily than a government agency under the Public Organization Act, B.E. 2542. In contrast with government agencies, the establishment or dissolution of government agencies is difficult because it has to go through legal and other administrative processes.

Disadvantages of Public Organization Structure

1. Public Organization is not a business whose main objective is to make profit. This situation prevent Public Organizations from earning commercial profits and had to rely mainly on state budget subsidies and other state support. This issue may

increase the burden on the state.

2. There is an obstacle in requesting subsidies or budget from government.
3. Public Organization is a special form of government agency. When officers transfer from government agencies or other government sector to Public Organization, they might feel unsettled.

(B) State Enterprises

State Enterprises is a type of government agency established by law. Its business objectives related to utilities or economic activities in the production of goods or services that are important or necessary for people's livelihood (Witchukorn Nakthorn, 2007). The characteristics of the State Enterprises are as follow.

1. State Enterprises are the government organization or business entity owned by the government.
2. State Enterprises are the government organization in which the state's ownership is more than fifty percent through partnership.
3. State Enterprises are the organization established under the law and having the powers and duties as specified by that law.
4. State Enterprises are the organization with business missions only. They do not carry out missions to help or promote any non-business
5. State Enterprises are the state organization that has a private administration model that is not subject to administrative rules and regulations like a government agency.
6. State Enterprises are the organization that has certain privileges

as necessary, such as the privilege of exemption from taxation, the privilege of not being subject to the liability of execution, the privilege of Monopoly on the sole operation, etc. All privileges are for the purpose of carrying out missions related to public services.

Advantages of State Enterprises Structure

1. Human resource management is independent, not subject to bureaucratic rules and calculates returns based on performance, just like the private sector. This makes it possible to recruit competent personnel to compete with the private sector.
2. The operating budget is stable because it is supported by part of the state and can seek more resources from other sources.

Disadvantages of State Enterprise Structure

1. Administration is often regulated by procedures. This cause the work to be delayed in time.
2. Operations are in accordance with government policies. The clear direction of operation therefore depends mainly on the government's policy.

After comparing the advantages and limitations of the two organization forms, it was found that the establishment of a Public Organization can be carried out more suitable for the migrant workers employment problems than the establishment of a state enterprise. This is because it is more flexible in administration and management, budgeting and carrying out specific objectives set forth. Its business can

adjust the state's operations to be in line with the changing conditions of the country's economy, society and politics. Being a bureaucracy, like the Ministry of Labor, may not be able to keep up with changes and be unable to make decisions on certain important matters.

Problems and necessity in establishing Migrant Workers Service Organization

From the review of relevant documents, it was found that problems in the establishment of organizations to help migrant workers and the necessity to build this organization can be divided into 8 groups as follows:

1. Problem with benefits

The law requires agents for recruiting migrant workers. This is huge sources of benefits that bring about both lawful and unlawful agents. It is hard to set a centralized organization that can be accepted among agents. Moreover, this situation is a channel for human trafficking. There are also a number of networks smuggling migrant workers. This is because migrant workers lack of knowledge of authority and procedure.

2. Loss of state revenues

Migrant workers must pay fees to the state to work legally in the Kingdom. However, most migrant workers fled to the kingdom illegally and didn't fill migrant workers registration form. They refused to pay fees for the state. This is the cause of losing a lot of state revenue. Establishing the centralized organization can solve this problem.

3. Legal issues

Currently, there are several relevant laws; the Royal Decree,

the Ministerial Regulation, the Ministry's announcement and the new Migrant Workers Law, B.E. 2562, which provides more protection for migrant workers. These laws prevent employers from doing the right procedure because it increases the cost of hiring.

4. Integration Problems

There are many agencies involved in the management of migrant workers. These entities are independent in their operations and they do not oversee the coordination. As a result, employers and migrant workers have to travel to contact each agency themselves, causing a lot of hassle and wasted time. The centralized organization will facilitate the legal employment.

5. Human trafficking problems

The smuggling of illegal migrant workers make them get paid in a low-wage, living under the tyranny and having low quality of life. Sometimes migrant workers take a fatal journeys. As a result, lives lost during migration.

6. Human Rights Issues

Foreign workers who come to work in the country are classified as second-class citizens. The more secretly they sneak in, the more of fleeing, intimidating, lacking rights and freedom.

7. Information systems

Nowadays, Thailand lacks a central database that collects data sources from the upstream. For example, sources of residence, occupation, etc. These data can be used to determine the exact number of migrant workers. These databases are currently lacking interconnectedness between government agencies, making them unable to be used in a macro.

8. Security Issues

Some fleeing migrant workers may commit serious crimes. This is dangerous for the country because it is difficult to control. When foreign workers commit crimes, they may flee the country using natural border path. This is a threat to national security.

Findings

This aspect of this paper suggested that Migrant Workers Service Organization should be established in the form of Public Organization. The characteristics of Migrant Workers Service are as followed.

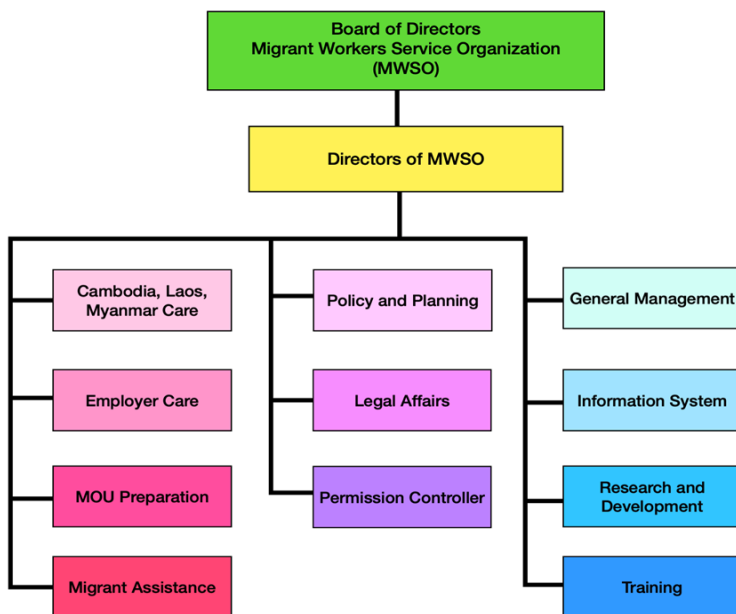
1) Organizational Objectives

1. To give service for submitting work permit of migrant workers in accordance with the law and control the licensee to operate consistent with the principles of humanity and fairness.
2. To be a center for coordinating with various agencies related to migrant workers employment such as the Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Labor, Ministry of Health Ministry of Interior, Ministry of Agriculture and Immigration Bureau.
3. To help migrant workers from various matters by organizing a consulting system coordinating with relevant departments and provide recommendations and guidelines for solving problems for the government.
4. To prepare a database of migrant workers.
5. To provide suggestions for the preparation of modern laws.

2) Organizational structure

The Director of Migrant Workers Service Organization (MWSO) is a person appointed to manage MWSO's business. There are many departments that shown in an organization chart.

Organization Chart of Migrant Workers Service Organization
(MWSO)

Source: Synthesized by researchers

3) Mission of the Migrant Workers Service Organization

1. Submitting service for the work permit in accordance with the law and control the licensee to operate consistent with the

principles of humanity and fairness.

2. Being a center for coordinating with various agencies involved with migrant workers employment.
3. Control migrant workers quantity and quality with international standards.
4. Consulting and helping migrant workers who have problems in various matters
5. Recommending the guidelines for solving problems for the government and improving modern legislation that compatible with the current situation.
6. Setting up a central database of migrant workers that links informations from various government agency.
7. Make recommendations to improve modern legislation Compatible with the current situation and control effective law enforcement

4) Management system

Organization for helping migrant workers must be under the supervision of the Minister of Labor but has greater independence in administration than a Public Organization established under the Public Organization Act, B.E. 2542. This is because the management powers belong to the Board of Directors.

5) Budgeting

The budget for the operation of a Migrant Workers Service Organization comes from 6 channels as stipulated in section 12 of the Public Organization Act, which are:

- (1) Money or property that has been transferred.

- (2) The money that the government pays as the initial capital.
- (3) Annual general subsidies allocated by the government as appropriate.
- (4) Subsidies from the private sector or other organizations, including those from foreign countries or international organizations and money or property donated to.
- (5) Fees, maintenance fees, compensation, service fees or income from operations.
- (6) Interests from money or income from assets of Public Organizations.

Therefore , the source of fund for the operation of the Migrant Workers Service Organization should come from the state budget allocated as an annual general subsidy. Another source of fund is fees. According to the Public Organization Act, B.E. 2542 (1999) and amendments. As stipulated in Section 13 of the Public Organization Act, B.E. 2542 (1999), “Under the objectives of a Public Organization, a Public Organization shall have the authority to collect fees, compensation fees or service fees for its operations as stipulated in the Royal Decree establishing.”

6) Recruitment

The officers of Migrant Workers Service Organization must have the qualifications as specified in the establishment law and do not have any prohibited characteristics as specified in the Public Organization Act, B.E. 2542 (1999) and amended (No. 2) B.E. 2559.

7) Supervision and Evaluation

Board of Directors has a power to control and supervise under

the rules and procedure for Good Governance. Board of Directors must be assessed under Section 24 and Section 24/1 of the Public Organization Act B.E. 2542 (1999) and Amendment No. 2 B.E.

Guidelines for establishment

Guideline for state revenue collection

Employing migrant workers should be legal from the beginning of the process. Legal Registration of migrant workers allows the state to collect fees. In the case of violations, there will be severe penalties such as repatriation, blacklisting, high rate fine, license revocation, etc. Migrant Workers Service Organization will be the center that generate numerous revenue for the government.

Guideline for corruption problems

Migrant Workers Service Organization must promote the establishment of a good governance system in process and internal control. Work processes should be transparent, accountable and disclosed to the public. In addition, there should be an auditing agency and a channel for complaints. When complaint arises, investigation must be undertaken immediately. If the licensee commits an offense, Migrant Workers Service Organization will revoke the license and enforce the law seriously. This organization will assist in investigating the wrongdoing and referring the case to the NACC for further investigation.

Guidelines for integration

A coordinating center has been established as the host agency for the integration of work between agencies. This center will

be responsible for setting the criteria for operating time, forwarding information to each department, assessing the performance and conducting research and development. The aims of monitor and supervise the work to be of the same standard

Guideline for human trafficking

Migrant Workers Service Organization will provide knowledge to employers and migrant workers in order to make them comply with the law. It also organizes training courses for both employers and migrant workers. Training courses may help them understanding the way of life, quality of life, human rights, and important cultural traditions of Thailand.

Guideline for designing information systems

Information systems for audit should have a central database that connects information between relevant agencies. All agencies can use the central database for immigration checks, identity checks, labor registration, health insurance and reporting for security. Data validation can be done through the linkage between the origin sources. Migrant Workers Service Organization will admin the information that is connected between different government agencies.

Summary

In summary, Migrant Workers Service Organization should established in the form of Public Organization. This organization can solve many problems; labor management, integration between government agencies, information system, revenue collection, corruption and human rights in a labor management process. The

Migrant Workers Service Organization will shed the light on migrant workers employment process under the principles of Good Governance.

Reference

- International Labour Organization. (2020). **Ensuring migrant workers access to justice: An assessment of Thailand's Migrant Workers Assistance Centers**. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_762346.pdf.
- OPDC. (2006). **Circular** No. 1200/ Wor 15 dated September 11, 2006. **Procedure of establishment a Public Organization**. <http://www.m-culture.go.th/admin-develop/ckfinder/userfiles/files/v1/3.pdf>.
- Post reporter. (2021, 22 December). **Bangkok Post: 42,000 illegal migrants caught this year**. <https://www.bangkokpost.com/thailand/general/2235699/42-000-illegal-migrants-caught-this-year>.
- Witchukorn Nakthorn. (2007). **Thai Local Government. Phranakhon Si Ayutthaya** . Faculty of Humanities and Social Sciences Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University.

กองทุนการออมแห่งชาติ: บทบาทการลดความเหลื่อมล้ำ ระบบบำนาญในประเทศไทย

จุฑารัตน์ ยกถาวร*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เสนอทวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามว่าการจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติมีความสามารถในการลดความเหลื่อมล้ำของระบบบำนาญในประเทศไทยได้อย่างไร รวมถึงไปถึงความสามารถในการเป็นหลักประกันสำหรับการดำรงชีพหลังเกษียณที่เพียงพอสำหรับแรงงานนอกระบบได้หรือไม่ โดยผู้เขียนใช้วิธีการศึกษาจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่า เดิมระบบบำนาญในประเทศไทยยังขาดความครอบคลุมสำหรับแรงงานในทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมในการดูแลจากภาครัฐ การจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติจึงเป็นนโยบายที่เข้ามาอุดช่องว่างความเหลื่อมล้ำของระบบบำนาญให้เกิดความเสมอภาคในการดูแลจากภาครัฐ นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มแรงงานนอกระบบตื่นตัวในเรื่องการวางแผนสำหรับการเกษียณมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสมาชิกของกองทุนจะได้รับข้อมูลในการส่งเสริมวินัยการออมอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาถึงความเพียงพอสำหรับเป็นหลักประกันสำหรับการดำรงชีพหลังเกษียณพบว่าสิทธิประโยชน์ที่ได้รับยังต่ำกว่าเส้นความยากจนในปัจจุบัน กล่าวคือแม้ว่าจะมีการเริ่มออมตั้งแต่ช่วงทำงานยังคงมีโอกาสที่จะตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงต่อความยากจนหลังเกษียณ นอกจากนี้ยังพบความซ้ำซ้อนกับประกันสังคมตรา 40 ที่อาจเป็นผลจากการประเด็นทางการเมืองทำให้แรงงานนอกระบบต้องเสียประโยชน์จากความล่าช้าในการประกาศใช้นโยบาย ดังนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่ารัฐบาลควรจัดรูปแบบการออมสำหรับแรงงานนอกระบบให้เป็นระบบเดียวเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน ซึ่งการจัดระบบเดียวจะลดค่าใช้จ่ายการบริหาร นอกจากนี้การออกแบบสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบควรคำนึงถึงความเพียงพอในการใช้หลังจากเกษียณอายุเพื่อสามารถเป็นหลักประกันหลังเกษียณได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: กองทุนการออมแห่งชาติ, ความเหลื่อมล้ำ, ระบบบำนาญในประเทศไทย

* นิสิตชั้นปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

National Savings Fund (NSF): The Role of Reducing Inequality in the Pension System in Thailand

Jutharath Yoktaworn*

Abstract

This article aims to analyze how the National Saving Fund (NSF) could reduce inequality in the pension system in Thailand and whether it could guarantee the well-being of the retired unregistered labors or not. The author reviews the literatures regarding the questions. The result can be concluded that the old pension system in Thailand did not cover every group of labors, especially the unregistered ones. They are the most fragile group and are unequally treated by the government. Establishing the NSF is the means to fulfill this gap of inequality. Moreover, it can make the unregistered labors be aware of the post retirement planning because the NSF members will be continuously fed with the information regarding the saving discipline. However, when considering the sufficiency for the life after retirement, the article finds that it is still below the current poverty line. In other words, thought they have their saving, it is still risky that they may live in poverty after retirement. Additionally, the article also finds its overlapping with the article 40 of the Social Security Act, which causes the unregistered labors lose their expecting benefits. Therefore, the author suggests that Thai government should unify the saving system for the unregistered labors in order to make it more efficient and reduce its operating cost. Besides, the government should take the problem of saving sufficiency for post-retirement usages into consideration in order that the life of Thais after retirement could really be secured.

Keywords: National Saving Fund, Inequality, Thailand's Pension System

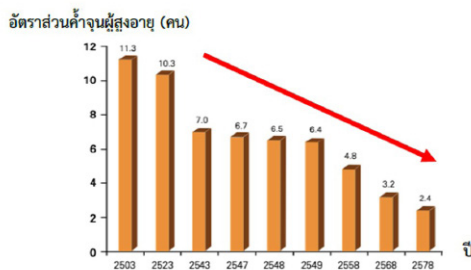
* A master degree student, Department of Public Administration, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

บทนำ

องค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ จะอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2544 - 2643 ซึ่งแต่ละประเทศจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เช่น ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาทางด้านการแพทย์ หรือโภชนาทางด้านอาหาร สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2576 จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด คือ มีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 25 ของประชากรทั้งหมด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,ม.ป.ป.) กล่าวได้ว่าปัจจุบันเรากำลังเผชิญกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร อย่างไรก็ตามจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่อัตราส่วนเกื้อหนุน (Potential support ratio: PSR) บ่งชี้ว่าศักยภาพของคนวัยทำงานในดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ 1 คนลดลง ทั้งนี้จากการคำนวณอัตราส่วนเงินเกื้อหนุนของไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503-2578 พบว่ามีแนวโน้มที่ลดลงอย่างต่อเนื่องตามทิศทางลูกศรที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นดังรูปต่อไปนี้

รูปภาพแสดงอัตราส่วนเงินเกื้อหนุนของไทย ปี พ.ศ. 2503-2578 ผู้สูงอายุ

ที่มา : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2549)

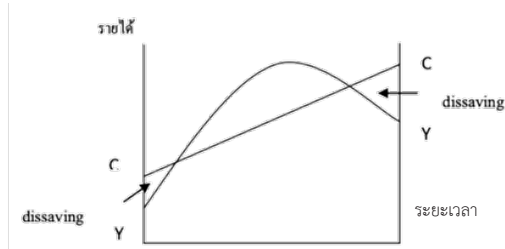
จะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ.2549 จากเดิมคนในวัยทำงาน 6 คน ดูแลเกื้อหนุน

ผู้สูงอายุ 1 คนจะเหลือคนในวัยทำงานเพียง 2 คนในปี พ.ศ.2578 สถานการณ์ต่างๆ กำลังสะท้อนว่าผู้สูงอายุจะถูกหลานเลี้ยงดูน้อยลงจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะทางด้านการเงิน เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากลูกหลานเป็นหลัก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) ผลที่ตามมาคือเมื่อโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไป สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานมีจำนวนลดลง ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการผลิตลดลง และอาจส่งผลต่อการลดลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) รายได้จากการเก็บภาษีน้อยลงส่งผลต่อระบบจ่ายเบี้ยบำนาญ อีกทั้งอาจเกิดปัญหาขาดแคลนแรงงาน รัฐบาลจะมีภาระทางการคลังเพิ่มมากขึ้นในการดูแลประชากรผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุมีความสามารถในการสร้างรายได้ที่ลดลง หรือไม่สามารมีรายได้เลย ประกอบกับปัจจุบันผู้สูงอายุในไทยกำลังเผชิญภาวะ “แก่ก่อนรวย ป่วยก่อนตาย” กล่าวคือในขณะที่คนจะมีอายุยืนยาวขึ้น แต่สุขภาพกลับสวนทาง อีกทั้งเงินใช้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ทำให้มีจำนวนผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพาลูกหลานมากขึ้น ส่งผลให้ครัวเรือนจำนวนไม่น้อยต้องประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตมากขึ้น หากไม่มีหลักประกันรายได้มาช่วยเหลือจนเจือผู้สูงอายุ (สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ, 2559 : ออนไลน์) โดยทั่วไปแล้วผู้เกษียณอายุจะไม่มีรายรับจากการทำงานประจำ หรืออาจมีช่องทางอื่นๆ ที่สามารถสร้างรายได้ให้มีความมั่นคงและต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ดังนั้นการวางแผนการออม และการลงทุนในช่วงวัยทำงานจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากต่อความเพียงพอและยั่งยืนของชีวิตหลังเกษียณแต่ประชากรไทยร้อยละ 40 ยังไม่ได้เตรียมความพร้อมเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2562)

การลดระดับความไม่เท่าเทียมในสังคมเครื่องมือสำคัญคือ “บำนาญ” ส่งผลให้ลดค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของประเทศในสหภาพยุโรป รวมไปถึงกลุ่มของประเทศที่มีรายได้ปานกลาง (World Bank, 2009) ปัจจุบันประเทศไทยมีการออมเพื่อการชราภาพอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ การออมภาคบังคับ ได้แก่ กองทุนประกันสังคม และกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ และการออมแบบสมัครใจมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการออมพื้นฐาน ได้แก่ การออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ รัฐควรจะต้องเข้ามาเป็นแกนในการขับเคลื่อน

เคลื่อนให้สังคมสูงวัยมีความมั่นคงและยั่งยืนได้ โดยต้องมีความพร้อมทั้งด้านจิตใจ ร่างกายและเศรษฐกิจ เพื่อสอดคล้องกับแบบจำลองทฤษฎี Life-Cycle Theory ดังต่อไปนี้

รูปภาพแสดงรายได้และการบริโภคในวัฏจักรชีวิต

ที่มา : William H. Branson. (1989)

ทั้งนี้ก่อนจะเข้าสู่วัยเกษียณหรือชราภาพนั้นประชากรต่างก็อยู่ในวัยทำงานหรือแรงงานมาก่อน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าช่วงวัยที่เหมาะสมกับการออมหรือวางแผนสำหรับการเกษียณมากที่สุดคือคนในวัยทำงาน เนื่องจากหลังเกษียณจะมีรายรับที่ลดลงตามสมรรถภาพของร่างกาย การวางแผนการเกษียณอายุมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีผลต่อคุณภาพชีวิตหลังเกษียณ อีกทั้งลดการสร้างภาระให้กับลูกหลานรวมถึงภาระทางการเงินการคลังในเรื่องของสวัสดิการหลังเกษียณในอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับการออม

ธนาคารโลก ได้เสนอกรอบแนวคิด “ทฤษฎีสามเสาหลักของระบบออมเพื่อเกษียณ (Three Pillars)”¹ ในการปฏิรูประบบบำนาญแก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อสร้างระบบบำนาญให้มีความสมดุล สามารถรองรับภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสวัสดิการที่ใช้ดูแลผู้สูงอายุในอนาคต ในขณะเดียวกันช่วยสร้างรายได้ของประเทศโดยใช้เงินออมของคน ในประเทศเป็นตัวขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการลงทุนลดปัญหาของการที่ประชากรมีเงิน ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพหลังเกษียณ โดยการกำหนดรูปแบบการออมทั้งภาคบังคับและภาคสมัครใจเพิ่มเติมและการจัดให้มี

1

World Bank Pension Reform Primer : The World Bank Pension Conceptual Framework, 2005

ระบบสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อรองรับการใช้ชีวิตหลังเกษียณ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เสาหลักที่ 1 (Pillar I) ระบบการออมภาคบังคับที่บริหารจัดการโดยภาครัฐเป็นระบบบำนาญภาคบังคับที่กำหนดผลประโยชน์ขั้นต่ำที่จะได้รับหลังเกษียณ มีรูปแบบที่ประยุกต์จากระบบการออมขั้นพื้นฐาน (Pay As You Go Systems)² โดยให้นายจ้าง ลูกจ้าง หรือภาครัฐจ่ายเงินเข้ากองทุนเป็นระยะเวลาต่อเนื่องจนเกษียณ ภายใต้หน้าที่การบริหารของภาครัฐ ตัวอย่างระบบบำนาญในประเทศไทย ได้แก่ กองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพ และระบบบำนาญข้าราชการ อย่างไรก็ตามแม้ระบบบำนาญภาคบังคับใน เสาหลักที่ 1 จะเป็นระบบที่จัดสรรเงินให้ผู้สูงอายุในระดับที่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตหลังเกษียณเพื่อที่จะได้ ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้เส้นความยากจนเท่านั้น ซึ่งคุณภาพชีวิตอาจไม่ได้ดีเท่ากับชีวิตก่อนเกษียณ หากประชาชนไม่ได้มีรายรับจากการออมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติม

เสาหลักที่ 2 (Pillar II) ระบบการออมที่จัดตั้งและบริหารโดยภาคเอกชนหรือกลุ่มวิชาชีพเป็นระบบบำนาญภาคบังคับที่กำหนดจำนวนเงินสะสมเข้ากองทุนเพื่อรองรับการเกษียณ มีการบริหารจัดการโดยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาเฉพาะหรือว่าจ้างเอกชนเข้ามาบริหารจัดการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการออมเพิ่มเติมจากการออมในเสาหลัก 1 โดยผู้ออมจะได้รับเงินสะสมพร้อมผลตอบแทนจากกองทุนเมื่อเกษียณอายุ ซึ่งการออมในระบบนี้สามารถกำหนดรูปแบบให้ผู้ออมเลือกนโยบายการลงทุนเองได้ และสามารถเลือกรูปแบบการรับเงินเมื่อเกษียณได้ว่าเป็นแบบเงินก้อนหรือเงินงวดรายเดือน สำหรับตัวอย่างในประเทศไทย ได้แก่ กองทุนบำนาญข้าราชการ

เสาหลักที่ 3 (Pillar III) เป็นระบบบำนาญภาคสมัครใจ (Voluntary Pillar) ที่ประชาชนเลือกออมเองหรือการออมส่วนบุคคล สำหรับบุคคลที่ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้นเมื่อเกษียณอายุ มีรูปแบบบริหารจัดการโดยภาคเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ออมมีทางเลือกในการออมเงินไว้ใช้ในยามเกษียณมากขึ้น มีความเพียงพอของเงินออมสำหรับการดำรงชีวิตในอนาคต สำหรับตัวอย่างในประเทศไทย

2 ระบบเงินบำนาญที่ไม่มีการกันเงินสำรอง (Pay-as-you-go หรือ Unfunded Scheme) เป็นระบบบำนาญที่ไม่ได้จัดตั้งเป็นกองทุน โดยนายจ้างหรือภาครัฐจะนำเงินที่หาได้แต่ละปี เช่น จากภาษีหรือเงินงบประมาณรายปีมาจ่ายผลประโยชน์ให้กับผู้เกษียณในปีนั้น ซึ่งเป็นการเก็บเงิน จากคนที่ทำงานอยู่สำหรับจ่ายบำนาญให้ผู้เกษียณไปแล้ว เช่น เงินบำนาญของข้าราชการไทย ตามพรบ. บำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494

ได้แก่ ได้แก่ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมเพื่อการยังชีพ และประกันชีวิตแบบบำนาญ (วิภาวี เหมพรวิสาร และ พุฒิกุล อัครชลาพันธ์, 2557)

ดังนั้นเพื่อตอบโจทย์ว่า กอช. มีความสามารถในการลดความเหลื่อมล้ำของระบบบำนาญในประเทศไทยได้อย่างไร ผู้เขียนจะอธิบายโดยใช้มิติความครอบคลุมซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดระบบบำนาญของภาครัฐสำหรับแรงงานในประเทศไทยในภาพรวมเปรียบเทียบกับสามเสาหลักของระบบออมเพื่อเกษียณ (Three Pillars) ดังนี้

ตารางระบบบำนาญในประเทศไทย

	ข้าราชการ	แรงงานในระบบ	แรงงานนอกระบบ
เสาหลักที่ 1	บำเหน็จบำนาญข้าราชการ	เบี้ยยังชีพชราภาพ	
เสาหลักที่ 2	กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ	มาตรา 33 ของกองทุนประกันสังคม	มาตรา 39 และ 40 ของกองทุนประกันสังคม
เสาหลักที่ 3	กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) และ ประกันชีวิตแบบบำนาญ		
		กองทุนการออมแห่งชาติ	
		กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ	

ที่มา : ปรับจากพรอนงค์ บุษราตระกูลและคณะ (2564)

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มแรงงานในระบบและแรงงานนอกระบบ ผู้เขียนจึงโดยเปรียบเทียบกองทุนหลักๆของประเทศไทย ดังนี้

หัวข้อเปรียบเทียบ	กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ	กองทุนประกันสังคม	กองทุนการออมแห่งชาติ
กลุ่มเป้าหมาย	แรงงานในระบบ		แรงงานนอกระบบ
	กลุ่มข้าราชการ	พนักงานเอกชน/ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ
รูปแบบการออม	การออมภาคบังคับ		การออมภาคสมัครใจ
กฎหมาย	พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2539	พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533	พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. 2554
ระยะเวลาเริ่มดำเนินการ	เริ่มเมื่อปี พ.ศ.2539	เริ่มเมื่อปี พ.ศ.2533	เริ่มเมื่อปี พ.ศ.2558
สัดส่วนการลงทุน	หลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 และหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงไม่เกินร้อยละ 40		หลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงต่ำไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 และหลักทรัพย์ที่มีความเสี่ยงสูงไม่เกินร้อยละ 20
การรับประกันผลตอบแทน	ไม่มีการรับประกันผลตอบแทน		มีการรับประกันผลตอบแทนโดยไม่น้อยกว่า อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 12 เดือน
สวัสดิการ	มีสวัสดิการ เช่น การรักษาพยาบาล สิ้นเชื้อที่อยู่อาศัย	มีสวัสดิการ เช่น รักษาพยาบาล คลอดบุตร ว่างงาน	ไม่มีสวัสดิการ

ที่มา : รวบรวมโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า กอช. เกิดขึ้นหลังจากระบบบำนาญที่ภาครัฐจัดให้สำหรับแรงงานในระบบ สะท้อนให้เห็นว่าเดิมระบบบำนาญไทยขาดความครอบคลุม ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงระบบบำนาญที่จัดสรรโดยภาครัฐ โดยผู้เป็นแรงงานในระบบไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน จะมีระบบบำนาญที่ภาครัฐจัดให้สำหรับเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตหลังเกษียณรวมไปถึงสวัสดิการในด้านต่างๆ อาทิ ค่ารักษาพยาบาล ค่าคลอดบุตร เงินชดเชยกรณีเกิดการว่างงาน ต่างกับกลุ่มของแรงงานนอกระบบ ซึ่งจัดเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง เนื่องจากรายได้ค่อนข้างต่ำและไม่แน่นอน ไม่มีสวัสดิการคุ้มครองครอบคลุมในหลายกรณี เช่น ค่าคลอดบุตร เงินสงเคราะห์จากการลาคลอด เงินสงเคราะห์บุตร เงินบำนาญชราภาพ และเงินทดแทนการขาดรายได้ อีกทั้งมีงานวิจัยที่พบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบมีอัตราการออมเงินต่ำรวมไปถึงมีปัญหาหนี้สิน อันเนื่องมาจากปริมาณหนี้ครัวเรือนมีทิศทางปรับเพิ่มสูงขึ้นทั้งจำนวนเงินกู้และจำนวนผู้กู้โดยเฉพาะกลุ่มวัยเริ่มทำงานเป็นหนี้เร็วขึ้นและคุณภาพหนี้มีแนวโน้มด้อยลง (โสธรศรีม จันทรัตน์และคณะ, 2560)

ตารางแสดงจำนวนแรงงานในและนอกระบบตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560-2564

ประเภท / ปี	ปี 2560	ปี 2561	ปี 2562	ปี 2563	ปี 2564
แรงงานในระบบ	16,872,736	17,111,444	17,142,247	17,562,610	18,107,680
แรงงานนอกระบบ	20,774,148	21,189,579	20,344,080	20,364,391	19,598,061
รวม (คน)	37,646,884	38,301,023	37,486,327	37,927,001	37,705,741

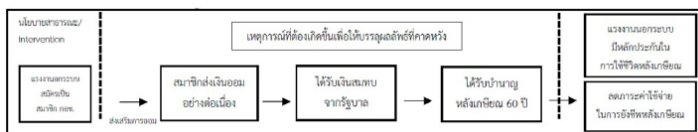
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2564)

จากข้อมูลสถิติแรงงาน พบว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบมีจำนวนประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ล้วนมีสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับศักยภาพของเศรษฐกิจและสังคมไทย แต่กลับเป็นกลุ่มที่ถูกกลืน ทั้งนี้ในอนาคตหากกลุ่มเหล่านี้ไม่มีหลักประกัน อาจมีความเสี่ยงที่จะตกอยู่ในภาวะความยากจนหลังจากเกษียณและเป็นภาระทางการคลังได้ อันเนื่องจากไม่มีช่องทางหรือโอกาสในการ

เข้าถึงระบบการออมเงินในช่วงวัยทำงาน

ดังนั้น เนื่องจากความไม่ครอบคลุมของระบบบำนาญทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมขึ้น รัฐบาลจึงมีความจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อจัดสรรทรัพยากรใหม่โดยการสร้างระบบประกันที่สามารถความครอบคลุมในทุกกลุ่มแรงงาน พร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่กำลังเป็นความท้าทายดังกล่าวและลดภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องสวัสดิการผู้สูงอายุในระยะยาวเหล่านี้จึงเป็นที่มาของ กอช.

กอช. จัดขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ ปี 2554 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐและมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกันให้กับแรงงานนอกระบบหลังจากเกษียณอายุในรูปแบบบำนาญหลังจากเกษียณอายุ สร้างความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำในระบบบำนาญและส่งเสริมการออมของแรงงานนอกระบบ เพื่อลดภาระทางการคลังด้านสวัสดิการผู้สูงอายุอนาคต ผู้มีสิทธิเป็นสมาชิกจะต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย ที่มีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปแต่ไม่เกิน 60 ปีบริบูรณ์ และไม่เป็นผู้ประกันตนตามกฎหมายว่าด้วยประกันสังคม ซึ่งส่งเงินเพื่อได้รับประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ สมาชิกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการกรุงเทพมหานคร กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน สมาชิกกองทุนอื่นหรืออยู่ในระบบบำนาญอื่นตามที่กำหนดโดยกฎกระทรวง โดยมี Policy Intervention logic ดังต่อไปนี้

ที่มา : จัดทำโดยผู้เขียน

กอช. ได้รับสิทธิตามกฎหมายเปิดให้มีการออมภาคสมัครใจและมีกำหนดการจ่ายเงินเข้ากองทุน (Defined contribution) สมาชิกมีบัญชีรายบุคคล ซึ่งการจ่ายเงินเข้ากองทุนมาจาก 2 ช่องทาง คือ ช่องทางที่ 1 จากสมาชิกส่งเงินสะสมเข้ากองทุนการออม ซึ่งเป็นการส่งเงินของแต่ละเดือนหรือแต่ละครั้งมาสะสมขั้นต่ำได้ตั้งแต่ 50 บาทขึ้นไป แต่เมื่อรวมกันแล้วต้องไม่เกิน 13,200 บาทต่อปี ช่องทางที่ 2 รัฐบาลจ่ายเงินสมทบตามระดับอายุของสมาชิก เป็นอัตราส่วนกับ จำนวนเงินที่สะสม ทั้งนี้การกำหนดเพดานการสมทบเงินสูงสุดในแต่ละปีไว้โดยกฎกระทรวง เพื่อไม่ให้เป็นการชะงักการคลังของประเทศมากเกินไป ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

ตารางแสดงจำนวนเงินสมทบและเพดานเงินสมทบตามช่วงอายุ

อายุของสมาชิก	เพดานเงินสมทบจากรัฐบาล (กำหนดโดยกระทรวง)	เงินสมทบที่รัฐบาลจ่ายให้กับสมาชิก
ตั้งแต่ 15 ปีแต่ไม่เกิน 30 ปี	ไม่เกิน 600 บาทต่อปี	รัฐบาลสมทบให้ร้อยละ 50 ของเงินสะสม
ตั้งแต่ 31 ปีแต่ไม่เกิน 50 ปี	ไม่เกิน 960 บาทต่อปี	รัฐบาลสมทบให้ร้อยละ 80 ของเงินสะสม
ตั้งแต่ 51 ปีแต่ไม่เกิน 60 ปี	ไม่เกิน 1,200 บาทต่อปี	รัฐบาลสมทบให้ร้อยละ 100 ของเงินสะสม

ที่มา : กองทุนการออมแห่งชาติ (2563)

อย่างไรก็ตามแม้ว่านโยบายกองทุนการออมแห่งชาติจะเข้ามาตอบสนองความต้องการของแรงงานนอกระบบในเรื่องของบำนาญหลังเกษียณอายุและมีบทบาทในการลดความเหลื่อมล้ำในมิติของความครอบคลุม แต่มิได้หมายความว่า จะมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน สังเกตได้จากสวัสดิการหรือสัดส่วนของกองทุนที่ยังส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำสูง กล่าวได้ว่าแม้ว่า กอช. จะมีการรับประกันผลตอบแทนโดยไม่น้อยกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 12 เดือนจากรัฐบาล ด้วยสัดส่วนการลงทุนหรือขนาดกองทุนของแรงงานในระบบ อาทิ ประกันสังคม ที่มีขนาดใหญ่กว่า ความสามารถรับความเสี่ยงจากการลงทุนได้มีสูงกว่า นำมาซึ่งผลตอบแทนที่มากกว่า กอช. จึงมีโอกาสนในการประสพความเสี่ยงในการขาดทุนที่สูง

กว่าซึ่งส่งผลต่อความยั่งยืนของกองทุนอย่างมาก ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับระบบบำนาญหลักๆที่ภาครัฐจัด จะเห็นว่าการจัดสรรดังกล่าวแรงงานนอกระบบยังคงได้ประโยชน์น้อยที่สุด ทั้งที่เป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางมากที่สุดในสังคม

ในส่วนต่อมาผู้เขียนเสนอบทวิเคราะห์เพื่อตอบโจทย์ความสามารถในการเป็นหลักประกันสำหรับการดำรงชีพหลังเกษียณที่เพียงพอสำหรับแรงงานนอกระบบได้หรือไม่ ผู้เขียนจะพิจารณาจากความเพียงพอของเงินได้หลังเกษียณเปรียบเทียบกับเส้นความยากจน โดยหลักการคำนวณเงินบำนาญที่สมาชิกจะได้รับในแต่ละเดือนของ กอช. สามารถคำนวณได้จากหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

$$\text{บำนาญ} = \frac{\text{เงินในบัญชีรายบุคคล}}{\text{จำนวนปีที่นำมาคำนวณเงินบำนาญ}} \times \frac{1 + (\text{ประมาณการอัตราผลตอบแทน})^{\text{จำนวนปีที่นำค่าคำนวณเงินบำนาญ} - 1}}{\text{ประมาณการอัตราผลตอบแทน}}$$

ตามสโลแกนของ กอช. ที่ว่า “คุณออม รัฐช่วยออม คุณได้บำนาญ” เพื่อให้เห็นภาพผู้เขียนยกตัวอย่างหากสมาชิกส่งเงินออมเดือนละ 100 บาท ตั้งแต่อายุ 15 ปี และส่งเงินออมอย่างต่อเนื่องจะได้รับบำนาญเดือนละ 1,041 บาทตลอดชีวิต ดังนี้

ตารางแสดงการคำนวณบำนาญ กรณีสมาชิกส่งเงินสมทบเดือนละ 100 บาทตลอด 60 ปี

อายุของสมาชิก	เงินสมทบของสมาชิก (คำนวณจาก)	เงินสมทบที่รัฐบาล จ่ายให้	เงินสมทบจากรัฐบาล	รวม
ตั้งแต่ 15 ปี แต่ไม่เกิน 30 ปี	ส่งเงินออมปีละ 1,200 บาท X 15 ปี = 18,000 บาท	ร้อยละ 50 ของเงิน สะสม	รัฐบาลสมทบให้ปีละ 600 บาท X 15 ปี = 9,000 บาท	27,000 บาท
ตั้งแต่ 31 ปี แต่ไม่เกิน 50 ปี	ส่งเงินออมปีละ 1,200 บาท X 20 ปี = 24,000 บาท	ร้อยละ 80 ของเงิน สะสม	รัฐบาลสมทบให้ปีละ 960 บาท X 20 ปี = 19,200 บาท	43,200 บาท
ตั้งแต่ 51 ปี แต่ไม่เกิน 60 ปี	ส่งเงินออมปีละ 1,200 บาท X 10 ปี = 12,000 บาท	ร้อยละ 100 ของ เงินสะสม	รัฐบาลสมทบให้ปีละ 1,200 บาท X 10 ปี = 12,000 บาท	24,000 บาท
เงินรวมทั้งหมด 45 ปี (ไม่รวมผลตอบแทนจากการลงทุน)				94,200 บาท
จำนวนเงินบำนาญที่จะได้รับต่อเดือน (คิดโดยรวมอัตราผลตอบแทนที่ 3.5%)				1,041.64 บาท

ที่มา : คำนวณโดยผู้เขียน และคำนวณเงินบำนาญจากโปรแกรมคำนวณบำนาญผ่านเว็บไซต์ กอช.

สมาชิกจะได้รับผลตอบแทนจากเงินสะสมของสมาชิก ผลตอบแทนรวมของยอดเงินออม เงินสมทบจากรัฐ และผลตอบแทนรวมของยอดเงินที่รัฐสมทบ โดยรัฐบาลการันตีผลตอบแทนโดยการค้ำประกันผลตอบแทนเท่ากับดอกเบี้ยเงินฝากประจำ 12 เดือน โดยเฉลี่ย 5 ธนาครพาดิษย์ขนาดใหญ่ และ 2 ธนาครของรัฐ ซึ่งสูงกว่าการนำเงินไปฝากประจำกับธนาครพาดิษย์ ที่มีผลตอบแทนคือจำนวนเงินออมและดอกเบี้ยเท่านั้น

แม้ว่าการออมแบบ กอช. จะมีสิทธิประโยชน์ที่เป็นแรงจูงใจต่างๆ แต่เมื่อนำจำนวนเงินบำนาญที่ได้รับหลังเกษียณเปรียบเทียบกับเส้นความยากจน ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สะท้อนรายได้หรือรายจ่ายที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ปัจจุบันกฎกระทรวงมีการกำหนดเกณฑ์บำนาญรายเดือนที่จะได้รับต้องไม่ต่ำกว่า 600 บาทต่อเดือน ซึ่งหากคำนวณแล้วได้น้อยกว่าบำนาญขั้นต่ำ สมาชิกจะได้รับ “เงินดำรงชีพ” เป็นจำนวนเท่ากับบำนาญขั้นต่ำเป็นรายเดือนจนกว่าเงินในบัญชีของสมาชิกรายนั้นจะหมด แต่หากสมาชิกคำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับบำนาญขั้นต่ำที่กำหนดไว้จะได้รับเงินบำนาญตามจำนวนที่คำนวณได้ในจำนวนที่เท่ากันทุกเดือนตลอดชีวิต จะเห็นได้ว่าเมื่อสมาชิกอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ บำนาญขั้นต่ำที่สมาชิกจะได้รับจากกองทุนการออมแห่งชาติอย่างน้อย 600 บาทต่อเดือน รวมกับสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุอีก 600 บาทต่อเดือน รวมทั้งสิ้น 1,200 บาทต่อเดือน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปี 2563 เพื่อเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบความเพียงพอในการใช้จ่ายหลังเกษียณอายุ พบว่าประเทศไทยมีเส้นความยากจนโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 2,762 บาทต่อเดือน นั้นแปลว่าหากสมาชิกออมในจำนวนขั้นต่ำเริ่มที่ 50 บาท จำนวนเงินบำนาญขั้นต่ำที่สมาชิกจะได้จาก กอช. รวมกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุยังคงต่ำกว่าเส้นความยากจนในปัจจุบัน ซึ่งหากสมาชิกต้องการบรรลุเส้นความยากจน ต้องส่งเงินออมเป็นประจำทุกเดือนอย่างต่อเนื่องจนถึงอายุ 60 ปี ผู้เขียนได้คำนวณผ่านโปรแกรมคำนวณบำนาญผ่านเว็บไซต์ กอช. โดยกำหนดอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน 3.5% พบว่าหากสมาชิกเริ่มออมอายุตั้งแต่ 15 ปี จะต้องออม 390 บาทต่อเดือนขึ้นไป หรือ มากกว่า 4,680 บาทต่อปี หากเริ่มออมอายุ 31 ปี จะต้องออม 890 บาทต่อเดือนขึ้นไป หรือ มากกว่า 10,680 บาทต่อปี และหากเริ่มออมอายุ 51 ปีขึ้นไปจะไม่สามารถออมเงินให้บรรลุเส้นค่า

ความยากจนได้ ในขณะที่เดียวกันหากเริ่มออมอายุตั้งแต่ 15 ปีหรือเริ่มออมอายุ 31 ปี ในจำนวนสูงสุดคือเดือนละ 1,100 บาทต่อเดือนจะได้รับเงินสูงกว่าเส้นค่าความยากจนปัจจุบัน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบบำนาญของสมาชิกที่จะได้รับหากส่งเงินขั้นต่ำและขั้นสูงสุด

อายุที่เริ่ม ส่งเงินออม	บำนาญที่จะได้รับต่อเดือนต่ำสุด (ส่งเงินออมเดือนละ 50 บาท)	บรรลุเส้น ความ ยากจน	บำนาญที่จะได้รับต่อเดือนสูงสุด (ส่งเงินออมเดือนละ 1,100 บาท)	บรรลุเส้น ความ ยากจน
15	615.30	✗	7,177.78	✓
31	611.34	✗	3,370.59	✓
41	612.44	✗	1,822.74	✗
51	600.81	✗	818.97	✗

ที่มา : จัดทำโดยผู้เขียนและคำนวณเงินบำนาญจากโปรแกรมคำนวณบำนาญผ่านเว็บไซต์ กอช.

ทั้งนี้เห็นได้ว่ากองทุนการออมแห่งชาติ แม้ว่าจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำในระบบบำนาญได้ในมิติของความครอบคลุมในทุกกลุ่มแรงงานในประเทศไทย แต่เมื่อพิจารณาความเพียงพอในการใช้จ่ายเงินบำนาญที่ได้รับไม่สามารถเป็นหลักประกันที่เพียงพอสำหรับยังชีพหลังเกษียณอายุได้ ด้วยสิทธิประโยชน์ที่ค่อนข้างต่ำแสดงให้เห็นว่าอายุการเริ่มออมและจำนวนเงินในการออมแต่ละเดือนมีผลทำให้เงินบำนาญที่ได้รับแตกต่างกันอย่างชัดเจน หากสมาชิกเริ่มออมช้า ส่งเงินออมต่ำเงินบำนาญที่จะได้เมื่อรวมกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแล้วจะต่ำกว่าเส้นค่าความยากจน ซึ่งก็หมายความว่าไม่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตหลังจากเกษียณอายุ หรืออาจไม่สามารถเป็นหลักประกันหลังเกษียณได้ กองทุนการออมแห่งชาติจึงเหมาะแรงงานนอกระบบที่เริ่มการออมตั้งแต่อายุไม่มากอย่างสม่ำเสมอในระยะยาว แม้จะเป็นส่งเงินออมจำนวนไม่มาก แต่มีโอกาสได้ผลตอบแทนที่มากกว่าเพียงพอกับชีวิตวัยเกษียณที่มากกว่า ทั้งนี้จากการศึกษาพบข้อสังเกตรูปแบบการออมระหว่างประกันสังคมและประกันสังคมมาตรา 40 พบว่า

ความซ้ำซ้อนกันโดยผู้เขียนนำมาเปรียบเทียบ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบ กอช. และประกันสังคมมาตรา 40

	กองทุนการออมแห่งชาติ	ประกันสังคมมาตรา 40
กลุ่มเป้าหมาย	กลุ่มอาชีพอิสระ ไม่เป็นผู้ประกันตนตาม กฎหมายประกันสังคม (ไม่เป็นสมาชิกประกันสังคมมาตรา 40 ทางเลือกที่ 2 และ 3) หรือ สมาชิกกองทุนสิทธิประโยชน์ ระบบบำนาญขึ้นตามที่กำหนดโดย กฎกระทรวง	กลุ่มอาชีพอิสระ ไม่อยู่ในประกันสังคมมาตราที่ 33 และ 39
อายุ	15-60 ปี	15-65 ปี
การออมเงิน	ออมเงินที่ 50 บาทต่อครั้ง ตลอดทั้งปี (ม.ค.-ธ.ค.) ส่วนเงินออมรวมกันแล้วต้องไม่เกิน 15,200 บาท โดยในแต่ละเดือนไม่จำเป็นต้องออมเท่ากัน ภายใน 1 เดือนเงินได้ 1 ครั้งเท่านั้น	ทางเลือกที่ 1 จำนวน 70 บาทต่อเดือน ทางเลือกที่ 2 จำนวน 100 บาทต่อเดือน ทางเลือกที่ 3 จำนวน 300 บาทต่อเดือน
สิทธิประโยชน์	- กรณีอายุครบ 60 ปี สมาชิกจะได้รับบำนาญรายเดือนตลอดชีวิต หากมีเงินในบัญชีไม่ถึงจำนวนที่กำหนดที่เจ้าหน้าที่จะจ่าย "เงินดำรงชีพ" เท่ากับบำนาญขั้นต่ำเป็นรายเดือนจนกว่าสิ้นปีบัญชีหรือหมด ซึ่งหากเหลือชีวิตเงินจะมอบให้กับผู้รับผลประโยชน์ที่สมาชิกได้ระบุไว้ - กรณีทุพพลภาพ (ก่อนอายุครบ 60 ปี) สมาชิกจะได้รับเงินสะสมและผลประโยชน์ของเงินสะสมที่ตนเองหรือสมาชิกส่วนจากกองทุนไว้ โดยให้จอร์นไว้เพื่อจ่ายเลี้ยงดู ส่วนเงินสะสมและผลประโยชน์ของเงินสะสมจะจ่ายเป็นบำนาญให้สมาชิกเมื่ออายุครบ 60 ปี ซึ่งในกรณีนี้สมาชิกต้องเงินไว้ในกองทุนที่ตนเองหรือสมาชิกส่วนจะนำเงินที่คงไว้มีมาคำนวณจ่ายบำนาญด้วย - กรณีสมาชิกลาออกสมาชิกมีสิทธิได้รับเงินสะสมและ ผลประโยชน์ของเงินสะสมจากกองทุน ส่วนเงินสะสมและผลประโยชน์ของเงินสะสมปกติตกเป็นของกองทุน - กรณีเข้าเป็นแรงงานในระบบ (หรือทำเป็นสมาชิกกองทุนสำรองจ่ายเป็นสมาชิกกองทุนได้ และส่งเงินออมได้ตามความสมัครใจของสมาชิก แต่จะไม่ได้รับเงินส่วนกลางเงินสะสมจากภาครัฐ - กรณีเสียชีวิตจากทุพพลภาพจะจ่ายเงินที่มีอยู่ในบัญชีของสมาชิกผู้ตาย ให้แก่บุคคลที่สมาชิกได้เลือกและคนหาไว้ก่อนกองทุนหรือหากไม่ได้เลือกและคนหาไว้จะจ่ายให้แก่ทายาท ที่ให้สิทธิการรับเงินที่บุตรหลานจะอายุถึง 21 ปีสิทธิเฉพาะตัวไม่โอนทอดโอนแก่กันได้	ทางเลือกที่ 1 ให้สิทธิประโยชน์ 5 กรณีในเรื่องเงินทดแทนการขาดรายได้เมื่อเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ และเสียชีวิต ทางเลือกที่ 2 ให้สิทธิประโยชน์ 4 กรณีในเรื่องเงินทดแทนการขาดรายได้เมื่อเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ เสียชีวิตและชราภาพ ทางเลือกที่ 3 ให้สิทธิประโยชน์ 3 กรณีในเรื่องเงินทดแทนการขาดรายได้เมื่อเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ เสียชีวิตชราภาพ และสงเคราะห์บุตร
รูปแบบบำนาญ / บำนาญ	รับบำนาญ เมื่ออายุครบ 60 ปีบริบูรณ์	ได้รับบำนาญหรือผลประโยชน์ทดแทนเฉพาะทางเลือกที่ 2 และ 3
ภาษีส่วนร่วมจ่าย	มี (เจ้าตัว / รัฐบาล)	มี (เจ้าตัว / รัฐบาล)
วิธีการทางด้านการเงินการคลัง	การออม (บัญชีรายบุคคล) มีกองทุน	การประกันสังคม (มีกองทุน)
แหล่งที่มาของเงิน	เงินสะสม เงินลงทุน และผลประโยชน์ตอบแทน	เงินสะสม เงินลงทุน และผลประโยชน์ตอบแทน

ที่มา: รวบรวมโดยผู้เขียน , ธนาคารแห่งประเทศไทย (2558)

จากตารางเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าหากแรงงานนอกระบบเลือกเป็นสมาชิกของ กอช. จะสามารถเลือกเป็นสมาชิกประกันสังคมตามมาตรา 40 ได้เพียง 2 ทางเลือกระหว่างทางเลือกที่ 2 หรือ 3 แต่สำหรับผู้ประกันตนทางเลือกที่ 1 จะสามารถเป็นสมาชิกได้ทั้ง 2 ระบบเพื่อรับสิทธิประโยชน์ 3 กรณี ในเรื่องเงินทดแทนการขาดรายได้เมื่อเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ และเสียชีวิต ประกอบกับรับสิทธิประโยชน์จาก กอช. ไปพร้อมๆกัน เหล่านี้ล้วนนำมาซึ่งต้นทุนในการบริหารจัดการ ซึ่งสาเหตุของความซ้ำซ้อนกันส่วนหนึ่งมาจากประเด็นทางการเมือง กว่า จะมาเป็นนโยบายกองทุนการออมแห่งชาติในปัจจุบัน ผ่านการดำเนินการภายใต้รัฐบาล 3 ชุด ตั้งแต่พรรคประชาธิปัตย์ พรรคเพื่อไทย และพรรคพลังประชารัฐตามลำดับ กอช.ถูกขับเคลื่อนอย่างจริงจังในสมัยของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยมีนายกรณ์ จาติกวณิช รัฐมนตรีกระทรวงการคลังเป็นผู้ผลักดันนโยบาย โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2552 และมีการประกาศ พ.ร.บ. กองทุนการออมแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 9 พฤษภาคม 2554 แต่ช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่มีการรับสมัครสมาชิก ซึ่งในช่วงเวลาต่อมาเกิดการยุบสภาและเปลี่ยนผ่านพรรคประชาธิปัตย์มาเป็นพรรคเพื่อไทย โดยมีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี และนายกิตติรัตน์ ณ ระนองเป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง อย่างไรก็ตามระหว่างนั้น กอช. ยังคงไม่มีการดำเนินการรับสมัครสมาชิกแต่อย่างใด อีกทั้งเสนอให้มีการแก้กฎหมาย กอช. โดยให้เหตุผลว่าการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อทำหน้าที่ใกล้เคียงกันต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงทั้งการดำเนินงาน การจัดการเรื่องระบบและบุคลากร ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนจึงมีความคิดในการบูรณาการกองทุนการออมแห่งชาติเข้ากับกองทุนประกันสังคม ซึ่งการที่ไม่มีการดำเนินการรับสมัครสมาชิก กอช. ทำให้กลุ่มแรงงานนอกระบบที่รอคอยจะเข้าเป็นสมาชิกรวมตัวกันจำนวนมากออกประท้วง เรียกร้องความเป็นธรรม มีการจัดเวทีเสวนาวิชาการหัวข้อ “สิ้นสุดการรอคอย เดินหน้า...บ้านาญเพื่อประชาชน” โดยมีเครือข่ายแรงงานนอกระบบเป็นแกนนำหลัก เพราะแนวทางที่พรรคเพื่อไทยเสนอและผลักดันยังไม่ตอบสนองความต้องการในเรื่องของบ้านาญให้กับแรงงานนอกระบบ เนื่องจากไม่มีสิทธิประโยชน์แบบเดียว

กับ กอช. เช่น การจ่ายบำนาญตลอดชีวิต เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า “บำนาญ” คือความต้องการของแรงงานนอกระบบจึงพยายามผลักดันให้นโยบายกองทุนการออมแห่งชาติมีการดำเนินการโดยเร็วที่สุด กอช.จึงมีการเปิดรับสมาชิกเป็นครั้งแรกในวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2558 ภายหลังเกิดการรัฐประหาร พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กอช. กับประกันสังคมมีความซ้ำซ้อนกันในกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งทั้ง 2 กองทุนยังมีสัดส่วนสมาชิกที่น้อย โดยเฉพาะในปี 2564 กอช. มีสมาชิกทั้งหมดเท่ากับ 2,458,916 คน คิดเป็นร้อยละ 12.55 ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่ต่ำเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่อยู่ในกลุ่มแรงงานนอกระบบทั้งหมด ในขณะที่จำนวนสมาชิกมีส่วนสำคัญในมิติของความยั่งยืนของกองทุน ปัจจุบัน กอช. มีแนวทางการขยายสมาชิกครอบคลุมไปถึงกลุ่มนักเรียน นักศึกษา จึงเป็นข้อสังเกตว่าความขยายกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ชัดเจน เพื่อนำมาซึ่งความยั่งยืนของ กอช. อาจส่งผลกระทบต่อภาระการคลังของภาครัฐที่เพิ่มขึ้นได้ เพราะรัฐบาลจะต้องจ่ายเงินสมทบให้กับกลุ่มเหล่านี้ด้วย

บทสรุป

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบจึงจำเป็นต้องตระหนักถึงการเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นผู้เกษียณที่มีคุณภาพแนวทางที่หลายประเทศทั่วโลกให้การยอมรับและนำไปปฏิบัติเพื่อจัดการกับความท้าทายดังกล่าว คือการพัฒนาระบบบำนาญยามเกษียณของประเทศภายใต้แนวคิดสามเสาหลักของธนาคารโลก เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระบบบำนาญในประเทศไทยเดิมยังขาดครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะประชากรภาคแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศที่เป็นแรงงานนอกระบบยังไม่ได้ได้รับความคุ้มครอง เพื่อการชราภาพอย่างทั่วถึง จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมในการดูแลจากภาครัฐ กอช. จึงเป็นนโยบายที่เข้ามาอุดช่องว่างในเรื่องของความเสมอภาคในสังคม เป็นการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงระบบการออมในระยะยาว สร้างความเป็นธรรมในการดูแลจากภาครัฐ มีบทบาทลดความเหลื่อมล้ำในมิติความครอบคลุม อีกทั้งทำให้เกิดการกระตุ้นของกลุ่มแรงงานนอกระบบให้มีการออมเพื่อ

ยามเกษียณมากขึ้นโดยการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนและได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อพิจารณาถึงความเพียงพอพบว่าบำนาญที่จะรับยังต่ำกว่าเส้นความยากจนในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าแม้ว่าจะมีการออมตั้งแต่ช่วงทำงานเป็นต้นมาแต่ก็ยังมีโอกาสที่จะตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงต่อความยากจนหรือไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพเมื่อยามเกษียณอายุ ซึ่งเงื่อนไขที่จะบรรลุเส้นความยากจนได้คือการออมในจำนวนที่มากและออมตั้งแต่อายุน้อย นอกจากนี้จากความคิดเห็นของแรงงานนอกระบบพบว่าสิทธิประโยชน์หรือเงินสมทบยังไม่เป็นที่พอใจเท่าที่ควร ดังนั้นบำนาญจาก กอช. เป็นเพียงรายได้ที่ช่วยไม่ให้ประชาชนตกอยู่ในลำบากหลังจากเกษียณอายุ

ผู้เขียนเห็นว่า กอช. “มีดีกว่าไม่มี” เนื่องจากเป็นนโยบายที่ตอบสนองความต้องการในเรื่องการมีบำนาญให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบ สร้างความเสมอภาคในระบบบำนาญของประเทศไทยที่จัดสรรโดยภาครัฐ ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้รับความสนใจและติดตามอย่างต่อเนื่องจากกลุ่มแรงงานนอกระบบ มีการเรียกร้องเมื่อเกิดความล่าช้า อีกทั้งยังเป็นช่องทางการออมให้กับกลุ่มแรงงานนอกระบบโดยมีการค้าประกันผลตอบแทนที่มากกว่าการออมในรูปแบบอื่นๆที่คล้ายคลึงกัน เช่น เงินฝากประจำอย่างน้อยที่สุดแรงงานนอกระบบมีความตื่นตัวในการออมมากยิ่งขึ้นเพราะหากไม่มีนโยบายดังกล่าวแรงงานนอกระบบก็จะยังไม่มีช่องทางในการมีบำนาญหลังเกษียณเช่นเดียวกับแรงงานในระบบ ซึ่งในอนาคตเมื่อประสิทธิภาพการทำงานลดลงตามช่วงอายุนำมาซึ่งภาวะการขาดรายได้โดยหลักประกันใดใด อีกทั้งกลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง หรือไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ซึ่งจะมีความเสี่ยงต่อความยากจนและตกเป็นภาระกับภาครัฐในอนาคตในการดูแลเรื่องสวัสดิการ สำหรับประโยชน์ที่ประชาชนในระยะยาวจะได้รับยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนด้วยระยะเวลาการดำเนินการกองทุนที่ยังเปิดได้ไม่นาน การหาคำตอบว่าประชาชนได้ประโยชน์จริงหรือไม่จากนโยบายดังกล่าวต้องอาศัยระยะเวลา

โดยมีข้อเสนอแนะว่าควรจัดรูปแบบการออมสำหรับแรงงานนอกระบบให้เป็นระบบเดียว กล่าวคือหน่วยงานที่มีหน้าที่และเป้าหมายเดียวกันควรถูกรวมอยู่ในหน่วยงานเดียว เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน อีกทั้งภาครัฐควรคำนึงถึงต้นทุนในการจัดการ การจัดระบบเดียวจะลดค่าใช้จ่ายการบริหาร อาทิ ค่าสำนักงาน ค่า

ประชุม ค่าจ้างบุคลากร เป็นต้น ในการออกแบบสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบ ควรคำนึงถึงความเพียงพอในการใช้หลังจากเกษียณอายุ เพื่อเป็นหลักประกันหลังเกษียณได้อย่างแท้จริง ควรออกแบบให้สามารถสร้างแรงจูงใจในการออม อาทิ เงินสมทบ ประกอบกับให้ความสำคัญกับนโยบายที่กระตุ้นพฤติกรรมการออม ความตระหนักรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของการออมเพื่อสร้างวินัยในการออมอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างงานวิจัยในต่างประเทศหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้วิธีทางเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมมาสร้างแรงจูงใจในการออมในรูปแบบของการ “Nudge” หรือ “การสะกิด” เนื่องจากใช้ต้นทุนต่ำและสามารถแก้ปัญหาการออมในระดับบุคคลได้ตรงจุด เช่น โครงการ Save More Tomorrow

บรรณานุกรม

Branson, H. William. (1989). **Macroeconomic Theory and Policy**,
3rd Edition. New York: Harper and Row.

กองทุนการออมแห่งชาติ. (2563). **รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2563**.

สืบค้นเมื่อ 15 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.nsf.or.th/sites/default/files/รายงานกอช%20ประจำปี%202563.pdf>

ธนาคารแห่งประเทศไทย.(2558). **การปฏิรูประบบบำนาญกับความยั่งยืนทางการ**

คลัง. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2565 จาก

<https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/>

ArticleAndResearch/SymposiumDocument/symposium2015_ paper5.pdf

พรอนงค์ บุษราตระกูล, ณรงค์ฤทธิ์ อัสวเรืองพิภพ, อนิรุต พิเสฏฐศลาศัย,

รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น, รัฐชัย ศีลาเจริญ, ธนวิต แซ่ชื่อ. (2564). **ดัชนี**

ความพร้อมเพื่อการเกษียณ: การจัดทำและการประยุกต์ใช้เชิงนโยบาย.

กรุงเทพฯ: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สืบค้นเมื่อ 24 พฤศจิกายน 2565 จาก [https://www.sec.or.th/](https://www.sec.or.th/TH/Documents/Seminars/SECSymposium2021-04F.pdf)

TH/Documents/Seminars/SECSymposium2021-04F.pdf

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, ม.ป.ป. **สังคมผู้สูงอายุ : นัยต่อการ**

พัฒนาเศรษฐกิจ. สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2565 จาก

<https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2549). **สถานการณ์ผู้สูงอายุใน**

ปี 2549. สืบค้นเมื่อ 8 พฤศจิกายน 2565 จาก

http://www.dop.go.th/download/knowledge/knowledge_th_20160106142611_1.pdf

วิภาวี เหมพรวิสาร และ พุฒิกุล อัครชานนท์. (2557). **การสร้างความมั่นคง**

หลังเกษียณให้คนไทย. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลัก

ทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2562). **เตรียมความพร้อมสู่
การเป็นผู้สูงวัยคุณภาพ**. สืบค้นเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2565.

จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/47950->

[เตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงวัยคุณภาพ.html](https://www.thaihealth.or.th/Content/47950-เตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงวัยคุณภาพ.html)

สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารสุขภาพ. (2559). **กองทุนการออมแห่งชาติ
...หลักประกันยามเกษียณของ แรงงานนอกระบบ**. สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม
2565 จาก <https://www.hiso.or.th/hiso5/report/>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). **สำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2564**.

สืบค้นเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2565 จาก [https://www.nso.go.th/
sites/2014en/Survey/social/labour/
informalEmployment/2021/PocketBook2021.pdf](https://www.nso.go.th/sites/2014en/Survey/social/labour/informalEmployment/2021/PocketBook2021.pdf)

โสมาตรมี จันทรัตน์, ฤกษ์ฤกษ์ สัมพันธ์รักษ์, ภูมิใจ ตั้งสวัสดิรัตน์และอัจฉนา ลำคำ.

(2560). **มุมมองใหม่หนักร้าเรือนไทยผ่าน Big Data ของเครดิตบูโร**.

สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์. สืบค้นเมื่อ 14 พฤศจิกายน 2565
จาก <https://www.pier.or.th/abridged/2017/10/>

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 (2022) กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารเอเชียตะวันออกเฉียง และอาเซียนศึกษาของศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษาเป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนวิทยากรโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area Study)

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ ภายใต้งานวิจัยจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์) และไม่ควรอยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ดัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

คำแนะนำผู้แต่งสำหรับผู้ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา (Author Guideline)

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

- 1.1 บทความวิชาการ
- 1.2 บทความวิจัย
- 1.3 บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ
- 1.4 บทความพิเศษ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง ให้พิมพ์ชื่อเรื่องบทความไว้กลางหน้ากระดาษ ทั้งชื่อเรื่องภาษาไทยและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ พร้อมใส่เครื่องหมาย ** และระบุ footnote ว่าบทความนี้เขียนขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2 ชื่อผู้เขียน ใส่ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องระบุคำนำหน้าชื่อ ไว้ด้านขวาสุด พร้อมใส่เครื่องหมาย * เพื่อระบุใน footnote ว่าผู้เขียนเป็นใคร ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี) ของผู้เขียนทุกคน อยู่สถานที่ใด (ในกรณีที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน กรุณาระบุให้ครบทุกคน)

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 250 คำ)

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา

2.7 บทสรุป

2.8 เอกสารอ้างอิง

3. การเตรียมต้นฉบับ

3.1 ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง ที่อยู่หรือที่ทำงานที่สามารถติดต่อได้ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ อีเมลและโทรสารที่สามารถติดต่อได้

3.2 ส่งต้นฉบับจำนวน 1 ชุด

3.3 พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows

3.4 ใช้อักษรแบบ TH SarabunNew ขนาด 16 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น

3.5 ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง

3.6 ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

3.7 การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

- ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.5” หรือ 3.18 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับ

การส่งต้นฉบับสามารถทำได้หลายช่องทาง

4.1 ส่งต้นฉบับ 1 ชุด ไปยังกองบรรณาธิการวารสาร ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02-310-8497 , 096-259-0036

4.2 ส่งทางอีเมลมายัง eascram@gmail.com
โดยเขียนหัวข้ออีเมลว่า ส่งบทความ เรื่อง.....

4.3 ส่งทางออนไลน์ โดยเข้าไปสมัครและส่งต้นฉบับได้ด้วยตนเองที่
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่คุณต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเรื่อง

1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ

(ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

(สุนัย มัลลิกะมาลย์, 2549, น. 200-205)

(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่คุณเขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อ เอกสารอ้างอิง สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทย หรือ Reference สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) กรณีรายการเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษต่อท้าย

รายการอ้างอิงภาษาไทยเดิม ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงมีดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์/ผู้จัดพิมพ์.
พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. วารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). “ชื่อบทความ.” **ชื่อวารสาร** ปีที่,ฉบับที่ (เดือน): หน้าแรก-หน้า
สุดท้าย.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2557). “คณาธิปไตยหรือประชาธิปไตยในอาเซียน: มุมมองของ
Alexis de Tocqueville.” **วารสารเอเชียศึกษา ฉบับปฐมฤกษ์** 15,5: 23-
63.

Chanrochanakit, P. (2011). “Deforming thai Politics As Read through
Thai Contemporary Art.” **Third Text** 25,4: 419-429.

3. นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์เผยแพร่). “ชื่อบทความ.” **ชื่อนิตยสาร/หนังสือพิมพ์** (วันที่
เดือนที่) : หน้า.

มุฮัมหมัดอิลยาส หญ้าปรัง. (2554). “จะเอาอย่างไรกับภาคใต้?” **มติชน** (3 มิถุนายน)
: 15.

4. บทความจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่). **ชื่อเรื่อง**. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี ที่สืบค้น จากชื่อเว็บไซต์.

สมชาย ภคภาสวโณ. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่าง AEC และประชาคมสังคม
และวัฒนธรรมอาเซียน**. ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.mfa.go.th>.

5. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตหรือปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัย, ชื่อคณะ, ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turn out.** (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

ธีระพันธ์ ชนาพรรณ. (2548). **การจัดการการสื่อสารของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย เอกชน ที่มี ผล ต่อ การ ตั ต ลิ น ใจ เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1.** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาการสื่อสาร ภาครัฐและเอกชน.

***หมายเหตุ ต้นฉบับบทความที่น่าส่งจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์สามารถดูรายละเอียดการจัดเตรียมต้นฉบับได้ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

จริยธรรมในการพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้พิมพ์

1. บทความที่ผู้พิมพ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้พิมพ์ต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งหากมีการระบุผลงานของผู้อื่นในต้นฉบับไม่ว่าด้วยการคัดลอกข้อความ (Quotation) การสรุปความ (Paraphrase) หรือการย่อความ(Summary) ต้องมีการอ้างอิง (Citation) ทั้งในเนื้อหา (In text citation) และการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้าย (References) และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำผู้แต่ง” หรือ “Author Guidelines”
4. หากผลงานทางวิชาการของผู้พิมพ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วมหรืออาสาสมัครหรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้พิมพ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
5. ผู้พิมพ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารแล้ว
6. ชื่อผู้พิมพ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้น ๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมาย และขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และโดยปราศจากอคติด้านเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา เพศ แนวคิดทางการเมือง และสถาบันที่สังกัด ต่อผู้เขียนและบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนหรือผู้ทรงคุณวุฒิไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เขียน
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียน การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน ไม่นำส่วนใดส่วนหนึ่งของข้อมูลต้นฉบับที่ตนเป็นผู้ประเมินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหากไม่ได้รับความยินยอมอย่างเป็นทางการจากผู้เขียนหรือความเห็นชอบจากบรรณาธิการ
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่

คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนดรวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วันที่.....

ชื่อ..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

ขอสมัครสมาชิกวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

☐ รับวารสารรายปี 2 ฉบับ 360 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

☐ รับวารสารรายปี 4 ฉบับ 700 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

☐ รับวารสารรายปี 6 ฉบับ 1,000 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

พร้อมนี้ได้ชำระค่าสมาชิกเป็น

☐ เงินสด

☐ โอนเงินเข้าบัญชี ธนาคารทหารไทย

สาขารามคำแหง ชื่อบัญชี “ศูนย์การเมือง

สังคมและอาณานิคมศึกษา ม.ร.”

เลขที่บัญชี 156-2-27622-8

ลงชื่อ.....

วันที่.....

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 (2022) กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

โปรดส่งหลักฐานและใบสมัครสมาชิกมาที่

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314
มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 02-310-8497 , 096-259-0036

อีเมล eascram@gmail.com

เว็บไซต์ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

Guideline for manuscript submission.
Journal of East Asia and ASEAN Studies,
Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Journal of East Asia and ASEAN Studies publishes academic articles from teachers, scholars, researchers, and graduate students in said fields, whether local or foreign, that fall in the scope of political science, international relations, public administration, sociology, anthropology, Asian study in scope of area study.

This journal seeks academic papers, for example, academic articles, research articles, review articles, and book reviews. Manuscripts submitted to Journal of East Asia and ASEAN Studies should be original contributions, not published by any other publication (except for research report and thesis), not be considered by any other publication at the same time, not a plagiarized work, not a shortened, or extracted from other people works, which could lead to misunderstanding in results of the research or study. All published articles must be reviewed by experts in related fields and approved by editorial boards.

Author Guideline

1. Type of manuscript
1. Academic article
2. Research article
3. Review article and book review
4. Special article

2. Manuscript template

- 2.1 Article name in Thai and English in the center of the paper.
Use ** and specify the purpose of this article, both in Thai and English, in a footnote.
- 2.2 Author's name, both in Thai and English, without name title at the right side of the paper. Use * and specify the author's title, affiliated institution, and academic position (if applicable) in Thai and English in a footnote. If there is more than one author, please identify everyone.
- 2.3 Abstract in Thai and English, up to 250 words in length.
- 2.4 Specify the article's keyword in Thai and English, up to five keywords.
- 2.5 Introduction of the article.
- 2.6 Body of the article.
- 2.7 Conclusion of the article.
- 2.8 Reference materials of the article.

3. Manuscripts preparation

- 3.1 State author's name, title, academic position (if applicable), contactable address, email, telephone number, and Teletext.
- 3.2 One copy of the manuscript.
- 3.3 Use Microsoft Word program.
- 3.4 Use TH Sarabun New font size 16 on one-sided A4 paper.
- 3.5 Use single space option in line and paragraph spacing. Manuscripts must be between 15 - 20 pages, reference included.
- 3.6 References use APA (American Psychological Association) style.

3.7 Page Setup.

- Set paper's top margins to 1 inch or 2.54 cm.
- Set paper's bottom margins to 1 inch or 2.54 cm.
- Set paper's left margins to 1.5 inches or 3.18 cm.
- Set paper's right margins to 1 inch or 2.54 cm.

4. Manuscript submission

The manuscript may be submitted in any manner

1. Send one copy of the manuscript to the Editorial Board of Journal of East Asia and ASEAN Studies, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Sri Sattha Building, 3rd floor, room 314th, Ramkhamhaeng University, Ramkhamhaeng Rd, Hua Mak, Bang Kapi District, Bangkok 10240. Tel: 02-310-8497, 096-259-0036.

2. Email to eascram@gmail.com and uses email subjects as *"Submission of the name of the manuscript Manuscript"*

3. Make an online submission at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>. The author must register to the website before submitting can be done.

5. Citation and reference

1. Use the author-date citation system for in-text citation. Specify the author's name and publication year before or behind the cited text to state the originality. The page number can be specified if need be.

Author's name (Publication year, page number)
before the cited text.

McCartney & Phillips (2006, p. 498-499)

(Author's name, publication year, page number)
behind the cited text.

.....(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2. Reference citation use APA (American Psychological Association) style. All the reference material used in the article should be sorted alphabetically under the Reference Section. Thai Language materials should go before English Language materials.

1. Books

Author name. (Publication year). **Book title**. Edition. Location: Publisher.
Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. Journal

Author name. (Publication year). "Article Title." **Journal Title** Volume, Issue (Month): First page-Last page.
Chanrochanakit, P. (2011). "Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art." **Third Text** 25,4: 419-429.

3. Article from magazine or newspaper

Author name. (Publication year). "Article Title." **Magazine/Newspaper title** (Date Month) : Page.
Spring, A., & Earl, C. (2018). "Just not blond': How the diversity push is failing Australian fashion." **The Guardian: Australia Edition**. (22 May) : 8.

4. Article from website

Author name. (Publication year). **Article Title**. Retrieved date/month/year from website URL

Smith, T., & Williams, B. M. (2019). **How to structure a dissertation**. Retrieved 20 January 2016 from <https://www.scribbr.com/category/dissertation/>

5. Thesis or dissertation

Author name. (Publication year). **Thesis/Dissertation Title**. (doctoral dissertation or master's thesis). Name of institution, Faculty, Degree.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

*** Note: All the submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline to be considered for publication. The author's guidelines and manuscript preparation are at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

Publication Ethics

Journal of East Asia and ASEAN Studies emphasizes publication ethics and set the following principle and ethic for all parties involved.

Authors

1. The submitted manuscript should not be published by any other publication or be considered by any other publication at the same time.

2. If the submitted manuscript contains quotations, paraphrasing, or summarizing from other people's work, the manuscript should be properly cited, either in-text or in the reference section. Above all, the manuscript must not be plagiarized work.

3. The submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline.

4. If the submitted manuscript involves the use of animals, participants, volunteers or contains sensitive information about the informant, the author must strictly adhere to applicable law and regulation. A letter of consent or approval from the relevant institution must be present when conducting research.

5. The author must assign the copyright of the submitted manuscript to the Journal of East Asia and ASEAN Studies before publication and agree not to submit the same manuscript to any other publisher after it was accepted.

6. The author must be an actual participant in the research or study discussed in the manuscript.

Editors and Editorial boards

1. The editor and editorial board must conduct a preliminary review of all received manuscripts to determine whether they meet the journal's criteria and scope. Additionally, the manuscripts must undergo a quality control process prior to publication.
2. The editor and editorial board must review all received manuscripts without biased or prejudice against authors' ethnicity, religion, gender, political view, and affiliated institution.
3. The editor and editorial board should be disinterested in financial gain or claiming the manuscripts as their own when dealing with authors and reviewers.
4. The editor and editorial board must not obstruct, alter, or intervene in information exchanging between authors and reviewers.
5. The editor and editorial board must strictly follow the journal's procedure.

Reviewers

1. Reviewers should be disinterested when dealing with authors. The review must based on the quality of the manuscripts, academic principle, and reason, without biased or prejudice against the authors.
2. Reviewers must be subject matter experts in the field regarding the manuscripts.
3. Reviewers must not seek any gain from the manuscripts they review; using any portion of the information in the manuscripts for personal gain is prohibited without the authors' written consent and editorial board approval.

Subscription Form for the Journal of East Asia and ASEAN Studies,
Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Date.....
Name.....Surname.....
Address.....
Tel.....Fax.....

I/We would like to subscribe to the journal for:

- ☐ Bi-Annually 2 Issues 360 BTH Start.....
☐ 2 Year 4 Issues 700 BTH Start.....
☐ 3 Year 6 Issues 1,000 BTH Start.....

- ☐ Cash
☐ Transfer to account TMB Bank Public Company
Limited Ramkhamhaeng Branch: Account Name:
Centre of Politics, Social and Area Studies. RU.
No. 15-6216-50-25

Signature.....
Date...../...../.....

Please send this form and your payment confirmation to

Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240

Tel: 02-310-8497 , 096-259-0036 Email: eascram@gmail.com

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

ឧបសគ្គនៃការងារនេះគឺជា ឆ្នាំ 22 ឆ្នាំ 2 (2022) ក្នុងក្រុង - ថ្ងៃទី 2565

